

De Drie Goddelijke Deugden

Ravels • Weelde • Poppel

TIJDSCHRIFT VAN DE HEEMKUNDEKRING

NICOLAUS POPPELIUS VZW

Jaargang 14, nr. 55: maart 2010

Heemkundekring Nicolaus Poppelius Ravels-Weelde-Poppel V.Z.W.

Adres: Dorpsstraat 64, 2382 Poppel

Bankrekening: 733-3522204-67

Lidmaatschap: inclusief abonnement op "De Drie Goddelijke Deugden": 17 euro

BESTUUR:

Voorzitter:	Laurent Woestenburg,	Beatrijs van Nazarethlaan 2,	2382 Poppel	014/656993
Ondervoorzitter:	Marc Van Gorp,	Grote Baan 97 bus 7,	2380 Ravels	014/656905
Secretaris:	Ria Verheyen,	Welvaartstraat 14,	2300 Turnhout	014/421839
Penningmeester:	Agnes Luyten,	Berkenlaan 91,	2380 Ravels	014/658346
Leden:	Stan De Kinderen,	Hogevoortstraat 1,	2380 Ravels	014/655030
	Hans Jansen,	Tilburgseweg 9,	2382 Poppel	014/657370
	Jos Nooyens,	Overbroek 15B,	2382 Poppel	014/658636
	Frans Slegers,	Steenweg op Weelde 60,	2382 Poppel	014/655751
	Mieke Van Hauteghem	Schatrijt 2	2382 Poppel	014/687332
	Jos Verhoeven,	Koning Albertstraat 87,	2381 Weelde	014/656198
	Gaston Verhoeven,	Steenweg op Weelde 94,	2382 Poppel	014/655554
	Marc Vermeeren,	De Meerkens 10,	2382 Poppel	014/658838
	Magda Vloemans,	Turnhoutseweg 2,	2381 Weelde	014/655156
	Marinus Willems,	Weeldestraat 154,	2381 Weelde	014/655728

REDACTIEADRES:

Marc Vermeeren	De Meerkens 10,	2382 Poppel	014/658838
----------------	-----------------	-------------	------------

Voor informatie in verband met de inhoud, vormgeving of verschenen teksten kan u steeds terecht op het redactieadres (marc.vermeeren@pandora.be). Wenst u een tekst of een idee voor publicatie aan te bieden, dan kan u dat ook steeds doen bij een van de bestuursleden.

VOORRADIGE PUBLICATIES:

Boek "De Drie van het Noorden"	5 euro
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 1 t/m 5 + "De Drie van het Noorden"	25 euro
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 1 t/m 5: per jaargang	6 euro
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 1 t/m 5: per los nummer	1,75 euro
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 6 en 7: per los nummer	3euro
De Drie Goddelijke Deugden, jaargangen 8 t/m 13: per los nummer	5 euro
Verjaardagskalender	6 euro

ARCHIEF/MUSEUM:

Raadpleging van het archief kan slechts na afspraak met Marc Vermeeren (014-658838). Voor groepsbezoeken kan men afspreken met Laurent Woestenburg (014-656993), Jos Verhoeven (014-656198) of Marinus Willems (014-655728). Het museum (Dorpsstraat 64 te 2382 Poppel) is open elke tweede en vierde zondag van de maand van 14 tot 17 uur.

WEBSITE:

<http://users.skynet.be/Ravels-Weelde-Poppel>

Inhoud

1. Carlien Verhagen 100 jaar!	blz.129
2. Uit het archief der gemeente Poppel	blz.130
3. Geschiedenis van mijn reis van Arnhem naar Assche	blz.137
4. Op bezoek bij honderdjarige Phil Van Hees	blz.141
5. Het Ravelse geslacht Stalpaerts (17e-19e eeuw)	blz.150
6. Den Timmer vertelt	blz.180
7. Het oorlogsgedicht van Jef Woestenburg	blz.187
8. Het spoor van Weelde-Statie	blz.191

Carlien Verhagen 100 jaar!

door Leo Baeyens

Carlien Verhagen werd op 11 september 1909 geboren als Francisca Cornelia Verhagen op de Grote Baan 19 te Raevens. Zij was de dochter van Francisca De Wit en Josephus Verhagen, afkomstig van Hoge Mierde en werkzaam bij de stoombrouwerij "De Wijngaard".

Van "Burgemeesteres" Mathilde Jansen kreeg ze les in de dorpsschool van Ravens en leerde ze ook de nieuwjaarsbrief in het Frans die ze gans haar leven onthouden heeft. Na de school was het natuurlijk tijd om een beroep te leren en kwam ze terecht bij Lisa Van Gorp en Frans Willems waar ze snit en naad leerde. Nadien heeft ze nog heel wat mensen een "kleedje gepast" en broeken gemaakt en hersteld. Ze werkte in atelier Keupens-Leysen in Turnhout, bij Puyenbroeck in Goirle, in Zalt-Bommel, en natuurlijk ook thuis op haar Singer-naaimachine om al de mensen verder te helpen die kwamen voor maat en herstelwerk. Het leven ging natuurlijk verder en op 23 mei 1932 trouwde ze met Jacobus Leopold Hendrik Baeyens, geboren te Poppel op 15 november 1908 en gemeentewerker. Enkele jaren verder was het gezinneke voltallig want op 16 september 1933 werd Josephus Jacobus Joannes geboren en op 23 augustus 1937 Henricus Franciscus. Jos en Rik groeiden dan ook op tijdens de oorlogsjaren en iedereen van eten en drinken voorzien was toen niet zo gemakkelijk. Carlien moest dan ook regelmatig via Kruisberg en de Staatsbossen de grens over om graan, melk en kaas te smokkelen. Vaak spannend en niet zonder gevaar maar nadien leverde dit toch heel wat pittige verhalen op om te

vertellen. De jongens groeiden uit tot 2 stevige knapen die voldoende dynamiet in de benen hadden om naam te maken als coureur. Verschillende jaren trokken Carlien en Polleke Baeyens dan mee naar alle koersen in de wijde omgeving en vaak zien we ze dan ook bij op de foto staan als Rik of Jos staan de pronken met de overwinningspalm. "Zorgen voor mensen" heeft Carlien trouwens heel haar leven gedaan. Voor ouders, kinderen, kleinkinderen, maar ook verschillende jaren voor haar man die in 1980 een zware hersenbloeding kreeg en dag en nacht

verzorging nodig had. Op 7 oktober 1986 overleed Polleke Baeyens. Ook toen haar nicht, beste vriendin en naamgenote Carlien Bartels-Verhagen in het rusthuis werd opgenomen “stesselde” ze elke dag naar Home O.L.V. van de Kempen om haar gezelschap te houden of een vers gekookt ei-ke te brengen. Natuurlijk was er ook nog veel vreugde te rapen in het leven. Zo had Carlien ook maar enkele noten van het draai-orgel nodig om op de dansvloer te staan. Ze kon zowel links als rechts walsen bij Lisa “van den tram” of in één van vijf danstenten op Gilseinde kermis. Vele duizenden kilometers heeft ze gefietst : samen met Polleke Baeyens door de bossen en naar de markten in de wijde omgeving, samen met Rik en Jos naar de

koers, over de smokkelroutes naar Holland, samen met de kleinkinderen, en op 94-jarige leeftijd kocht ze zelfs nog een nieuwe fiets.

Regelmatig met de buren en vrienden op busreis gaan, vond ze ook wel heel plezant en op latere leeftijd vertrok ze zelfs nog met het vliegtuig en de kinderen naar Spanje.

Op 11 september 2009 werd ze 100 jaar en tot hertoe is het al een goed gevuld leven geweest met vooral een lach en af en toe een traan En met 2 kinderen, 5 kleinkinderen en 11 achterkleinkinderen is de toekomst ook verzekerd en wie weet hoeveel verjaardagen er nog volgen.

Uit het archief der gemeente Poppel

door Adriaan Verheyen (†)

In 1908 publiceerde Adriaan Verheyen een studie over de inkwartieringen en oorlogslasten waaronder de Poppelse bevolking gebukt ging in de 18e eeuw. Wij nemen deze studie hier integraal over zoals ze destijds verscheen in het tijdschrift *Taxandria*.

Bron: A. Verheyen. Uit het archief der gemeente Poppel. In: *Taxandria*, 1908, blz. 73-83.

1745-1749: Algemeene Toestanden

In de maand November van 't jaar 1738 sloot Frankrijk met Oostenrijk den *Vrede van Weenen*, en erkende hierbij de opvolging van Maria-Theresia in de Habsburgsche landen. Keizer Karel VI stierf

in October 1740. De overledene vorst had allerzijds de opvolging aan zijne dochter trachten te verzekeren, door de erkening te bedingen van de Pragmatieke Sanctie. Dit was hem allengskens gelukt met Engeland en Holland, met Spanje en Frankrijk, met Saksen en Polen, met Pruisen en met een aantal kleinere Duitsche staten. Karel Albrecht van Beieren deed zich nu gelden als wettige mannelijke erfgenaam. Frans van Lorreinen, de gemaal van Maria-Theresia, mederegent, keurvorst van Bohemen en hertog van Toscane, deed een beroep op de zeemogendheden, die gereedelijk hare rechten erkend hadden. Maar Engeland was in oorlog met Spanje en had geen vertrouwen in Frankrijk. De Bataafsche Republiek verlangde naar vrede. Frederik II van Pruisen verdreef de Oostenrijkers uit Silezie in 1741. Tegelijk begonnen verschillende pretendentes hunne eischen te laten hooren: de koning van Spanje, als erfgenaam der Spaansche Habsburgers, - die van Sardinie, als rechthebbende op Milaan, - die van Polen, als keurvorst van Saksen en erfgenaam van keizer Leopold. De jonge Lodewijk XV was niet op oorlog belust; maar Frankrijk vond de gelegenheid gunstig om de oude Habsburgsche monarchie te helpen ontwrichten, en de invloedrijke hertog van Belle-Isle dreef de regeering tot den strijd en sloot in Mei 1741 te Nymphenburg een verbond met Beieren en Spanje, weldra ook met Saksen, Polen en Sardinie, eindelijk eene overeenkomst met Pruisen. Twee Fransche legers van 40.000 man drongen nog in den Zomer Duitschland binnen. De keuze van Karel Albrecht tot keizer van Duitschland, in Januari 1742, scheen den ondergang der Habsburgsche monarchie te bezegelen. George II van Engeland, voor zijn keurvorstendom Hanover beducht, sloot een verdrag van onzijdigheid voor dat gebied. Het gelukte eindelijk aan Engeland de Staten van Holland te bewegen om zich aan te sluiten bij het verbond van Warschau, met Saksen, Engeland en Oostenrijk, tot handhaving der rust in Europa en der Pragmatieke Sanctie. De veldtocht in Duitschland was dit jaar ten einde geloopt. (1744). Men had te Parijs vastgesteld de meeste krijgsmacht te gebruiken in de Nederlanden. De gezant der Staten in Frankrijk vernam weldra dat het misprijzen tegen zijne Meesters aangroeide, daar de Staten besloten hadden den koning van Engeland met schepen te

ondersteunen. De Franschen wilden in dezen krijg den Engelschen Koning voor aanvaller doen houden. De Fransche maarschalk van Saksen poogde reeds in den winter St. Guislain te verrassen over 't ijs, en tegen 't voorjaar (1745) zouden alle Barrière-steden worden aangetast. In Grasmaand deed hij 's konings leger bijeenrekken omtrent Maubeuge. Hij sloeg het beleg voor Doornik. Het leger der Bondgenooten, omtrent Brussel samengetrokken, vond het geraden den vijand te naderen, en ware 't mogelijk, de stad te ontzetten. De troepen werden in drie afdeelingen gesplitst. De hertog van Cumberland voerde het bevel over de middelste, uit Engelschen en Hanoverschen bestaande, de graaf van Koningseck over den rechter vleugel, die uit Oostenrijkschen bestond, en de vorst van Waldeck, geleidde den linker vleugel, uit Staatsche manschappen samengesteld. De verbondenen werden deerlijk geslagen te Fontenoi, (11 Mei 1745) en namen de vlucht. Zij lieten 8000 à 10000 dooden op het slagveld. De Franschen hadden 6000 gesneuveld. Lodewijk XV nam een werkelijk deel aan de krijgsbeweging. Brabant en Vlaanderen vielen den Franschen in handen. Maurits van Saksen veroverde Brussel na een beleg van drie weken. Leuven, Mechelen, ook de citadel van Antwerpen ontvielen, terwijl het pragmatiek leger zijn verblijf nam in de Kempen, tusschen Breda en Maastricht. Bergen en geheel Henegouwen werden achtereenvolgens door de zegevierende Franschen bemachtigd, en de slag van Rocour (11 Oct. 1746) dreef het leger der bondgenooten, thans onder Karel van Lotharingen, oostwaarts over de Maas. De Franschen legerden zich bij Tongeren. Doch beide legers betrokken kort hierna de winterkwartieren. Nu begonnen de vredesonderhandelingen te Breda, maar bleven zonder uitslag. Engeland scheen meer op wanorde dan op vrede belust te zijn. Het leger der Bondgenooten bedroeg thans 100.000 man terwijl het Fransche 130.000 man telde, maar van Engelsche zijde werden er aanzienlijke hulp troepen beloofd. De Fransche koning deed alle beweegredenen gelden om de Staten los te rukken uit de vereenigde macht van Oostenrijk en Engeland. Op den 17den van Grasmaand 1747 vertrok Graaf van Lowenthal uit de omstreken van Brugge met ongeveer 20.000 man, verdeelde zijne troepen en maakte zich meester van Staats-Vlaanderen, Sluis, Yzendyck, Liefkenshoek en de

Perel werden overmeesterd. De gevolmachtigden van Frankrijk en van Spanje verlieten Breda, omdat deze plaats, in de nabijheid der vijandelijke legers, geene genoegzame gerustheid waarborgde. De Franschen veroverden nog het Sas van Gent, Hulst, Zandberg en andere plaatsen. Cumberland wilde ter hulp snellen maar hij kwam te laat. De Franschen trokken hunne troepen bijeen achter de Dyl, en schenen eenen aanval te beramen op Maastricht. In den slag van Laffeld (1 Juli 1747) bleef de zegepraal onbeslist. Ruim twee weken na den slag trok de vorst van Waldeck met zijne troepen naar 's Hertogenbosch. Weldra nam hij zijn ontslag en keerde naar Duitschland terug. In de maand October kwam Lowenthal het beleg opslaan voor Bergen-op-Zoom. De stad werd ingenomen en geplunderd. Lillo en de Kruisschans werden ook bemachtigd. De Staten van Holland besloten het stadhouderschap aan den Prins van Oranje op te dragen. De Koning van Engeland had op den 12den van Zomermaand (1747) een verdrag met de Keizerin van Rusland gesloten, waarbij deze zich verbond om 38 duizend man in gereedheid te houden, ten dienste van den Koning en van deszelfs Bondgenooten. In Sprokkelmaand 1748 sloten de Staten ook eene overeenkomst met den Hertog van Brunswyck-Wolfenbuttel, waarbij deze zich verbond, om hun 4000 man bij te zetten. In Holland werd er eene vermogensbelasting geheven, die onder eed verplichtend was, in volle waarheid en rechtzinningheid. De Graaf van Saksen kwam in 't voorjaar terug naar de Nederlanden om met den Maarschalk van Lowenthal te raadplegen nopens de bewegingen van den aanstaanden veldtocht. Tot vredesonderhandeling kwamen de gezanten bijeen te Aken. Het beleg van Maastricht werd ondertusschen voortgezet. Men verbond zich, de plaatsen, in Europa en in Oost- en West-Indie, sedert den aanvang des tegenwoordigen oorlogs veroverd, terug te zullen geven, in den staat waarin zij zich tegenwoordig bevonden. Quand en 1741 éclata la guerre de succession d'Autriche, nos provinces furent d'abord considérées comme neutres. Un corps d'Anglais qui, en 1744, débarqua sur notre territoire, fournit à Louis XV le prétexte pour envahir la Flandre. Les Français prirent nos villes l'une après l'autre, et le roi gouverna nos provinces pendant deux ans (1747-1748), en souverain. Ce fut une période d'exactions de toute

nature, de force brutale, de violation de privilèges. Le 18 oct. 1748 fut signée la paix définitive d'Aix-la-Chapelle, qui rendit les Pays-Bas à Marie-Thérèse. Le 11 janvier suivant, une convention conclue entre les commissaires français, de Séchelles et du Chayla, et les plénipotentiaires autrichiens, Bathiany, de Grune et Mac-Nemy, ainsi que les hollandais Burmania et Cornabé, fixa les jours et les conditions des Pays-Bas. Celle-ci commença aussitôt.

Uit het archief der gemeente Poppel.

1. Onkosten.

In gevolge d'orders van sijne Coninkl. Hoogheijt de hertoge van Lorijnen en Barre als gouverneur generaal deses Nederlanden in dato 27 Junij lestleden en den 4 dezer loopende maent Julij 1749 alsmede de bevelen van de seer edele en eerwaerde heere die Staten van Brabant in dato 8 Juli 1749 onderteek: G: Van den Broeck om op het spoedighste eene bezondere memorie ofte staet te maeken van alle onkosten soo van leverantien, logementen, cantonnementen, forageringen, ende alle andere onkosten, gelden ende geduert hebbende den gepasseerd oorlogh soo aen de troepen van de fransche Kroone als die van haare Kijserl. en Coninkl. maj. de Coninginne van Hongarije en Bohemen etc., alsmede aen hare hoog geheerde ende is als volgt:

In den eersten in gevolge de repartitie en contract van contributie aengegaen tussen de heer Séchelles in dato 1 augusti 1745, betaelt voor onse quote in de Fransche contributie met de Clauseles van Sauvegardes te samen 753.11.0.

(1) *Staet van haare kijserlij ende coningl. majes. armeeen.*

(1745-1746) In den eersten is op 28 augustij 1745 van wegens dese dorpe betaelt ons aendeel in eene repartitie van geleverde pallissaden, puquetten, hoy, stroy, twerf, coren, etc. uytgesonden door den heere merckgrave over dese quartire blijkens quitantien, de somme van 161.2.0. en 144.17 = 305.19.

Item op 15 may 1746 betaelt in eene repartitie van 4125 gls onser quote tot bekostinge van de gehuerde wagens ten dienste van d'arme van haare Kijserli en Conincl. Majes: volgens d'ordre van den heere baron van Hoof, commissaris genrl, blijkens quitantie de somme 165.12.1/9.

De auteur van dit artikel is de Poppelse priester Adriaan Verheyen. Hij werd geboren te Baarle Nassau op 18 juli 1867, werd priester gewijd te Mechelen op 20 september 1891 en werd achtereenvolgens professor aan het St.-Jan Berchmanscollege te Antwerpen op 20 september 1891, pastoor te Wuustwezel op 9 juni 1910, rustend pastoor te Poppel op 1 september 1943 waar hij overleed op 21 mei 1944.

Item op 30 Sept. 1745 betaelt ons aendeel in eene repartitie van geleverde pallissaden, puquetten, hoy, stroy, twerf, coren, etc., uytgesonden door den heer mercgrave volgens sijne bekome ordre, blijkens repartitie de somme van 199.17.

Item 18 feb. 1746, betaelt aen eene repartitie van 2580 gls, tot betalinge van de pioniers die desen quartiere heeft moeten leveren op het casteel van Antwerpen waer in onse quote was blijkens repartitie de somme van 103.0.0.

Item op 19 may 1746 betaelt in eene repartitie van 8245 gls onser quote tot betalinge van het aenbesteedt hout en stroy, volgens ordre van den heere baron van Hoof, geleverd tot Keerbergen ende Bonhijden, blijkens repartitie de somme van 331.0.1/2.

Item op 19 may 1746 voor de krijgscavellerij treckende naer het leger bij Breda moten leveren 6 carren ider bespanne met 2 peerden ende sijn aldaer verbleven 4 dagen om het aenhalen van forasie, bedraght volgens vonnisse van den souveryne rade van Brabant à 4 gls daghs 192.0.0.

Item 28 may 1746 betaelt tot bekostinge van 't geleverd hout en stroy ten dienste van hare Kijserl. en Conl. Maj., volgens repartitie van 7 may 1746 blijkens quitantie de somme van 208.5.0.

Item 5 julij 1746 volgens aenschrijvinge van den heere hooftschout per ordre van sijen excellentie den veltmarschal grave van Batianij, om op 6 dito,

op het kerekhof tot Out-Turenhout, volgens repartitie te leveren 6 peerden dew. sijn gespannen geweest voor 't canon ende verbraght te Terhijden ende aldaer hebben bijverbleven tot 20 augustij 1746 makende 46 dagen aen dew. wij voor ider peert, daghs, volgens vonnisse van den Souv. Raden van Brabant hebben moten betalen 4 gls bedraght te samen eene somme van 1109.0.0.

ende alsoo de voorliden geen kans sinde om onslagen te worden, hebben hunne peerden moeten verlaten dew. door een getagseert hebben daar vooren moeten betalen de sommen van 294.0.0.

Item op 9 julij 1746, per ordre van den baron Beck aan 't hoofdkwartier van sijne excellentie den genrl Borrenay tot Meer, volgens uitgesonde repartitie moete levere 100 busselen stroy ende aenbesteedt voor de somme van 10.0.0.

Item volgens uitgesonde rep: van den heer hooftschout op de Vosseleersche heyde bij Turnhout, moeten leveren 400 busselen stroy, dew. pub. sijn aenbesteedt tegens 100 bus. voor 5.18.0. bedraght de somme van 23.12.0.

Item op selve ditto volgens uytgesonden repar. van den heere hooftschout ter plaetse voors. moete leveren 800 fagots ofte mutsaerden, dew. pub. sijn aenbesteedt voor 3.5.1/4. het hondert, bedraght de somme van 26.2.0.

Item op 14 julij 1746, volgens aenschrijvinge ende repart.: van den heere hooftschout moeten leveren

tot Turenhout, 12 carren ider bespannen met 2 peerden dew. sijn verbraght naar Terheyden om te dinen voor de gealieerde armé ende tot Turenhout door gratie afgekregen hebbende 9 carren met 2 peerden, soo datter 8 carren sijn gebleven bespannen met 2 peerden, dew. aldaer door een gerekent verbleven sijn 235 dagen ende hebbende daghs 4 gl. als voor, bedraght te samen eene somme van 940.0.0.

ende hebben 2 voorliden hunne peerden in d'armé verlaten, dew. wederom van andere waren aangehouden en voor welke 2 peerden wij hebben moeten betalen de somme van 181.0.0.

Item heeft desen dorpe betaelt ons aendeel in eene repartitie van 2921 gls omgeslagen over de barronie van Turenhout den 3 desem. 1746 over differente gedane leverantien aen de hoesaerden als andere blijkens repartitie de somme van 142.10.3/4.

(1747) Item op 5 Meert 1747 door ordre ende aenschrijvinge van den heere Colonel J. Sutseny, overste van Nadasty, door desen dorpen geleverd uit hooftkwartier van Turenhout bij de hoesaerden ende andere etc. 400 rations haver en de hoy, ider ration haver à 7 pont ende ider ration hoy 12 pont à 7 stuy (vers) per ration soo haver als hoy, bedraght te samen de somme van 280.0.0.

Item tot transporteringe van de voors. 400 rations haver en hoy moten leveren, tien carren, ider carre à 3 gl., bedraght de somme van 30.0.0.

Item alsnoch ingevolge deselve ordre van den 11 Meert tot den 8 April binne deselve vrijhijt van Turenhout geleverd 8 carren gekloven branthout ende voor ider carre hier moeten betalen 3 gl., bedraght de somme van 24.0.0.

Item tot het verbrengen van 't selve hout geleverd 8 carren à rato als voor bedraght de somme van 24.0.0.

Item alsnoch op 22 Meert 1747 ingevolge d'ordres ende aenschrijvinge binne de selve vrijhijt van Turenhout moete leveren 200 rations haver en hoy bestaende ider ration haver in 7 pont en ider ration hoy 12 pont à 7 stuy. per ration soo haver als hoy, bedraght de somme van 140.0.0.

Item alsnoch op den selven ditto volgens de selve aenschrijvinge moeten leveren 200 rations stroy, ider ration à 8 pont daer voor hier moten betalen 3.15.0. per 100 rations bedraght de somme van 7.10.0.

Item tot transporteringe vant. voors. stroy geleverd 5 carren à rato als voor bedraght 15.0.0.

Item alsnoch ingevolge d'ordre ende aenschrijvinge als voor in date 30 meert 1747 binnen de selve vrijhijt van Turenhout moeten leveren 400 busselen stroy, daer voor hier moeten betalen 4.8.0. per 100 busselen bedraght ter somme van 17.12.0.

Item tot het verbrengen vant. voors. stroy moten leveren 4 carren à rato als voor comt. 12.0.0.

Item volgens ordre ende circolare moten leveren volgens repartitie 7 carren ider bespannen met 1 peert, dew. sijn vertrocken van hier naer Barle om d'andere carre van den quartiren van Turenhout te vertrecken naer Breda en aldaer te laden foragie om de selve te brengen tot Turenhout ende aldaer verbleven hebbende 3 dagen ende volgens publ. aanbestedinge besteedt dags ider carre voor 4 gls. bedraght 60.0.0.

Item op den 12 Junij 1747 ingevolge d'ordre van den veltmarsial grave van Batiany volgens uytgesonde repartitie van den heere hooftschout uit Peerck bij Lier moeten leveren 6 carren ider bespannen met een peert ten dienste van 't armé, dogh hebbe per gratie bestaen met 5 peerden door dien een peert was sick geworden dew. aldaer te same hebben verbleven 6 dagen en hebbende 4 gls daghs, bedraght de somme van 120.0.0. ende van welke 5 peerden 2 peerden sijn afgedankt soo dat tot ... noch 3 carren en peerden in d'armé sijn verbleven ten dienste van de selve welcke 3 carren naer dat de 2 andere sijn afgedankt noch 16 dagen hebben gediend ende hebbende per dagh als voor, bedraght 192.0.0.

Item volgens ordre van hare Kijserl. en Conink. Majt. in dato 15 Junij 1747 binnen den dorpe en vrijhijt van Geel, geleverd 27 vertelen corenmeel in 't magazijn aldaer ende daer voren hier moeten betalen de somme van 150.0.0.

Item tot het verbrengen vant selve meel tot Geel geleverd 4 carren ende die besteedt daghs voor 4 gls cost voor 2 dagen 32.0.0.

Item 5 8br. 1747 volgens aenschrijvinge geleverd aen de hoesaerde tot Barle 1200 rations haver, hoy en broot genomen op 7 8ber, ider ration bedraegt met de vraght 572.0.0.

Item 12 September 1747 door ordre van den generael Hodick geleverd tot Oudt-Turenhout soq in haver, hoy, strooy als broodt en hout, ende daer

voor aen ons ingesetene moete goedt doen eene somme van met de vraght 435.0.0.

Item in differente rijzen geleverd aen de hoesaerden tot Turenhout, aldaer gecampeerd sijnde ofte gequartiert liggende, 3 beesten, 31 carren gekloven branthout, over de 1000 pont broot en 31 carren mutsaert ende daarvoor betaelt te samen de somme van 348.0.0.

Item alsnoch geleverd aen den generaal Esterasy naer Hoogstraten 3 carren, ende die besteedt samen voor 11.8.0.

(II). Billeteringe der Hollandsche troepen. (1744)

In den eersten is alhier op 25 Meert 1744 gebilleteert geweest een esquadron van 't regiment van Sandevil geconduceert hebbende hunne Coningl. Hoogheden Maria-Anna ende den Prinse Charles van Lorijnen naer Brussel ende alhier gelogeert hebbende 2 dagen, sterck 114 à rato van 72 stuy. per man en peert bedraght 136.16.0.

(1745). Item is alhier op 17 Juli 1744 gebilleteert geweest het regm. van Buys cavallery, alhier gelogeert hebbende 2 dagen. sterck 470 behalve de officiers à rato als voor, bedraght de somme van 575.0.0.

Item is alhier uyt crachte van d'ordre van sijne excell. den grave van Raunits Ritbergh, in dato 2 meert 1745, gebilleteert geweest het regim. van Gliy infantry, alhier verbleven hebbende 2 dagen, bestaen hebbende in colonel. majoir, 29 officiers en 697 gemeene, met kneghte en peerde a rato van 5 stuy. per man bedraght 361.10.0.

Item tot transporteringe van de bagasie van 't selve regim. moeten leveren 20 carren en 20 peerden van hier naar Turnhout van 4 gls, bedraght 80.0.0.

Item is alhier uyt craghte van d'ordre van sijne excell. als voor in dato 2 Meert 1745 gebilleteert geweest het regim. van Dorth inf: hetw. alhier heeft verbleven een dag, bestaen hebbende in colonel, majoir, officiers en 745 gemeene, à rato als voor bedraght 187.5.0.

Item tot transporteringe van de bagasie van 't voors. regim. moeten leveren 20 carren en 20 peerden van hier naar Turenhout, comt 80.0.0.

Item is alhier uyt khraghte van d'ordre van sijn voors. excell. in dato 20 meert 1745 gebilleteert geweest het regim. van Reihter cavallery, hetw. alhier heeft verbleven 2 dagen en bestaen in colonel, maj., 22 officiers, kneghten en peerden en 419

gemeene en 433 peerden à rato als voor, comt voor 2 dagen 380.11.0.

Item tot transporteringe van de bagasie van 't selve regim. moeten leveren in 12 carren en 12 peerden van hier naar Turenhout, comt 48.0.0.

Item is alhier uyt crachte van d'ordre van sijne voors. excell. comen logeere het regim. infant. Oranie Vriescant, hetw. alhier heeft gelogeert 2 dagen op den 28 en 29 may 1745 en heeft bestaen in colonel, maj., 30 officiers en 697 gemeene, bedraght voor 2 dagen 380.0.0.

Item tot transporteringe van de bagasie van 't selve regim. van hier naar Turenhout moeten leveren 13 carren en 13 peerden, bedraght 52.0.0.

Item is alhier op den 20 9ber 1745 gelogeert een half escadron van den grave Maurits van Nassau, uyt craghte van d'ordre van sijne voors. excell. in dato 31 8bre 1745 bestaende 8 off., 13 man, 19 peerden beloopt 15.10.0.

Item aen de selve moete levere 4 carren en peerden tot transporteringe van hunne bagasie, beloopt de somme van 16.0.0.

(1747) Item 28 Juli 1747 gelogeert het hollansch hospital met een commande van 60 man en 60 peerden, ider à rato als voor de somme van 36.0.0.

Item is alhier op 16 9ber 1747 gelogeert volgens d'ordre van d'heer Burmania, het reg. van den Prins van Baden Durlach Prussen, bestaende in colonel, een adjudant, 2 cappitijns, 14 offi. en 450 man ider à rato als voor, bedraght 123.0.0.

(1748) Item is alhier 25 meert gelogeert het regiment fusseliers Schotten, bestaen hebbende in 605 gemeene ende 23 off. a dato als voor, bedraght 167.10.0.

Item alsnoch tot transporteringe van de bagasie vant selve reg., geleverd 9 dobbel carren, van hier naar Luyckx Gastel, comt voor 2 dagen 144.0.0.

Item 27 ditto, gelogeert het reg. van Halwerf, bestaen hebbende in 247 man met 14 off., alhier 2 dagen gelogeert hebbende, comt in rato als voor 137.10.0.

Item aen de selve moeten levere 13 dobbel carren tot transporteringe van hunne bagasie van hier naar Luyckxgastel, comt voor 2 dagen 208.0.0.

Item 28 ditto, gelogeert het regm. van Stolbergh bestaen hebbende in 623 man en 28 officieren, comt à rato als voor 169.15.0.

Item aen de selve moeten leveren 6 dobbel carren tot transp. van hunne bagagie naer Meel, comt voor 2 dagen 96.0.0.

Item 11 9ber 1748 gelogeert het regim. van Hutman, sterck 615 gemeene en 25 off., comt à rato als voor 166.5.0.

Item aen de selve moeten leveren 12 dobbel carren tot transp. van hunne bagasie naer Lommel, comt voor 2 dagen 192.0.0.

(1749) Item 2 Feb. 1749 alhier gelogeert het regm. constant de Rebecq Switsers, bestaende in 20 off. en 590 gemeene à rato als voor, bedraght 157.5.0.

Item aen de selve moeten leveren 16 dobbel carren tot transport. van hunne bagasie naer Bergeyck en Luyckxgastel, bedraght voor 2 dagen 256.0.0.

(III). *Billetteringe der Hessische troepen.*

Item tot transporterige van de bagagie van 't voors. regm. moeten leveren 24 carren en 24 peerden van hier naer Beers en comt voor 2 dagen à rato als voor 192.0.0.

Item op selve ditto, gelogeert d'artillery van de Hessche, bedragende met d'officieren, knechten en peerden, voor 2 dagen, à rato als voor 117.0.0.

Item alsoch geleverd aen de Hessische hoesaerden 4 carren om bagasie te laden in 't leger ende te verbrenge naer den Ouden Bosch ende verbleven 3 dagen à rato als voor, beloopt 48.0.0.

(IV). *Logeringe der Engelsche troepen.*

(1747) Item is alhier 9 Meert comen logeeren de vrij companie van den cappitijn Bartelo, onder commando van den hertog van Comberlant, bestaen hebbende in 30 gemeene en 2 officieren, alhier verbleven hebbende 6 dagen à rato als voor, bedraght 45.0.0.

Item op den selven tijde door de gemeene in de wagt verteert de somme van 50.10.0.

Item door de selve in brant verstoekt voor. 15.3.1/2.

Item verteert door de twee commanderende officiers in rooden wijn, franschen brandewijn als andere costelijcke waeren ter somme 50.0.0.

Item 23 Juli 1747 gelogeert een escort Hennoversche treckende naer 'S Bosch en wederom comende van 'S Bosch met de geldtcasse, bestaende in 40 man ider a rato als voor, bedraght 48.0.0.

(1748) Item is alhier op 22 meert 1748 gelogeert geweest het regm. Wolf, Engelsche, bestaende in

30 officieren met 35 peerden en 21 knechten en 632 gemeene, ider à rato als voor 193.0.0.

Item aen de selve moeten leveren 4 dobbel carren tot transp. van hunne bagasie naer Wintersel, Blarthem ende Meerselthoven, ende daarvoor à rato als voor 64.0.0.

(V). *Logeeringe van hare Kijserl. ende Coninckl. Maj. troepen*

(1747) In den eersten sijn alhier op 22 April 1747 gelogeert geweest ten tijde dat de Kijserl. armé alhier omtrent Welde campeerde onder commando van den generael veltmarschal grave van Batiany, te weten: den generaal Phaly, den generaal Prins van Wolfenbutel, den generael Colovrat, den generaal Philebert, den generael Merci, den generael Betlehen, dew. alhier met hunne bedinde, domestiken, muylesels en peerden hebben gelogeert 7 dagen en dew. aan onse gemijnte hebben gekost volgens informatie, de somme van 1250.0.0.

Item sijn alhier 9 May 1747 gelogeert 62 pandoren ider à rato als beloopt 15.10.0.

Item 26 July alhier gelogeert d'artillery van de Coninginne met 60 peerden commande, militeere als voorlieden, ider à rato als voor 36.0.0.

Item 29 ditto gelogeert een commande van 85 man coninginsche soldaten, comt à rato als voor 21.5.0.

Item 29 Augusty alhier gelogeert 75 man van de vrij companie van de Kijserinne Coninginne ider à rato als voor comt 19.5.0.

Item 2 7br. gelogeert het escort van den generael Barronay, treckende naer Enhoven, bestaende in 92 man, comt à rato als voor 47.0.0.

Item alsoo op 2 July 1717 bij Maastricht eene groote batalie is voorgevallen waer inne 3 carren en peerden sijn gebleven voor welcke achter gebleven carren en peerden wij aen de selve daer voor hebbe moete goet doen, te samen eene somme van 375.0.0.

Item voor de daghloonen van de voorlieden van 19 dagen 228.0.0.

(1746) Item heeft deze gemeente in 't jaer 1746 gehouden 2 sauvegardes, dew. ons hebben gekost soo in Blansches van Sauvegarde haer dagelijckx traitament ende hunne verteeringe te samen eene somme van 351.0.0.

Item ten tijde als de armé alhier omtrent Welde heeft gecampeert door Engelsche, Hannoversche en Duytsche, door onse ingesetene doen leveren,

met toeseegginge van betalinge, 6000 busselen stroy met quitantie ende sonder quitantie, a rato van 4.10.0. per 100 busselen, bedraght 270.0.0.

Item daer toe geleverd 22 carren, bedraght 61.12.0.

Item in differente reyse geleverd ende verteert door de hoesaerde soo in haver, hoy, boter, broot, vlees, wijn, bier, etc. als andere te samen ter somme van 341.10.0.

(1748) Item 29 Meert gelogeert 400 curassiers van Dimar met 12 officiers, comt a rato als voor 234.8.0.

Item hebben betalen aen de voerlieden van Meel ende Reysbergen en de aen onse ingesetene voor het transportere van hunne bagasie naer Luyckx Gastel te same een somme van 195.0.0.

Item heeft desen dorpen gedurende den gepasseerden oorlog aen de militaire volckeren voor bode loon, soo te voet als te peerdt, betaelt eene somme van 832.0.0.

Deze bedraeght 16.868.0.

Over een vroegere inkwartiering schrijft de schout: " Op 5/10/1672 zijn alhier komen logeren de garde van de Heer Prins van Friesland, sterk omtrent 290 ruiters en hebben alhier op 1 dag en 1 nacht voor 460 gulden verteerd, 22 wagens en karren moesten hun bagagie vervoeren naar Oirschot, waar de gemeente moest voor betalen 42 gulden."

Geschiedenis van mijn reis van Arnhem naar Assche

door Jos Nooyens

Adrianus Johannes Van Dommelen werd geboren te Diessen in 1892 maar daar zou hij maar korte tijd verblijven. Hij bracht zijn jeugd door in een landbouwersgezin te Poppel in het gehucht Maarle samen met zijn ouders, zijn broers Kees en Willem en zijn zusters Koba en Maria. Als 25-jarige legde hij in Tilburg zijn kloostergeloften af als Eerwaarde Broeder Adrianus, missionaris van het Heilig Hart. De eerste vier jaren van zijn kloosterleven bracht hij door te Arnhem. Op het moment dat hij in 1921 wordt toegewezen aan de kloostergemeenschap in Assche (België), moet hij waarschijnlijk voor de eerste maal in zijn leven zelfstandig reizen. Hij beschrijft minutieus deze voor hem lange tram- en treinreis met tussenstop te Poppel. Zijn reisverslag wordt genoteerd in een klein, zuinig schrijfboekje (10 cm x 7 cm), waarvan de 18 blaadjes nu worden samengehouden door 4 stukjes tape. Dit schriftje, authentiek en beduimd, werd samen met een paar familiefoto's door de familie Van Dommelen geschonken aan de Heemkundekring Nicolaus Poppelius en is nu veilig opgeborgen in ons archief. Dankzij dit reisverslag krijgt de aandachtige lezer een tijdsbeeld hoe 100 jaar geleden een tram-, voet- en treinreis verliep met twee in de familie geleende fietsen. Lezen we even mee in de '*Geschiedenis van mijn reis van Arnhem naar Assche*' van onze dorpsgenoot Heerroom Adrianus Van Dommelen.

'Het was op dinsdag 9 november 1921 dat ik mijn benoeming kreeg voor België. Op woensdag 10 november vroeg ik een identiteitskaart aan die de volgende week woensdag 16 november zou klaar zijn, wat nog waar was ook. Op vrijdag 18 november in de voormiddag werd mijn koffer gehaald die direct werd verzonden. Zelf ben ik 's anderendaags 's morgens 7.21 uur in Arnhem vertrokken. Pater Leipman heeft mij weggebracht, onderweg gezellig gereisd, in Nijmegen echter te laat vertrokken, vandaar dat wij hals over kop in den Bosch over moesten stappen, waar wij anders nog een kwartier tijd gehad zouden hebben. Het zat er vol volk. De trein reed echter langzaam voort, toch waren wij om 10 uur aan het station te Tilburg, waar ik Broeder Willemsen en Broeder Smits ontmoette. De laatstgenoemde ging ook naar België. Ik had toen nog 6 minuten tijd om van de trein in de tram naar Goirle te stappen, welke ik nog juist op tijd had. Er was niemand aan de tram om mij af te halen, dan maar alleen op stap. Eerst nog een uurtje bij oom Louis aan, welke eerst nog even Bet mijn nieuwe nicht ging roepen. Nadat we met elkaar kennis gemaakt hadden, ging ik vlug alleen op stap. Ik bad op die eenzame weg mijn beide rozenhoedjes. Het was niets als kale hei met hier en daar een denneboom, een boschje hout, wat moeras, enz. Zoodat ik tenslotte wederom op bekende wegen kwam, waar ik in mijn jeugd zo vaak geweest ben, nadat het zeven jaar was geleden

Zittend van links naar rechts: Moeder Van Dommelen en Adrianus. Staande van links naar rechts: Maria, Willem, Jacoba, Kees

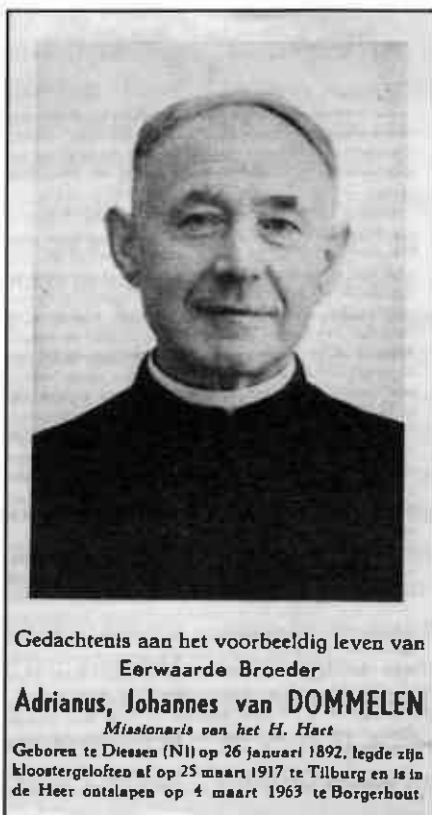
daar geweest te zijn. Ik had zowat een uur gelopen, als ik in de verte de boerenhuizen aanschouwde van het gehucht waar mijn ouderlijke woning op stond. Het was zeven jaar geleden daar voor de laatste maal geweest te zijn. Eindelijk stond ik voor de deur van mijn ouders woning. Hoe zou het met hun gaan. Verwonderlijk toch dat er niemand aan de tram was, ik had het hen toch laten weten. Zou het thuis niet in orde zijn. Vreesde men misschien mijn thuiskomst. Deze en nog veel meer gedachten, bestormden mij op den eenzame weg vanaf Goirle naar Maarle. Doch mijn oom had mij verzekerd dat alles goed ging, waarom dan al die gedachten. De natuur was stil, geen blad bewoog. Hier en daar zag ik een kraai krijschend wegvliegen. De lucht was met een dikke nevel bedekt, een echte novemberdag. Doch ik stapte maar flink door, tot dat ik eindelijk den drempel bereikte van mijn ouderlijk huis: de eerste die ik zag was mijn goede moeder. Doch hoe keken allen vreemd op dat men mij daar zo ineens zag, want de brief hadden zij nog niet ontvangen. Nu werd mij ineens alles duidelijk, waarom ze niet aan de tram waren enz. Doch spoedig was alles weer in orde en gauw was ik het weer gewoon. Broer Kees was juist niet thuis, hij was naar Turnhout. Doch bij zijn thuiskomst verraste hij mij nog, toen hij zacht bij

mij in de stal kwam, voor ik hem gehoord of gezien had. 's Namiddags zijn wij (broer Kees en Wim en mijn persoon) naar Rovert gegaan naar Tante Sjoouw die blij was dat ze mij weer eens zag. Doch hier was ook weer veel veranderd. Wat waren mijn kleine neefjes en nichtjes groot geworden. Ook miste ik grootvader en mijn goede oom Kees, welke beide, mijn oom nog geen jaar geleden, en grootvader een jaar of vijf geleden, waren overleden. We zullen maar hopen dat zij bij O.L.H. in den Hemel zijn. Nadat wij daar een uurtje waren geweest, keerden wij weer terug door de hei huiswaarts. Onze Wim met de fiets, wij beiden te voet, doch waren altijd bij elkaar gebleven en zo kwamen wij weer thuis. Tante Sjoouw zou de fiets de volgende dag laten brengen, wijl zij ze die dag nog moest hebben. De volgende dag, zondag, zijn wij naar de eerste mis gegaan, waar ik in de sacristie oprecht hartelijk door den pastoor werd ontvangen. Na de mis direct weer naar huis met mijn broers. Toen met vader naar de Hoogmis. Daarna ging ik op de pastorie met de pastoor kennismaken waar ik de vroegere pastoor ook nog aantrof. Na wat over en weer gepraat te hebben nam ik afscheid en de pastoor bracht me tot de straat toe weg. Toen met een vlugge stap huiswaarts, en bij mijn thuiskomst trof ik Janus van Tante Koba bij ons.

We hebben heel wat over van alles gepraat. Na een halfuur kwam Jan Van Beurden, de broer van Tante Sjoouw, met de fiets en na gezamenlijk gegeten te hebben, moest ik van Janus en Jan afscheid nemen, want wij zouden met ons drieën, broer Kees en Wim en ik, met Tante Sjoouw d'r fiets – broer Kees had Jan z'n fiets en broer Wim ons eigen fiets- en in volle vaart ging het op Alphen aan. M'n vingers werden in den beginne wel wat koud, doch toen wij tusschen de mast kwamen werd dat gauw beter. Het was toen de 19^e november dat ik thuis was bij vader en moeder.

Eerst reden wij bij Frans Vaarten aan, waar de deur gesloten was, want beiden waren naar het Lof. Toen gauw naar Boschhoven naar Fien en die was zeer blij dat ze ons weer eens zag. Terwijl Fien de koffie klaarmaakte, gingen wij samen gauw al de bekende plaatsjes nog eens opzoeken, waar ik meer dan 10 jaren had doorgebracht. Daarna koffie drinken en praten en een sigaar opsteken en toen weer maar terug naar het station. In het ginds rijden reed broer Wim nog een keer de ketting van de fiets, wat weer een beetje vertraging had doch hij was er nogal gauw weer op. Toen wij aan het station kwamen was Frans nog maar alleen thuis, doch hij liet gauw de vrouw roepen, en die was wel zoo blij, alsof het wel een eeuw geleden was

dat ze mij nog gezien hadden. Ik kreeg sigaren volop, doch wij moesten vlug zijn want het werd duister en wij hadden maar twee lantaarns, en de paadjes door de hei waren zeer smal en van de kant dikwijls nog begroeid met bremtakken. Zodat wij spoedig afscheid moesten nemen en wij sprongen op de fiets en voort ging het weer, door de dikke nevel heen. Frans en vrouw Vaarten keken ons nog na zolang ze ons konden zien en in volle vaart reden we over de smalle paadjes door de hei, hier en daar een boerenwoning passeerend tot dat wij eindelijk op de keiweg kwamen en besloten werd de lantaarns aan te steken, wijl het donker ging worden. Broer Wim die geen licht had zou wel kort achter op rijden, en toen we op de groote weg waren reden we langzaam en bedaard verder. En we genoten echt tot dat we eindelijk thuis kwamen. We hadden juist een half uur, en juist toen wij van de weg afreden ging mijn lantaarn uit, doch wij waren toch bijna thuis. Toen wij thuis kwamen zat Tante Mie van Bedaf op ons te wachten, met haar zoontje of mijn neefje Peer, zoals hij genoemd werd. Dat was ook weer een blij weerzien, en toen werd er nog eens over de jeugdigen tijd gepraat, enz. en tante Mie kon maar niet weggomen. Het was zeker tien uur voor ze ging, daarna gingen wij langzamerhand naar bed. Den volgenden dag maandag 21 november ging ik 's morgens met

moeder naar de kerk, daarna gingen wij bij Leen Ruts koffie drinken, die ons dringend uitgenodigd had. Toen langzaam op huis aan, want moeder kon zoo vlug niet meer lopen. In de voormiddag was het alles in orde maken en scheeren enz. En eindelijk zou ik dan weer verder gaan, om twee uur ging ik met de tram mee. Broer Kees bracht mij weg en zus Katho. Wij waren veel te vroeg aan de tram, een half uur. De koster die ons zag op en neer lopen, noodigde ons uit maar zolang binnen te komen bij hem wat broer Kees en ik deden want zus Katho was het dorp in om boodschappen te doen. Wij zagen haar voor het raam komen een weinig voor de tram kwam. Eindelijk kwam de tram voor, en wij stapten beiden in en voort ging het op Turnhout aan. Wij hadden altijd fijn alleen gezeten en zo kwamen wij na een klein uurtje in Turnhout waar de tram voor Antwerpen al gereed stond. Na een kwartier wachten vertrok deze, en ik nam afscheid van broer Kees, welke mij nog een sigaar gaf. En nu zat ik alleen. Eerst wel een beetje zenuwachtig doch de gedachte dat ik geheel en al in de handen van de Goddelijke Voorziening was, troostte mij weldra. En voort ging de tram weer allemaal langs onbekende wegen. De conducteur kwam weldra bij mij, en ik vertelde hem mijn doel van de reis. Hij zei me heel beleefd dat ik kon meerijden tot aan de Turnhoutse Poort. Het kostte zowat 5 ½ frank en ik gaf de conducteur 6 frank. Hij was zoo vriendelijk en zei: 'wees maar gerust hoor, kik zal het u wel zeggen, ge moet maar blijven zitten totdat kik het u zal zeggen'. Ik ging weer bedaard in mijn stoel zitten en voort ging het weer. Allemaal langs onbekende plaatsen en zag ik hier of daar een plaat of iets van een gemeente daar weer gauw kijken waar ik was. En dan zei het mij de conducteur weer eens en zoo ging het verder. Zachtjes aan werd het donker en er kwam hoe langer hoe meer volk in die tram totdat hij ten laatste stampvol was. De conducteur drukte op een knopje en we hadden fijn electrisch licht. Wij waren in de buurt van Oostmalle en weldra waren wij aldaar gepasseerd. Een hele drukte, daar kwamen ineens zes trams bij elkaar. De een vertrok na den ander en ook onze tram ging er van door wederom langs onbekende plaatsen en streken. We waren echter al zo ver dat we aan het fort van Antwerpen waren. Ik keek op mijn kaartje en nog twee staties dan was ik op mijn

plaats door den conducteur aangewezen. We moesten hier echter nog een heele tijd wachten, want een andere tram moest eerst gepasseerd zijn. Toen hij geschied was, vertrokken wij ook weer, doch toen wij weer aan de volgende statie waren, de laatste op een na, stonden er echter al twee Broeders aan de tram om mij af te halen, namelijk Broeder Van de Velden en mijn neef Broeder Smits, en zij kwamen juist bij de wagen waar ik in zat. Ze vroegen de conducteur of hij niet een geestelijke in de tram had en na diens antwoord vernomen te hebben, kwamen zij juist in de wagen waar ik in zat. En toen werd er dan besloten om maar af te stappen, ofschoon ik dan ook 20 centiem teveel had betaald. Ik bedankte de conducteur voor zijn goede zorgen en na hartelijk kennis met elkaar gemaakt te hebben, gingen wij op stap naar het missiehuis. Na een halfuur geloopt te hebben kwamen wij aan het missiehuis aan. Had ik met de tram naar de Turnhoutse Poort mee gereden, dan was het maar tien minuten lopen geweest. De ontvangst en kennismaking was hier allerhartelijkst. Hier bracht ik den nacht door en na het avondgebed ontmoette ik Pater Provinciaal, die mij hartelijk verwelkomde en van hem vernam ik meteen dat ik bestemd was voor Assche. Na den volgenden dag in de voormiddag den boel zoo eens wat afgekeken te hebben, zou ik 's middags om een uur vertrekken en na Pater Provinciaal zijn zegen nog te hebben gevraagd ging ik vertrekken. Pater Van Ginkel bracht mij weg en we waren een heele tijd te vroeg en keken de boel nog maar een beetje af. Eindelijk vertrok de trein, juist op tijd, en ik nam afscheid van Broeder Van Ginkel. Ik zocht een rustig plaatsje op en in volle vaart ging het verder. De trein zou doorrijden tot Mechelen doch eer wij in Mechelen waren had de trein al driemaal stil gestaan wegens onveilig signaal. En zo kwamen we een goed half uur te laat in Brussel aan en moest ik haasten om de trein naar Assche te hebben die al klaar stond. Ik vroeg echter verschillende malen de weg en zoo kwam ik heel goed terecht. Eindelijk vertrok de trein, maar hij schoot echter niet heel hard op. Doch, na verscheidene stations, waar hij overal ophield kwam ik eindelijk in Assche aan. Het huis had ik al zien staan toen ik in de trein zat. Eindelijk hield de trein aan het station stil en stapte ik uit en ging op weg naar het missiehuis. Ik belde aan en Pater Cornelius deed open en ik werd door

hem oprecht goed ontvangen en werd op de spreekkamer gelaten waar weldra Pater Overste mij kwam verwelkomen. En na zijn zegen te hebben gevraagd, werd ik in het huis gelaten waar de broeders mij een voor een kwamen verwelkomen waarna ik in de versierde refter werd gelaten. En zo werd ik dan zachtjesaan ingeburgerd en begon de volgende dag wederom mijn werk. Ik moest de Caelifour leeren stoken en voor de tuin zorgen en voor het vee. Op die manier zat ik direct tot over mijn oren in het werk en O.L.H. moge mij de genade geven nog veel goed te doen aan de dierbare Belgische provincie. Den 22^e november 1921 kwam ik dan in Assche, feestdag van de Heilige Cecilia, verjaardag van mijn zus Marie en den 8^e december was mijn koffer gearriveerd wat de 18^e november verzonden was en zo bijna drie

weken onderweg was geweest. Doch het was goed overgekomen, er was niets uitgehaald, dus alles was in orde. Den 3^e januari stuurde Pater Van Mierlo, Overste van het missiehuis van Arnhem, mijn verandering van woonplaats welke ik de 6^e januari naar Pater Overste bracht die het verder in orde zou maken. En zo zijn we aan het einde gekomen van onze reisbeschrijving en wij zullen maar hopen dat O.L.H. ons werk en de Belgische provincie overvloedig moge zegenen en vooral de Apostolische School en het scholasticaat. Dat zullen wij hopen en er gaarne een Weesgegroetje voor bidden. *(Om de leesbaarheid te bevorderen werden enkele kleine wijzigingen aan de originele tekst aangebracht).*

AMDG

Op bezoek bij honderdjarige Phil Van Hees

door Marinus Willems

Op een mooie zomerdag, begin augustus, trok ik naar het RVT O.L.Vrouw van de Kempen voor een bezoek aan Phil Van Hees. Onze dorpsgenote staat op de drempel van haar honderdste verjaardag. In het doopregister en bij de burgerlijke stand van Weelde lezen wij: 'Van Hees Philomena Joanna geboren op 07 december 1909'. In de volksmond staat zij bekend als "*Phil van Clemente*". Na wat ronddwalen in het huis vinden wij onze gesprekspartner met een haakwerkje in de handen. Fonkelende ogen en een blik van: "Ge komt er maar in". Alhoewel Phil ons probeert te overtuigen dat ze niet veel te vertellen heeft, is bij onze "bijna honderdjarige" toch heel wat bij gebleven van dat lange leven.

De familie Van Hees

De grootouders van Phil langs vaderskant hadden de Belgische nationaliteit, langs moederskant hadden zij de Nederlandse nationaliteit:

Grootouders: Christiaan Van Hees ° Weelde 12.02.1831, † Weelde 05.10.1911 huwde met Anna Maria De Wilde ° Merksplas 06.12.1832, † Weelde 31.01.1912. Zij woonden in Weelde.

Cornelius van der Avoort ° Ginneken en Bavel 29.05.1833, † Ginneken en Bavel 23.11.1919 huwde met Catharina van Rooij ° Princenhage 27.02.1839, † Ginneken en Bavel 28.07.1922. Zij woonden in het Nederlandse Bavel (Ginneken) bij Breda.

Ouders: Henri Van Hees ° Weelde 07.09.1872, † Weelde 19.05.1939 huwde Catharina van der Avoort ° Princenhage 03.01.1872, † Weelde 24.07.1944. Henri en Catharina hadden zeven kinderen:

- Remi Van Hees ° Weelde 12.11.1900, † Arendonk 24.08.1992 gehuwd met Maria Theresia Van Dun ° Ravels 10.09.1898, † Ravels Eel 22.11.1967
- Maria Van Hees ° Weelde 16.02.1902, † Gooreind 23.10.1980. Kloosterzuster bij de Franciscanessen Missionarissen van Maria.
- Paulina Van Hees ° Weelde 17.05.1903, † Arendonk 01.07.1995 (ongehuwd)
- Anna Van Hees ° Weelde 19.09.1904, † Turnhout 22.11.1998 gehuwd met Antoon Jansen ° Weelde 29.03.1908, † Weelde 25.09.1982
- Elisa Van Hees ° Weelde 17.11.1907, † Weelde 19.04.1931 gehuwd met Clement Van den Borne ° Ravels 27.09.1898, † Arendonk 19.09.1975

De honderdjarige Phil Van Hees

- Philomena Van Hees ° Weelde 07.12.1909 (ongehuwd)
- Josephina Van Hees ° Weelde 20.07.1912, † Turnhout 13.04.1980 gehuwd met Henri Van Gils ° Weelde 11.05.1906, † Turnhout 18.05.1976.

Vader Henri Van Hees was landbouwer. Aanvankelijk had hij een boerderijtje in het Moleneinde te Weelde, waar Fons Schellekens woonde. Hier is Phil geboren, vertelt zij ons. In 1912 verhuisde het gezin naar de Weeldestraat, waar nu de familie Slegers-Jansen woont. Hier vonden zij hun vaste stek. Henri Van Hees, in Weelde ook wel "*Rie van Christe*" genoemd, had een landbouwbedrijf van ongeveer elf ha. Zoals de meeste boerderijen van toen was het een gemengd bedrijf. De veestapel bestond uit zeven à acht koeien, vier à vijf vaarzen en kalveren. Als er een jonge stier werd geboren dan werd hij wel eens vetgemest voor eigen gebruik. Varkens en kippen waren zoals op elke boerderij vertrouwde dieren. In de moestuin werden de alledaagse groenten geteeld. Tomaten die toen nog niet zo courant waren hadden zij wel. De oogst ervan liep gewoonlijk uit op een grote mislukking herinnert

Phil zich nog. Phil heeft, in tegenstelling tot haar broer en zussen, niet veel op de boerderij gewerkt.

Schooltijd

Phil deed haar lager onderwijs, tot veertien jaar, te Weelde in de Koning Albertstraat, toen Den Dijk genoemd. De school behoorde toe aan de Zusters van de Christelijke Scholen van Vorselaar. Phil herinnert zich nog dat er nonnekens waren die graag gezien waren bij de kinderen, terwijl dat voor sommige anderen helemaal niet het geval was. Zo was er een zuster Gemma, een nonneke dat de indruk gaf van adel of goede afkomst te zijn. Zij was zeer geliefd bij de leerlingen. Bij haar medezusters was dat duidelijk niet het geval. Phil weet nog alsof het gisteren was, hoe zij Mit Willems, ("*van den boswachter*"), de eerste dag dat zij in Weelde naar de school kwam uit compassie bij de hand nam. Dat meisje kwam van Arendonk en kende hier pad noch spoor. Na de lagere school ging Phil op pensionaat naar Gierle. Daarna naar Berlaar om voor huishoudregentes te studeren. Helaas, door het vroegtijdig overlijden van haar zus Lisa heeft zij die opleiding moeten

Phil als studente en als jonge vrouw

Gezin grootouders Christiaan Van Hees en Maria De Wilde. Zittend van links naar rechts: Theresia Van Hees, Christiaan Van Hees, Maria De Wilde, Johanna Van Hees. Staande van links naar rechts: Louis, Henri, Jef, Jan en Frans Van Hees

Grootvader Cornelius van der Avoort en grootmoeder Catharina Van Rooy (moederskant)

Gezin Henri Van Hees en Catharina van der Avoort. Zittend van links naar rechts: Paulina, Henri Van Hees, Catharina van der Avoort. Staande van links naar rechts: Lisa, Phil, Remi, Fina en Anna Van Hees

**Gezusters Van Hees.
Van links naar rechts:
Fina, Phil en Lisa Van
Hees**

stopzetten. "Daar heb ik nog altijd spijt van" zegt zij met een weemoedig trekje.

Jonge vrouw

Na het overlijden van haar zus Lisa, die gehuwd was met Clement Van den Borne, werd Phil geroepen om daar te gaan helpen in het huishouden. Lisa had een dochtertje, Maria, van amper twee jaar. Van uitgaan was er niet veel sprake. Naar een toneel gaan van de ene of andere vereniging dat kon wel. Met de kermis kreeg zij een beetje geld om naar de kraampjes te gaan. Maar voor de rest... niets. Uitgaan was niets voor meisjes was het motto. Haar broer Remi die ging wel op café met zijn vrienden Jefke Van Eindhoven en Sooi Bax. Voor jongens was dat normaal. Phil had zich intussen al flink ingewerkt in het gezin van haar schoonbroer. Zij zorgde voor de kleine Maria, deed de was en de plas en bovendien nog wat administratief werk in het elektriciteitsbedrijf ELGEB, dat haar schoonbroer runde. Het was een weg en weer lopen. Ze woonde thuis en haar kleren waren ook daar, maar vóór acht uur 's morgens was zij al op haar post. Tijdens de gevangenschap, in Duitsland, van haar jongste schoonbroer Henri Van Gils, ging Phil 's avonds

bij haar zus Fina slapen. Soms wist ik zowaar niet meer waar thuis was, vertelt zij ons. Toen zij als jonge vrouw de opkomst van de radio meemaakte, was dat een ware revolutie. Bij de kinderen Kolen in de Hegge stond de eerste radio. Het was zo spectaculair dat haar vader vroeg: "*Zit er daar ene in da kaske?*" De eerste auto in Weelde was ook zo'n verschijning waar iedereen naar opkeek.

Naar de markt in Turnhout

Phil spreekt over de tram en hoe die van Turnhout naar Poppel stoomde. In Weelde noemde men hem: *de zwarten tram*. Ja, je hoorde en zag dat zwart vehikel zowaar nog door de straat bollen. Dat gebeurde vier à vijf keer per dag, dat was wat anders dan de bus die nu elk uur van de dag naar Turnhout vertrekt. In 't Moleneind, waar nu 't kapelletje van Sint-Jan staat, was de wissel. De vrouwen vertrokken met de tram in Weelde, en stapten af in Turnhout bij Lis Bax, de moeder van Gabrielle Bax, aan de Theobalduskapel. Van daar gingen ze te voet naar de markt. Met hun aankopen kwamen ze terug tot bij Lis om in haar café te wachten en om met de tram terug naar huis te keren. Phil reed, meestal per fiets, met haar zussen naar de zaterdagmarkt. Ook zij stopten bij Lis Bax

en lieten er hun fietsen in het café achter. Ja die mochten zelfs tegen de biljarttafel staan. Op de markt kochten zij vooral stoffen en naaibehoeften. De jonge meisjes maakten hun kleren zelf, zij waren bijzonder handig met naald en draad. Och ja er werd ook "*Turks leer*" gekocht. Dat was een sterke stof waaruit werkkleding werd gemaakt voor 't manvolk. Vooraleer zij met de fiets terug naar huis keerden dronken zij in het café nog een *groentje*. Dat was een zoet, groen likeurtje. Je kon toch niet zomaar terug naar huis fietsen.

Haar zus Mit vertrok naar China

Zoals zo veel jonge meisjes ging Mit ook "dienen". Zij ging echter niet naar de welstellende families in de stad. Haar activiteiten lagen bij de broers en zussen van moeder Van Hees in Bavel. Daar besloot zij naar het klooster te gaan. Bij voorkeur een orde waar aan missiewerk gedaan werd. Zij trad in bij de zusters Franciscanessen Missionarissen van Maria. Alsof het gisteren was vertelt Phil over haar vertrek naar China in 1929. Met heel de familie gingen ze haar uitwuiwen in Antwerpen. Een boottocht van zes weken bracht haar naar de missiepost. Slechts één keer in de zes en veertig jaar dat zij in China was, heeft zij haar werk onderbroken voor een bezoek aan de familie. Ze zette een actie op touw om wat geld te verzamelen voor haar missie en ... dat mocht ze dan nog meenemen ook.

Hobby's

Phil heeft twee grote hobby's. Reeds vanaf haar jeugd was zij bezig met handwerk. Naaien, haken, borduren zij deed het als de beste. Bijna gans haar leven maakte onze handige dame haar eigen kleedjes. Voor het "*Weldse missiekranske*" heeft zij zich haar ganse leven ingezet. Ze maakte honderden kleedjes voor de kinderen in de missielanden. Dat was altijd mooi met al die verschillende kleuren. Al die handigheden kwamen haar goed van pas toen zij met pensioen ging. Zij richtte de hobbyclub van KBG, nu OKRA, op met enkele van haar leeftijdsgenoten. Het was weer creatief omgaan met naald en draad. Haar tweede grote hobby was reizen. "Ja, ik heb wat afgereisd en veel gezien". Meestal schreef Phil in bij een reisagentschap voor autocarreizen, en gewoonlijk

alleen. Of dat een probleem was? "Neen, je kwam wel altijd iemand tegen waarmee je kon optrekken". Dan begint Phil aan een opsomming van al haar reisbestemmingen. Je kan aan haar gelaatsuitdrukking zien dat ze er nog deugd aan heeft bij een terugblik. Driemaal bezocht zij Rome. De pracht van gebouwen, de beelden van Michel Angelo, de musea met hun prachtige verzamelingen schilderijen, het boeide haar allemaal. Het Vaticaan met de Sixtijnse kapel, de Sint-Pietersbasiliek, het immens grote Sint-Pietersplein: het maakte allemaal veel indruk op haar. Phil is zelfs eens op audiëntie geweest bij de paus: "Daar kregen we een blauw briefje voor om door de veiligheidsdiensten te geraken". Tijdens de drie verblijven in Rome zag Phil ook drie verschillende pausen. En zij gaat verder: Wenen, drie maal Parijs. In Parijs spraken haar de grote bezienswaardigheden bijzonder aan: de Notre Dame, de Sacré-Coeur, Versailles en natuurlijk de Moulin Rouge: "*Anders zijt ge toch niet in Parijs geweest!*" Londen kwam tweemaal aan de beurt. Zij zag de Queen en de kroonjuwelen: "Prachtig!". Praag daar had ze haar zinnen ook op staan. Thuis waren ze er niet gelukkig om, toch bezocht zij de stad met haar prachtige gebouwen, monumenten en gezellige straatjes. Ja, het Gouden Straatje is wel iets uniek. Berlijn bezocht ze tijdens het communistische regime en na de val van de Berlijnse Muur. En zij gaat verder: Boedapest, Madrid, tweemaal naar het vrolijke Tirol. De Hollandse kaassteden bezocht ze bijna allemaal: Amsterdam, Gouda, Schiedam, Leiden. Eén keer trok ze haar stoute schoenen aan om met het vliegtuig vanuit Zaventem de "*grote plas*" over te steken naar Amerika. Echt de moeite waard, maar de Europese steden zijn zeker zo mooi. Hoe kon het anders, Phil trok drie keer naar het Franse Lourdes. Dat mocht toch niet ontbreken besluit onze gesprekspartner. Onze "bijna-eeuweling" bleef ongehuwd. Zij schrijft zelf geen grote heldhaftigheden op haar palmares. We mogen wel besluiten dat zij ondanks haar bescheidenheid, kan terugblikken op een lang leven van dienstbaarheid en sociaal engagement. Vooral voor het gezin van haar overleden zus heeft Phil zich bijzonder verdienstelijk gemaakt. Het is ook hier dat zij gaandeweg haar thuis heeft gevonden, en er jaren gelukkig heeft gewoond. Nu de jaren en de

De ouders van Phil: Henri Van Hees en Catharina van der Avoort op jonge leeftijd (boven) en op latere leeftijd (links)

ouderdomsproblemen hun parten beginnen te spelen is Phil verhuisd naar het RTV. O.L. Vrouw van de Kempen in Ravels. Hier geniet zij van de aandacht en de bezoeken van familie, vrienden en de goede zorgen van het personeel, maar toch met een beetje heimwee naar haar thuis in de Weeldestraat.

De heemkundekring dankt Phil voor het gesprek dat wij met haar mochten hebben en dat we mogen publiceren in ons tijdschrift. De redactie en heel de heemkundekring wenst Phil nog een mooie tijd om van te genieten in gezondheid en geluk.

Trees Van Hees (zus van Henri Van Hees) en echtgenoot Nelles Brosens

Johanna van der Avoort (zus van Catharina van der Avoort)

Gezin Adrianus van der Avoort (broer van moeder Catharina van der Avoort)

Neven en nichten van der Avoort. Rechts bovenaan Phil Van Hees

Broers, schoonbroers, zussen en schoonzus van Phil Van Hees. Zittend van links naar rechts: Clement Van den Borne, Maria Van Hees, Remi Van Hees. Staande van links naar rechts: Phil, Anna Van Hees, Toon Jansen, Fina, Paulina Van Hees, Henri Van Gils, Theresia Van Dun

door Jef Stalpers (†)

1. Voorwoord

Als eerder gesteld, heeft XVII sinds eeuwen de betekenis van "een heel stel", zodat deze editie, als aanvulling op de tweedelige uitgave van 1981 met exact XVII Generaties Stalpaert-Stalpers, gevoeglijk onder dezelfde titel kan verschijnen, hoewel de hier behandelde uit Weelde en Ravels stammende Stalpaerts-familie vanaf de vijfde generatie slechts zeven opvolgende geslachten omvat, aangezien deze tak kort na 1800 schijnt uitgestorven. Evenals in de vorige uitgave is onze aandacht vooral uitgegaan naar de levensomstandigheden van deze Stalpaerts, zoals die uit de samengebrachte excerpten van op hen betrekking hebbende protocollen naar voren komt. Derhalve zijn ook enkele akten besproken, waarin Aert, Mattheus, Adriaen of Jan slechts zijdelings, als burgemeester, schepen of kerkmeester, betrokken zijn, om daardoor de materiële ellende in de Heerlijkheid Ravels, de individuele liefdesperikelen of de geschillen met de pastoor van Ravels toe te lichten. Om diezelfde reden meenden wij er goed aan te doen in een afzonderlijke afdeling de gegevens uit de doorgeworstelde folianten te verwerken, die ons inzicht geven in de oorlogsrampen waardoor de ingezetenen van Ravels getroffen werden, terwijl tevens aandacht besteed is aan het bezit van Ravels als grondheerlijkheid van Tongerlo, waarin de abt Adriaen Stalpaerts zulk een belangrijke rol heeft gespeeld. Hoewel wij bij het samenstellen der vorige editie op de hoogte waren van vele geboorten en huwelijken van naamgenoten te Ravels, kon toen geen zekerheid verkregen worden omtrent de genealogische samenhang met de Hilvarenbeekse generaties, niet alleen doordat de nodige parochieregisters van Ravels ontbraken, maar ook doordat, als later bleek, de stamvader der Ravelse generaties, Aert Merten Stalpaerts, evenals zijn kinderen met patronimia vermeld werden, terwijl de voorafgaande generaties konsekwent de achternaam Stalpaerts hadden

gebruikt. De omstandigheid dat Aert Stalpaerts, zoon van Aert Merten, te Riel en Goirle gevestigd was, speelde daarbij een misleidende rol.

Dank zij de verwijzing en grote hulpvaardigheid van de Heer Marc Vermeeren te Poppel, die een groot aandeel had in de uitgaven over Ravels, Weelde en Poppel van de vruchtbare heemkundekring Nicolaus Poppelius, kon al spoedig het verband tussen de beide Stalpaert-generaties worden aangetoond. Onze waardering gaat tevens uit naar de andere redactieleden van Nicolaus Poppelius, aan wie tal van gegevens in deze uitgave te danken zijn. Niet in het minst zijn wij dank verschuldigd aan de Rijksarchieven van Antwerpen en Brussel, aan het Archief van de Abdij van Tongerlo en de Gemeentelijke Archieven van Turnhout, Breda, Oosterhout en Tilburg. In het bijzonder gaat onze erkentelijkheid voor de ontvangen hulp bij de verklaring van voor de amateur duistere akten uit naar de Heer Archivaris Mr.A.L.G.M.van Agt te Eindhoven en de Heer J.A.A.A.M. Vriens, Hoofdarchivist aan het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch.

2. Ravels, Grondheerlijkheid van Tongerlo

Reeds zeer vroeg kreeg de Abdij van Tongerlo bezittingen in Ravels: in 1165 werd door het kapittel van St.Servaes te Maastricht het bezit van 5 hoeven te Ravels en Eel aan de Abdij als erfleen overgedragen, waarvoor de Abdij gedurende zes jaar een halve zilveren Mark moest betalen en daarna 20 stuivers per jaar, bovendien bij elke nieuwe leenheffing (bij aanstelling van een nieuwe abt) een anker wijn aan de kanunniken en een zester wijn aan de deken van het kapittel. In het begin van de 13de eeuw is de proost van de St.Servaes nog steeds de grondheer van Ravels. Kort na 1300 echter blijkt het bouwland van de vroente van Ravels reeds in het bezit te zijn van de Abdij van Tongerlo. De rechten die de abt genoot, waren die van een grondheer: hij bezat de jurisdictie over het grondgebied, d.w.z. hij kon een meier aanstellen, die tot taak had de heerlijkheid en de rechten van de abt te handhaven door middel van de latenbank,

die jurisdictie had in de lagere rechtspraak: het laatrecht (het recht over de horige landgebruiker) op erven en onterven van cijnsgoederen.

In 1420 wordt de prelaat op zijn verzoek door Jan IV van Brabant ruimer bevoegdheid gegeven om recht in Ravels uit te oefenen. De abt mag als schepenen en meier nemen “die hem nutste ende oirbelickste duncken selen”. Met de meier en schepenen heeft de abt recht in alle reële zaken die het grondgebied aangaan: verkopeningen, scheidingen en delingen, nalatenschappen en verdelingen van erfgronden. Als grondheer bezit hij, al van ouds, de “vrije warande”, d.w.z. dat hij alleen het recht had of kon geven om jacht te maken op boswild binnen zijn domein, en tevens de vrijheid van houtschat (de pachtsom op bosgronden) en al de chijnsen op huizen en grondlasten, de tienden en het recht op aanstelling van de vorster, de H.Geestmeester en de secretaris. Aangaande de hogere jurisdictie: keuren en breuken (straf en boete voor overtreding der verordeningen), vechterijen, etc., stonden de inwoners van Ravels onder de rechtbank van Weelde. De vierschaar van Weelde kon weliswaar rechtspreken in alle vergrijpen, doch liet zwaardere misdrijven vonnissen te Antwerpen. Van 1559 tot 1616 kreeg de prelaat van Tongerlo voor de som van 441 gulden ook de hoge en middele jurisdictie te Ravels en te Eel, hetgeen inhield: rechtspraak in criminele en civiele zaken, het benoemen van de vorster, confiscaties en alle andere bevoegdheden die voor de Hertog van Brabant te Ravels golden. Tevens werd daarbij bepaald dat, indien het leen later zou worden afgelost, de prelaat in het bezit zou blijven van de grondheerlijkheid, die hem al van ouds toekwam, d.w.z. van de lagere rechtspraak, van grondbezit met de opbrengst van de chijnsen en de vrije warande. Tevens zou hij het recht behouden op keuren en breuken en op het aanstellen van meier en 7 schepenen om recht te spreken. Na het 12-jarig Bestand in 1609 tussen Spanje en de Republiek der Verenigde Nederlanden, die als onafhankelijke staat erkend werd, kocht Philips-Willem van Oranje in 1616 alle heerlijke rechten over Ravels en Weelde, de hoge, middele en lagere jurisdictie inbegrepen. Door de schepenen van Ravels werd de Prins van Oranje voorlopig als Heer van Ravels erkend, met dien

verstande dat de prelaat van Tongerlo zijn rechten als grondheer zal blijven behouden, met het recht naast de meier ook de 7 schepenen aan te stellen, die beider belangen zouden behartigen: in personele zaken onder de schout namens de Prins, in reële zaken onder gezag van de meier in naam van de abt van Tongerlo. Prelaat Adriaen Stalpaerts, bezorgd om de grote invloed van de Reformatie, onderkende het gevaar dat de belening van Ravels in vreemde handen zou overgaan. Weliswaar verzette het katholieke gezag zich niet tegen de erkenning van het gevestigde protestantisme, maar wel tegen een afstand die lijdelijk de onderdrukking van het katholicisme zou sanctioneren. Om de belening aan vreemden te vermijden, verzocht Adriaen Stalpaerts aan Philippe Le Roy, Heer van Broechem, met wie hij nauwe relaties onderhield en die hem ook zou bijstaan in zijn laatste levensdagen, om Ravels te belenen, waartoe de abt hem de middelen verschafte.

Blijkens de verkoopakte van 14 augustus 1626, geregistreerd op 13 juli 1629, verkoopt Philips, bij de Gratien Godts Coninck van Castilien, van Loon, etc. uit de Domijnen van Brabant de “Heerlyckheyt van Ravels mette hooge en middele Iurisdictie”, “mette vogelrije, visscherije, keuren en breucken, en alle andere amenden (boete voor overtredingen), criminele ende civile, confiscatie van bastaardgoeden, met oyck gevonden en gestrangeerde (verbeurd verklaarde) goeden” aan Philippe Le Roy, zijn kinderen en erfgenamen voor het bedrag van 2000 gulden, welke som abt Adriaen Stalpaerts hem daartoe had gefourneerd. Met deze verpanding is tevens aan Philippe Le Roy de hoge en middele jurisdictie overgedragen en het recht een schout en schepenen te benoemen. In de voorwaarden van overdracht is tevens gesteld dat Philippe Le Roy, zijn erfgenamen en nakomelingen deze belening niet aan anderen dan aan het Hertogdom Brabant mogen overdragen.

3. Adriaen Stalpaerts

Adriaen Stalpaert werd geboren te Hilvarenbeek in 1563 als zoon van Nicolaes Matheus Stalpaert en Heilwich Jan Peter Mys Ancemss Veltacker en was derhalve een neef van Aert Merten Stalpaerts uit Ravels. Hij overleed te Duffel in 1629. Vanaf 1609 tot aan zijn dood was hij abt van de Norbertijner Abdij van Tongerlo. In de Abdij wordt zijn

geschilderd portret van 1628 geconserveerd, waarop hij geknield voor een staand crucifix met gevouwen handen staat afgebeeld. Aan de voet van het schilderij is zijn abtswapen gesteld, dat naar de beschrijving is samengesteld uit een keel kruis op een gouden veld met daaromheen drie klaverblaadjes van sinopel en met de wapenspreuk "ARIDA NUTRIT" en bekroond met een bisschopsmijter en een staf met een vaan die de abbatiale functie aangeeft. Zijn familiewapen, dat voorkomt in het wapenboek van het Zwabenbroedergilde te 's-Hertogenbosch: in rood drie banen van vair op een gouden schildhoofd, beladen met een blauw St.-Andrieskruis, wordt hier bekroond met de abtsmijter. Zijn handtekening "Adrianus, abbas Tongerloensis" is genomen uit zijn brief aan de provisor van het College te Rome, gedateerd 25 mei 1624, en wordt voorafgegaan door de wens: God geleide U op de weg naar de volmaaktheid.

4. Philippe Le Roy

Zoals blijkt uit de overeenkomst tussen Philippe Le Roy en abt Adriaen Stalpaerts, dd. 11 juli 1629, is tevens bepaald dat de abt van Tongerlo gerechtigd is een opvolger naar eigen keuze aan te stellen indien Philippe Le Roy zou overlijden zonder wettige kinderen na te laten of indien zijn kinderen naar bevinding van de abt niet geschikt waren voor het vervullen van deze functie. Daarbij werd tevens als voorwaarde gesteld dat bij aflossing van de belening het bedrag van 2000 gulden aan de Abdij zou worden gerestitueerd. Tot de grondheerlijkheid (eigendom van grondgebied) werden in vroeger tijden ook gerekend de regalia (regalen of heerlijke rechten die oorspronkelijk aan de vorst toekwamen), zoals het aanstellen van ambtenaren, rechtspraak en regeermacht, boeten, recht op verbeurd verklaarde goederen, vorderen van krijgsmacht, het recht van de munt, eigendom van heerwegen en rivieren, recht van tol, visrecht, jachtrecht en recht op bastaarderfenissen. Door latere verdeling van deze regalia in regalia minora en maiora ontstaan meningsverschillen over de vraag onder wiens gezag bepaalde heerlijke rechten vallen. Weliswaar was inzake vele kwesties reeds in Brussel in 1572 advies gegeven omtrent hetgeen onder de verschillende graden van jurisdictie competeerde, doch niet alle kwesties waren daarin

vernoemd. Tevens was daarin gesteld dat plaatselijke gewoonten dienden te worden gerespecteerd. Over de regalia die betrekking hebben op de cijnsgoederen hield in Ravels vanouds de meier ten behoeve van de prelaat van Tongerlo, die de grondheerlijkheid bezat, toezicht, evenals op het daarop betrekking hebbend rechtsverloop. Aangezien nu in de belening aan Philippe Le Roy ook regalia waren opgenomen, die vanouds aan de prelaat van Tongerlo toekwamen, en het bovendien niet altijd duidelijk was aan wie de uitvoering van de jurisdictie rechtsgeldig toekwam, konden kwesties ontstaan inzake rechten die vielen onder de competentie van de prelaat van Tongerlo of onder die van Philippe Le Roy, respectievelijk onder de uitvoering van de meier of van de schout. De Ravelse schepenboeken getuigen van die onenigheid inzake de competentie van schout en meier. De juridische bevoegdheid van de landheer, zoals de regeling van de verkoop van erfgronden of van veld- en akkergewassen (het vaststellen en voorlezen van de verkoopbepalingen en het ontsteken van de kaars bij de publieke verkopeningen), hetgeen volgens traditie toekwam aan de meier namens de abt van Tongerlo als grondheer, eiste de schout van Philippe Le Roy voor zich op. Na de Vrede van Munster kwam de Heerlijkheid van Ravels opnieuw in handen van de Oranjes. In 1649 stond Philips IV, koning van Spanje, het grondgebied van Turnhout af aan Amalia van Solms, weduwe van Frederik Hendrik van Oranje. Zij was daardoor tevens Vrouwe van de onderhorige dorpen Ravels, Weelde en Poppel. Philippe Le Roy, die gevolmachtigde afgevaardigde was geweest van Spanje bij de onderhandelingen voor de Vrede van Munster, en tot dan toe ook Heer van Ravels, bleek geen invloed op de bestuurlijkheid van de Heerlijkheid meer te hebben, hoewel hij nochtans het bezit van de lagere jurisdictie ambieerde. Daarvan getuigt de Ravelse schepenakte dd. 4 oktober 1688, waarin Jan Balemans, op verzoek van Barones Maria Margreta Le Roy, verklaart kort na het sluiten van de Vrede van Munster er getuige van geweest te zijn dat Philippe Le Roy een schrijven ontvangen had van Prinses Amalia van Solms, waarin zij hem op grond van haar grote erkentelijkheid vereerde met het verzoek de Heerlijkheid Ravels, die Koning Philips IV haar in 1649 had afgestaan, te blijven

beheren. Doch aangezien haar recht slechts bestond uit de hogere jurisdictie, de abt van Tongerlo bezat immers de grondheerlijkheid, meende Philippe Le Roy het van groter nut de gunstige genegenheid van de Prinses te behouden om bij een andere gelegenheid van haar het recht van de kleine jurisdictie te mogen accepteren, die, naar zij veronderstelde, deel uitmaakt van de toekenning der Heerlijkheid Ravens. Doch op 29 oktober 1649 beleende Amalia van Solms de Heerlijkheid Ravens aan Jan de Knuyt, burgemeester van Middelburg, die als gevolmachtigde van Amalia van Solms op de Vrede van Munster voor de Nederlanden en Oranje gunstige besluiten had weten te bewerkstelligen. Hij kocht nu tevens van haar de Vrijheid Weelde, die hij sinds 1637 in pacht had. Jan de Knuyt stelde Jan Buycx aan als schout van Ravens. De onenigheden over de bevoegdheden van de schout en de meier van de abt van Tongerlo, Jan Balemans, bleven voortduren tot aan de dood van Jan Buycx in 1669. De meier, Jan Balemans, sinds 1638 in dienst van de abt van Tongerlo, werd nu tevens het ambt van schout gegeven, welke aanstelling op 25 april 1670 namens Amalia van Solms werd bekrachtigd. Hij verenigde het ambt van meier en schout tot aan zijn dood in 1690. Tevens kwam in 1669 een akkoord tot stand tussen Amalia van Solms en de abt van Tongerlo, waarbij de twee schepenbanken van Ravens tot een dingbank werden herleid, waarvan de 7 schepenen door beide partijen zouden worden aangesteld ter behartiging van beider belangen, terwijl tevens werd bepaald welke de bevoegdheden waren van de grondjurisdictie van de abt van Tongerlo. Tot die bevoegdheden behoorden slechts nog: scheidingen en delingen, erfenissen en onterven, grondrenten, keuren en breuken betreffende de grond, en de verkoop van hout- en veldgewassen. De vorster zou om toerbeurt door de partijen worden aangesteld, en de pastoor hield het beheer over de H. Geestgelden (liefdadigheid), onder controle van de schepenen. Dat deze controle soms nodig was, blijkt uit de schepenprotocollen. Aan Amalia van Solms kwam de hoge en middele rechtspraak toe, o.m. het recht op boeten en verbeurd verklaarde goederen, berechtiging van criminele feiten, waarvoor lijfstraffen of boeten werden geeist, alsmede de civiele rechtspraak, voor zover die niet de grond

raakte. Jan de Knuyt liet bij zijn dood de belening van Ravens na aan zijn dochter Margareta de Knuyt, die huwde met Johan Huyssen van Kattendijke, rentmeester van Zeeland bewesten Schelde. Het geslacht Huyssen van Kattendijke bezat Ravens tot 1720.

5. De oorlogsrampen over Ravens na 1672

De oudste schepenboeken van Ravens brengen ons uitvoerige gegevens over de rampspoed die de oorlog de Heerlijkheid Ravens na 1672 gebracht heeft door de veelvuldige inlegering van de op en neer trekkende Spaanse, Staatse, Duitse, Franse en Engelse troepen. De Hollandtze Mercurius (Deel 24, blz. 197) vermeldt voor september 1673: "Den coningh van Vranckrijck versocht doen aen zijn Majest. van Enghelandt, dat 5000 man van sijne troepen in Fransen dienst mochten overgaen, 'tgeen den Coningh van Enghelandt hebbende toegestaen, soo wierden de Regimenten van Petersburg en Vaugan ende een ander, benevens 2 comp. van yder van de andere Regimenten daertoe gecommandeert, en na Calays overgescheept". Het waren vooral de Engelse huurtroepen die, aan welke kant ze ook streden, uitmunten in plundering, vernieling en afpersing. Ravens, een dorp dat in 1698 slechts 176 inwoners telde, kinderen, knechten en meiden meegerekend, maar op de landkaart stond aangegeven op de weg naar het zuiden, moest bij herhaling meer dan duizend manschappen herbergen. Doordat ook het nietig, onder Ravens vallend gehucht Eel als afzonderlijk dorp op de kaarten vermeld stond, werd aan de Heerlijkheid Ravens een te groot aantal overnachtingen van legereenheden toebedeeld. Vooral na 1673 werd Ravens, gelegen op de weg naar het gebied waar de oorlog heen en weer golfde, voortdurend als rustplaats gekozen voor voetvolk en ruitery. In november 1673 had Prins Willem III, gesteund door de Spaanse landvoogd der zuidelijke Nederlanden, Don Juan Domingo de Zuniga y Fonseca, Graaf van Monterrey, die aan de troepen van de Prins 4000 paarden, 8000 Spaanse, Italiaanse en Waalse voetknechten en benevens 3000 Duitse soldaten toevoegde, het gebied van de Keulse Keurvorst veroverd en daardoor de bezetting van de noordelijke Nederlanden met afsnijding bedreigd, zodat de Franse koning zijn troepen moest terugtrekken,

Raevels.

Hooge brug.

Raevels Dorpzicht.

waardoor de oorlog verplaatst werd naar de Spaanse Nederlanden. De Raadspensionaris, Gaspar Fagel, na overleg met Prins Willem van Oranje, en de Spaanse landvoogd Monterrey hadden zich verbonden om het imperialisme van Frankrijk te bestrijden. De keizer van Oostenrijk wist, uit vrees dat Frankrijk de Rijnbisdommen zou benutten voor expansie naar het oosten, ook de bisschoppen van Keulen en Munster ertoe te brengen zich van Frankrijk af te keren. Zo ontstond de verbonden oorlog tegen Frankrijk. Tussen 1674 en 1678 trok Willem III telkens met grote troepenmacht op tegen het goed georganiseerde Franse leger. Hij moest echter ervaren dat de Franse troepen gedurig dieper doordrongen in de zuidelijke Nederlanden, die in deze jaren het strijdtoneel waren waar de Franse en de geallieerde legers om beurten, het meest de Franse, suksessen boekten, zodat de bevolking veel te lijden had van de heen en weer trekkende troepen. De Hollandtze Mercurius vermeldt dat de Spaanse goeverneur in de zuidelijke Nederlanden alles in het werk stelde om de kansen der Fransen te keren: "Den Graef de Monterey was dagelijckx noch besigh, om alles te versorgen, 'tgeen tot de bescherminge der Spaense Nederlanden dienstigh kon zijn: Hy sondt oock den Marquis d'Assentar na Vlaenderen, om te besichtigen of alle Plaetsen daer in goede staet van defentie waren. Alle die geene, die zedert 20 Jaren in Spaensen dienst geweest hadden, wierden nu scherp op ontboden; want sijn Exell. wilde niet alleen in de Veldt-tocht sijn Steden met Guarnisoenen beset laten, maer oock een Leger op de been brengen, omme de Franse daer mede te kunnen stuyten. Men sach toen een Lijst voor den dagh komen, hoe sterck de Spaense Krijgsmacht in de Nederlanden was, bestaende in 36000 man te voeten, 11000 Paerden". De opsomming van de logeringen en afpersingen van geld en goederen vormen weliswaar een dor relaas, maar geven een indruk van de kwelling en lasten die de bevolking werd aangedaan. Tevens blijkt daaruit dat de bevelvoerders niet minder belust waren op eigenbelang dan de gemeen soldaten, voor wie roof en plundering behoorden tot de beloning voor hun verovering in de krijg. Hoewel in de schepenprotocollen enkele keren gewag gemaakt wordt van nauwkeurig bijgehouden registratie van de oorlogslasten, zijn de gegevens

in de schepenboeken niet altijd in chronologische volgorde vermeld en waarschijnlijk niet telkens gelijktijdig geregistreerd. De schepenen van Ravels brengen op 27 maart 1679 ingevolge het mandaat van de Heren Staten van Brabant der zuidelijke Nederlanden verslag uit over logement, kosten van voeding en van karren, geldafpersingen, betaling van scheepsladingen en andere kosten die het dorp en de Heerlijkheid van Ravels gehad heeft vanaf 18 oktober 1673 tot december 1678, van ruitery en soldaten in dienst van de Prins van Oranje: Op 12 december 1673 passeerde hier Kolonel De Frens, aan wie wij 5 tonnen bier en 500 pond brood moesten leveren. Bovendien moesten wij 2 karren ter beschikking stellen, die hij 13 dagen heeft meegenomen, tot Namen toe. Tezamen heeft dat ons 159 gulden gekost. Van oktober 1673 tot St. Jan Baptist 1674 passeerden hier dagelijks op heenweg of terugtocht verschillende troepen, zowel voetvolk als ruitery, die ons volgens calculatie 285 gulden, 15 stuivers gekost hebben. In de eerste maanden van 1674 bleef het tamelijk rustig in Brabant, zoals de Hollandtze Mercurius stelt, "vermits de Legers in de winterquartieren vertrocken waren; Onderwijl quamen verscheydene Franse Troupen rondom stroopen, die veeltijts geluck niet en hadden". De dorpen waren voor een goed deel al leeggeplunderd. Op 7 januari hebben twee regimenten ruitery op order van Brigadier Langeragh gedurende 2 dagen en een regiment dragonders voor een dag, bij de burgerij ondergebracht, ons 4836 gulden gekost. Bovendien is ons door de Brigadier, als een eerbetuiging om de lasten van de legering wat te verlichten, 150 gulden afgedwongen. Ook is door de Officiers van voornoemd regiment en door de manschappen der ruitery het bedrag van 325 gulden van de ingezetenen afgeperst. Ten slotte moesten wij nog zorgen voor 20 karren voor hun verdere tocht, die wij ten koste van 95 gulden merendeels buiten het dorp hebben moeten charteren. Voor 1674 wordt nog vermeld het verblijf van 87 manschappen op 27 november, die uit Breda kwamen en ten strijde trokken, hetgeen het dorp 130 gulden 10 stuivers gekost heeft. Van St. Jan Baptist 1674 tot St. Jan Baptist 1675 hebben nog diverse troepen op heen- en terugweg in het dorp gelogeed, terwijl de bevolking vele zieke soldaten heen en weer hebben moeten vervoeren, waarvan

rekening voor kost, drank en vervoer werd opgemaakt, ten bedrage van 250 gulden 6 stuivers. In het begin van 1675 wordt Brabant enige rust gegeven, zoals de Hollandtze Mercurius getuigt: "In Brabant viel nu weynigh voor, als dat de Franse 't ganse platte Lant af-liepen, de Wagens en reysende Luyden plunderden, en de Wegen onveyligh maeckten; de Spaense liepen oock somtyts op buyt, gelyck de besettingh". Op 26 en 27 mei 1675 namen op order van de kwartiermeester-generaal 3 regimenten ruiters logement, die de bevolking volgens de opgestelde specificatie 1177 gulden 12 stuivers gekost hebben. Bovendien moesten voor deze regimenten buiten het dorp 18 karren gecharterd worden, ten bedrage van 90 gulden. Op 13 juni van hetzelfde jaar verteren 90 voetknechten die ten strijde trokken, voor een bedrag van 67 gulden 10 stuivers, terwijl twee Kolonels die met hun troepen uit Holland kwamen en te velde trokken, 225 gulden eisten om hun manschappen te laten doormarcheren. Mogelijk dienden deze troepen ter ondersteuning van de Prins van Oranje, die in juni bij Roermond over de Maas trok om de opmars der Franse troepen die de dorpen rond Leuven plunderden, te stuiten. Tussen St.Jan Baptist (24 juni) 1675 en St.Jan Baptist 1676 hebben diverse legers, soldaten en ruiters, ten strijde trekkend of terugkerend, in Ravels gelogeed, waaronder vele zieke soldaten en vrouwen in dienst van de Prins van Oranje, die volgens berekening aan kost en drank en ziekenvervoer 413 gulden en 17 stuivers gekost hebben. Het jaar 1676 bracht, blijkens de gegevens uit de Hollandtze Mercurius verlevendigde activiteit: "den Hertogh van Villa-Hermosa volhardende in zyn ijver om de Spaanse Nederlanden tegens de Velt-tocht voor de gedreygde aanvallen der Fransse te beschermen, dede dees tijds de Staten van Brabant beroepen, om de selve in een somme van 800.000 guldens te doen bewilligen tot voortsetting van nieuwe werven". De Hertog geeft tevens last aan de bevelhebbers om nieuwe troepen te lichten: een regiment ruiters van 1500 man en twee regimenten dragonders, terwijl de Graaf van Castelhave, kolonel van een Engels regiment voetvolk, opdracht krijgt om het regiment aan te vullen. Ook in Holland bereidde men zich voor op een grootscheepse aanval: "Men vervaerdigde

insgelijks in Hollant alles tot de aenstaende velttocht, 't Geschut, Legerwagens, en alle ande behoeftheden wierden gereet gemaect en 22 Reimenten vooraf na Brabant gesonden. De rendezvous voor 't voetvolck was te Roosendael, en die voor de Ruyterye in de Langstraet, en wilde men, dat als de Troepen bij malkander zouden zijn, 't Leger uyt 47 Regimenten voetknechten en 36 Regimenten Ruyters zoude bestaan. Syn Hoogheyt zeyde men, dat oock een nieuwe lichtinge van 1600 Engelsen aan den Raet van Staten had voorgeslagen". Daar de Franse troepen er niet in geslaagd waren de Verenigde Nederlanden te overrompelen en de Republiek een steeds meer leidende rol ging spelen in de coalitie-oorlog, deed de Franse koning, Lodewijk XIV, een vredesvoorstel waarbij hij een deel van zijn veroveringen in de Spaanse Nederlanden zou prijsgeven. Willem III, die de coalitie bijeen wilde houden, hoewel hij tot nog toe te weinig steun van zijn coalitie-partners had gekregen, maar nu hoopte op de steun van Engeland, wilde echter nog niet van vrede weten. Terwijl zo de vredesonderhandelingen te Nijmegen werden opgeschort, onderging de bevolking van Brabant de lasten van de verhevigde oorlogsinspanning. De schepenprotocollen van Ravels voor het jaar 1676 getuigen daarvan: Op 29 januari heeft hier een troep van 94 ruiters gelogeed, die van Breda kwamen en die ons 150 gulden gekost hebben. De 25ste februari hebben hier 91 ruiters, komende uit Breda, overnacht, die ons de som van 136 gulden en 10 stuivers gekost hebben. Op 23 en 24 maart heeft hier Ritmeester van Bommel gelogeed met 35 manschappen, die voor een bedrag van 56 gulden en 11 stuivers verteerd hebben. Op bevel van kwartiermeester Ivoy zijn hier op 13 april 350 paarden van de Providor Maghado ondergebracht, die onder meer gebruikt moesten worden om het kanon te vervoeren, hetgeen ons de som van 105 gulden kostte. De 16de april hebben wij aan de kwartiermeester-generaal 200 gulden moeten geven, om inkwartiering van een regiment voetvolk af te kopen. Een regiment mariniers, ter sterkte van 1398 man, heeft hier op 18 april gelogeed, hetgeen ons 1048 gulden 10 stuivers gekost heeft. Wij moesten ook nog voor 28 karren zorgen, die wij in de naburige dorpen moesten halen, bovendien voerlui en andere onkosten, ten bedrage van 145

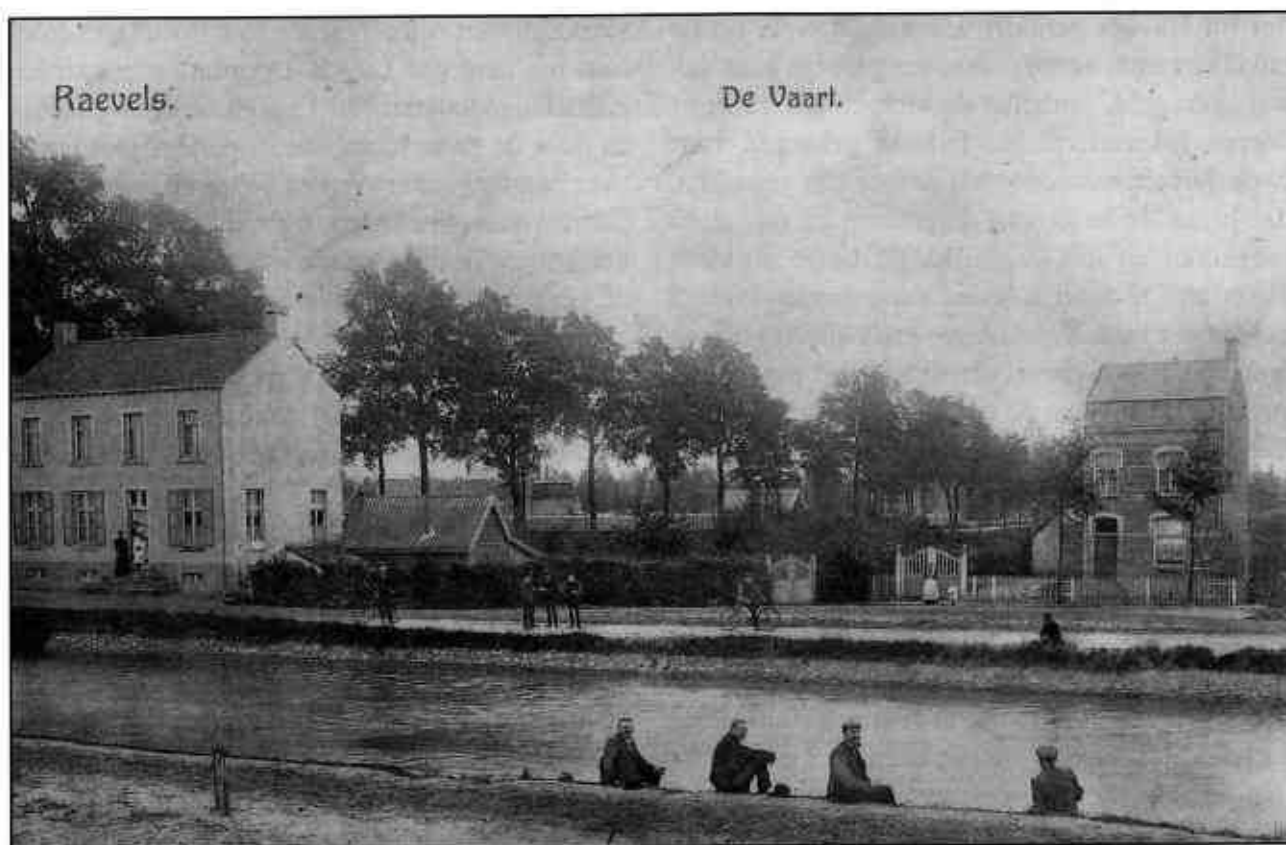
gulden. Ook is toen nog van de ingezetenen de som van 185 gulden en 10 stuivers afgeperst, zowel door de officieren als door de gemeen soldaten. Onder leiding van de Overste Eppe, Kolonel Borum en Kolonel Horenbergh zijn hier op 21 april drie regimenten cavalerie, in totaal 1092 man, ondergebracht, die ons 1746 gulden en 4 stuivers gekost hebben. Ook hebben wij 21 karren moeten leveren, die wij ten dele elders hebben moeten charteren ten koste van 105 gulden. Ten slotte hebben de kwartiermeesters en de soldaten ons nog het bedrag van 79 gulden en 11 stuivers afgeperst. De 24ste april zijn hier 9 compagnieën onder leiding van de Kolonel Slangenborgh geweest, die onze gemeente 829 gulden 13 stuivers gekost hebben. Voor hun aftocht hebben wij nog 7 karren moeten fourneren ten koste van 35 gulden. Van St. Jan Baptist 1676 tot de 16de mei 1677 hebben in onze gemeente vele troepen soldaten en ruiters gelogeed, terwijl ook vele zieken werden ondergebracht en weggebracht moesten worden, waarvoor de kosten 395 gulden en 10 stuivers bedroegen.

In 1677 huwde Willem III met Mary Stuart, de nicht van de Engelse koning Karel II. De Franse koning, bevreesd voor een beraamd verbond van de Verenigde Nederlanden met Engeland, doet dan een aanbod voor vrede, dat de Verenigde Nederlanden ongeschonden liet. Ondanks het verzet van Willem III, die de oorlog als een coalitiestrijd tegen de Franse expansie beschouwde, bleken de Staten-Generaal ertoe bereid het Franse voorstel te accepteren, hetgeen in augustus 1678 leidde tot een overeenkomst tussen Frankrijk en de Verenigde Nederlanden: de Vrede van Nijmegen. Intussen echter blijven de geregelde troepenverplaatsingen de bevolking teisteren, hetgeen ook blijkt uit de verslagen in de schepenboeken: Drie compagnieën Dragonders van de lijfwacht van Zijne Hoogheyt de Prince van Oranje, 238 man sterk, hebben op 21 maart 1677 in Ravels gelogeed, hetgeen de ingezetenen 379 gulden gekost heeft. Bovendien hebben zij voor vrij lange tijd 2 karren moeten afstaan, hetgeen hen 48 gulden kostte. De volgende dag verschenen er 2 regimenten cavalerie onder het commando van Majoor Van der Vorst van Vrieslant en Kolonel Cronenborgh. In totaal moesten 1111 man worden

ondergebracht, hetgeen de bevolking 1777 gulden gekost heeft. Bovendien werden de dorpelingen ertoe gedwongen veel geld, vlees, boter, brood en andere zaken af te staan en moesten zij ook nog veel karren ter beschikking stellen om het afgeperste te laten meenemen; alles tezamen ter waarde van 307 gulden. Op 4 november heeft een ruiterafdeling van 119 man onder leiding van Luitenant Sacharias van het Regiment van de Kwartiermeester van Schravemoer in het dorp gelogeed, hetgeen op zijn minst 149 gulden 15 stuivers gekost heeft. De dag daarop moest het dorp logies verschaffen aan een regiment Engelsen, die vanuit het leger van Zijne Hoogheid onder leiding van Kolonel Cuylaert naar 's-Hertogenbosch trokken. Toen de Kolonel Cuylaert gevraagd werd zijn order voor het verblijf te Ravels laten zien, weigerde hij zulks, doch liet enkel een briefje zien, dat niet ondertekend was en waar op stond: "van Castel tot Ravels, van Ravels tot Goirle, etc.", waaruit blijkt dat hij buiten orders tot de logering gedwongen heeft. Afgezien van de grote baldadigheid waaraan de soldaten zich te buiten gingen, heeft hun verblijf aan eten en drinken het dorp 526 gulden en 10 stuivers gekost. Dezelfde Kolonel eiste echter ook nog 25 patacons eer hij wilde afmarcheren, onder dreigement dat hij anders zijn troepen nog een dag en een nacht in het dorp zou laten logeren. Ook moesten nog elf karren ter beschikking worden gesteld, ten koste van 55 gulden. In de periode van 27 april 1677 tot 27 april 1678 hebben bovendien groepen van 20 tot 30 manschappen die ten strijde trokken, zonder order daartoe, in het dorp gelogeed, zowel uit het Spaanse leger als uit het leger van de Prins en zowel voetvolk als cavalerie, in totaal volgens de noteringen 642 manschappen, die volgens specificatie aan eten, drinken en hooi 481 gulden en 10 stuivers gekost hebben. Doordat de perioden waarop de opgaven in de schepenboeken elkaar overlappen, komen vele gegevens, soms met kleine varianten in de bedragen, bij herhaling voor. Uit een compilatie van de soms slordig en met vele doorhalingen opgestelde informaties ten behoeve van de Heren Staten van Brabant, blijkt dat het jaar 1678 weinig verlichting bracht: Op bevel van kwartiermeester Top hebben twee verschillende regimenten op 5 januari 1678 in ons dorp gelogeed, tezamen 1256 man: het regiment van

de prins van Brandenborgh en het regiment van Overste Brems, beide voetvolk, die ons 942 gulden gekost hebben. Overste Brems vorderde, eer hij wilde afmarcheren nog 5 zakken haver en een stel hammen om mee te nemen, zogenaamd om de orde te handhaven. Ook moesten wij nog 19 karren ter beschikking stellen, wat ons met de afpersingen op 100 gulden kwam te staan. Op 26 januari passeerde hier een regiment voetvolk, op weg van 's-Hertogenbosch naar Mechelen, onder leiding van een Majoor, wiens naam ons onbekend is, en die, naar gezegd wordt, te Mechelen zou zijn doodgeschoten, hetzij door een ongeluk met zijn eigen pistool of door enkele heethoofden. Hij had geen order tot verblijf in Ravels, maar wilde toch, ondanks ons protest, rust houden met zijn manschappen. Wij hebben ook nog aan het regiment 8 karren met 14 paarden ter beschikking moeten stellen voor hun verdere tocht en hebben voor ravitaillering van de troepen 130 gulden moeten geven, hetgeen met het logies van de officieren ons kwam te staan op 145 gulden. Een troep Franse ruiters van 60 man die op 22 maart in ons dorp hebben overnacht, hebben een schade aangericht van 75 gulden. Een regiment Engelsen onder Kolonel Belles, komend van 's-Hertogenbosch hebben op 14 en 15 mei, zonder orders daartoe in ons dorp vertoefd en hebben zo rigoureuus gehouwen, gekorven, geroofd en geplunderd, dat ze in het dorp meer hebben beschadigd en meer hebben meegenomen dan voor een bedrag van 60 gulden. Daarenboven hebben de kapiteins en officieren een bedrag van 70 gulden van particulieren afgeperst, waardoor ons dorp volledig geruïneerd is. Ook hebben wij nog aan vier regimenten die hier overnacht hadden, karren en paarden moeten fourneren om hun bagage te vervoeren, die wij, aangezien ons dorp over weinig paarden beschikt, in Turnhout en de omliggende dorpen moesten charteren, hetgeen ons 600 gulden gekost heeft. Wij hebben ook nog ons quotum betaald in de schipvrachten van het vorig jaar, ten bedrage van 97 gulden 7 stuivers. Bovendien hebben wij nog aan de Fransen te Maastricht onze contributie van verleden jaar moeten betalen, zijnde 480 gulden. Voor ons quotum in het uitkopen van de levering van legerwagens en voor de rechten tot het gebruik van rivieren en legerwegen hebben wij nog aan Zijne Koninklijke Majesteit 222 gulden

betaald. De 16de mei hebben in ons dorp 80 Fransen gelogeed, die ons aan eten en drinken 48 gulden zijn komen te kosten. In Juli 1678 hebben wij 7 karren met twee paarden bespannen moeten afstaan aan het leger van Z.K.M. de koning van Spanje, die 76 dagen zijn weggeweest, wat onze gemeente 380 gulden gekost heeft. In diezelfde maand hebben wij aan de overste Span in Leuven veel verschillende karren en bier moeten leveren tot voor een bedrag van 31 gulden en 10 stuivers. In oktober hebben wij ons aandeel betaald in de schipvrachten ten bedrage van 48 gulden. Aan de Secretaris van Schravemoer die 5 ruiters bij zich had, hebben wij op 9 november kost en drank, haver en hooi verstrekt, ten bedrage van 6 gulden 4 stuivers en hen 6 schapen ter waarde van 5 gulden per stuk moeten afstaan. Op 27 december 1678 hebben wij hier voor een dag en een nacht 30 gewonde soldaten moeten onderbrengen, wat ons 45 gulden kostte, en 3 karren moeten fourneren, wat ons 12 gulden gekost heeft. Overigens hebben van St. Jan Baptist tot december 1678 in ons dorp verschillende troepen gelogeed, voetknechten en ruiters, die, naar ze zeiden, in dienst waren van de Prins van Oranje, en die ons volgens de daarvan gehouden aantekeningen 175 gulden gekost hebben. Uit vergelijking van de berekende totalen der onkosten, die aan het slot van iedere informatie over de betreffende periode aan de Staten van Brabant worden gegeven: van oktober 1673 tot en met 1678: 19.956 gulden en van april 1677 tot 16 mei 1678: 5009 gulden, blijkt dat door de frekwenter aanvallen op verschillende plaatsen, die de bewegingen van de Prince-troepen noodzaakten, sedert mei 1677 het dorp Ravels nog meer heeft moeten verduren dan in de voorafgaande jaren. Ook na de Vrede van Nijmegen immers hield Willem III, die zich tot taak had gesteld Europa tegen Frankrijks expansiedrift veilig te stellen, het leger op volle sterkte en bezette vele plaatsen in de Spaanse Nederlanden. Het is dan ook geenszins verwonderlijk dat de schout en de schepenen hun informatie aan de Heren Staten van Brabant besluiten met een uiting van ongerustheid over de noodsituatie waarin Ravels gebracht is: Ons dorp is, naar wij menen, het geringste dorp in de 7 kwartieren van Antwerpen. Doch wij hebben het ongelukkig getroffen, doordat een eenvoudig verworpen gehucht, genaamd Eel,

dat tot Ravels behoort, evenals Ravels op de landkaart staat aangegeven, ten gevolge waarvan wij geregeld, ondanks de simpelheid van ons dorpje, inkwartieringen hebben gekregen voor twee dorpen, waardoor wij zozeer zijn getroffen, dat bijna de helft van de huizen in ons dorp leegstaan en dat dagelijks de beste stukken akkerland te huur worden aangeboden voor 3 gulden per bunder, sommige zelfs alleen voor de erop berustende lasten, en dat zelfs het merendeel ervan niet eens voor de kosten der lasten verhuurd kan worden. Dusdanig is ons dorp ten gronde gericht door de vermelde Hollandse logeringen en de dagelijkse lasten die wij betaald hebben aan Zijne Koninklijke Majesteit, evenals door de contributie aan de Fransen en door logeringen van Franse troepen en troepen van Zijne Koninklijke Majesteit, waarvan wij in onze opgaven geen gewag gemaakt hebben. Het valt dan ook te vrezen dat ons dorp met de schamelheid van bezittingen, dat is ieders overtuiging, nooit meer de vroegere staat zal herkrijgen. Aldus verklaren onder ede Jan Balemans, schout, Ampson Jacobs, Jan Sprangers, Gijsbrecht Adriaenssen, Mattheus Stalpars, Cornelis Hermans en Rombout Schuermans, Schepenen van Ravels, die deze informatie goed en rechtvaardig hebben opgesteld, overeenkomstig de noteringen in het aantekenboek inzake verblijf, afpersing van geld, geleverde karren en andere. 27 maart 1679.

Dat na de Vrede van Nijmegen de Prins van Oranje, die vergeefs uitzag naar de steun van zijn bondgenoten en ook van de Staten van Holland tegenstand bleef ondervinden in zijn pogen de aanspraken die Lodewijk XIV pretendeerde te hebben op de gebieden in de zuidrand van de Spaanse Nederlanden te dwarsbomen, niet stil bleef zitten, blijkt uit zijn reizen: Op 8 mei 1682 heeft het dorp Ravels, ingevolge het bevel aan Poppel en Ravels tezamen gegeven voor het ter beschikking stellen van een groot aantal paarden, voor 7 paarden gezorgd om de rijtuigen van Zijne Hoogheid de Prins van Oranje en een aantal edellieden voor hun reis naar Maastricht, van Poppel naar Postel te trekken, welke tocht van 7 uur met de paarden ons 55 gulden gekost heeft. Op 19 juli 1683 heeft Ravels voor 11 paarden gezorgd voor de reis van Zijne Hoogheid de Prins

van Oranje en zijn officieren naar Postel en verder naar het land van Luyck. Doordat onze paarden zulke lange tochten van 13 uren niet gewend zijn en door de grote haast van Zijne Hoogheid, zijn twee paarden onderweg bezweken en twee andere onbruikbaar geworden, terwijl de 7 resterende nooit meer in orde zullen komen, zodat volgens de verklaringen van onze ingezetenen voor 613 gulden zijn benadeeld. Daar Keizer Leopold I in 1682 al zijn troepen nodig had om de aanval der Turken op Wenen weerstand te bieden en de Staten-Generaal der Verenigde Nederlanden het sturen van de toegezegde 8000 man hulptroepen uitstelde, waren de grenssteden der zuidelijke Nederlanden aan hun lot overgelaten. Begin september 1682 liet Lodewijk XIV 20000 Fransen Vlaanderen binnenrukken en er hun oorlogsbuit binnenhalen, in de verwachting dat Spanje zijn rechten zou erkennen. Prins Willem III vorderde toen op aandrang van Spanje terstond de toegezegde hulptroepen, hetgeen door de Staten-Generaal werd toegestaan. Weliswaar ontstond er in Holland verzet tegen het plan van de Prins de troepen terstond te laten uitrukken, maar daar het uitdrukkelijk verbod daartoe uitbleef, trokken de troepen terstond naar het bedreigde gebied. Willem III, die graag een nieuwe coalitie-oorlog wilde beginnen, kreeg van de Staten-Generaal geen toestemming het leger uit te breiden, omdat een oorlog bij gebrek aan steun van Engeland, dat weigerde de toegezegde soldaten te sturen, geen kans van slagen had. De Spaanse gouverneur gelastte het krijgsvolk op 12 oktober geweld met geweld te keren, hoewel een oorlogsverklaring was uitgebleven. De Spaanse koning verklaarde op 10 december opnieuw de oorlog, tengevolge waarvan de strijd tussen Willem III en de Staten, die zelfs 't besluit namen om het leger niet tegen de Fransen te laten optreden, zeer hoog opliep. Willem III moest echter machteloos toezien hoe zijn troepen niet bestand bleken tegen de Franse tactiek. Op 15 en 16 september 1683 is op bevel van Overste Baron van Ayola het regiment van Bellis, in dienst van de Prins van Oranje, ter sterkte van 766 man, de kapitein en de luitenants voor 2 man gerekend en de paarden voor één man, in Ravels ondergebracht, aan wie wij kost en drank moesten leveren. Voor hun aftocht hebben wij 7 karren en 2 losse paarden ter beschikking moeten stellen, alles

tezamen voor een bedrag van 496 gulden, 4 stuivers. Na de publicatie van het plakaat van Koning Karel II van Spanje op 5 december 1683, waarbij “den Coninck van Vrancrijck ende zijne ondersaeten worden verclaert als vijanden van onse coninck van Spanien”, besluit het corpus van de Heerlijkheid Ravels, bestaande uit schout, schepenen, burgemeesters, kerkmeesters en H.Geestmeester, dat ter verdediging tegen de vijand wachters zullen worden ingesteld. Tevens wordt bepaald dat, indien de vijand in het geheim of met geweld ingezetenen uit het dorp zou gevangen nemen, deze op kosten van de gemeente zouden worden vrijgekocht. In aansluiting hierop geven schout en schepenen op 20 maart 1684 de akte van Indemniteit ingevolge de klacht der burgemeesters dat zij voor de betaling van de 500 gulden voor de langdurige surveillances, welke betaling naar hun mening niet tot hun last zou behoren, reeds genooddaakt waren onder conditie van indemniteit obligaties te hunnen laste op te laten maken. Schepenen besluiten derhalve aan de burgemeesters buiten hun vergoeding 15 gulden interest en een patacon voor het verlies van geld uit te keren en geven tevens de belofte dat, indien het dorp door oorlog of sterfte niet in staat mocht zijn de lasten te betalen, de schepenen gezamenlijk de burgemeester zullen indemneren tot een bedrag van vierhonderd gulden. Daar noch de Verenigde Nederlanden, noch Engeland, noch de Keizer hun steun gaven aan de Spaanse koning, zag deze geen kans de Franse troepen te verdrijven. Evenmin was hij bereid de streken in het Zuid-Nederlandse gebied af te staan. Het voorstel van Lodewijk XIV dat Frankrijk “voorlopig” in bezit zou blijven van de omstreden grensgebieden, werd in 1684 te Regensburg geaccepteerd. De rust in de zuidelijke Nederlanden was tijdelijk hersteld. Op hun terugtocht naar de noordelijke Nederlanden overnachtte te Ravels op order van de Prins van Oranje een compagnie grenadiers onder leiding van Kapitein Frits Vogel, ter sterkte van 159 man, de paarden meegerekend. Bij hun aftocht van Ravels naar Moergestel, een weg van 5 uur, hebben wij voor het vervoer van hun bagage 12 paarden ter beschikking moeten stellen. In 1685 keerden echter de kansen voor Lodewijk XIV. Zowel door de troonsbestijging van de katholieke Jacobus II in Engeland als door de opheffing van het Edict van

Nantes, zodat voortaan de protestantse godsdienstoefeningen in Frankrijk werden verboden, keerde de buitenlandse politiek zich tegen de Franse koning, vooral in Engeland, Holland en Duitsland, waarheen vele Franse burgers hun toevlucht namen. De Duitse Keizer, voor wie het Turkse gevaar minder dringend was, en Spanje hebben de openbare anti-Franse houding benut voor de vorming van een hernieuwde samenwerking. Zo kwam in 1686 het Verbond van Augsburg tot stand, waartoe ook vele Duitse protestantse vorsten toetraden, evenals Zweden en Savoye. In de Verenigde Nederlanden kozen de Staten-Generaal nu ook de zijde van Willem III. Om ook Engeland ertoe te brengen zich aan te sluiten bij de anti-Franse coalitie, ondernam Willem III, onlangs gehuwd met Maria Stuart, oudste dochter van Jacobus II, gesteund door de Staten-Generaal, die hem ten oorlog uitrustten, op verzoek van Engelse politici de tocht naar Engeland, waar hij door de protestantse bevolking met vreugde ontvangen werd als de opvolger van de katholieke dwingeland, Jacobus II, die naar Frankrijk vluchtte. Gelijktijdig verklaarde Lodewijk XIV de oorlog aan de Republiek der Verenigde Nederlanden. In 1689 sloten Engeland en de Verenigde Nederlanden zich aan bij het Verbond van Augsburg om Frankrijk binnen zijn oude grenzen terug te dringen. Deze “Negenjarige oorlog” van 1688 tot 1697 speelde zich weer af in de zuidelijke Spaanse Nederlanden, zonder succes echter voor de coalitie, ook doordat de legers van Willem III weinig steun kregen van de bondgenoten. De Staatse troepen, die grote kapitalen kostten en telkens weer door de Fransen werden teruggedreven, werden de oorlog moe. Zo kwam Willem III er toe in 1697 met steun van Spanje de Vrede van Rijswijk tot stand te brengen, waarbij bepaald werd dat Staatse garnizoenen enkele steden in de zuidelijke Nederlanden aan de Franse grensstrook bezet hielden. Bij de opmarsen van de Staatse troepen tussen 1689 en 1697 wordt Ravels weerom geplaagd met verblijf van troepen, plunderingen en geldafpersingen, waarvan de gemeentelijke archieven in de informaties van de schepenen over de kosten die de oorlog tegen Frankrijk het dorp oplegde, getuigen:

Op 1 en 9 april 1689 hebben wij op bevel van de Graaf van Waldeyck twee regimenten met hun officieren moeten onderbrengen, die onder leiding stonden van de Oversten Fagel en Hagendooren. Met de kosten voor paarden en karren, waarover zij moesten beschikken voor het vervoer van hun bagage ten koste van 680 gulden. Verschillende troepen, zowel ruiters als voetknechten hebben op 7 november 1689, op 9 en 24 mei 1690 en op 1 juni 1690 hier in Ravels gelogeerd op bevel van Waldeck en van Luitenant generaal Weybnon, in totaal 432 manschappen en paarden, hetgeen volgens de verkregen opgaven van ons dorp 259 gulden 4 stuivers gekost heeft. Bovendien hebben wij de bagage moeten vervoeren van Generaal Slangenburgh, van de Gouverneur van Breda en van de Overste Obdam met hun manschappen. In marge wordt aangetekend dat voor het verblijf gedurende een dag en een nacht voor iedere soldaat en ieder paard slechts tien stuivers gerekend is, maar dat de kosten veel hoger waren. Op 8 november 1690 zijn hier volgens order van Generaal Webnom 49 ruiters en paarden ondergebracht. Tezamen met de kosten voor het vervoer van hun bagage heeft dit verblijf onze gemeente 55 gulden gekost. Voorts verbleven hier gedurende twee dagen, 12 en 13 januari 1691, drie compagnieën paardenvolk van het regiment Van Rijswijck ter sterkte van 198 manschappen en paarden, die met de geleverde karren en paarden voor het bagagevervoer 428 gulden onkosten met zich brachten. Marge-aantekening: nauwkeurig volgens de opgave hierover gegeven, berustend op de Secretarie. Schepenen van Ravels verklaren dat op 25 maart 1691 Michiel Schroevers heeft aangenomen voor ons dorp een legerkar af te leveren ten dienste van Zijne Koninklijke Majesteit van Spanje. Aangezien hij niet in het bezit was van een paard, naar Baarle Nassau in de Baronie van Breda is gegaan en van Peeter Henrick van Poppel een bruine merrie met een witte bles heeft gekocht, die aamborstig was, waarmee hij met de legerkar naar Brussel is gereden, maar dat het paard ten gevolge van de slechte conditie onderweg is achtergebleven. Op 26 maart 1691 hebben wij volgens het bevel van de Graaf van Waldeyck drie compagnieën ruiters van het regiment Van Schalck moeten onderbrengen, ten koste van 226 gulden. Op 11 mei logeerde hier met de garde van de Heer

van Vrieslandt te paard negen compagnieën op bevel van de Graaf van Nassauw, “de welke seer costelijck hebben geleefd in onse gemeynte mette ingesetene te slaen, gelt af te perssen, te stelen, kisten en kasten open te slaen, alderlijc goet mede te nemen, de huysen te ondersoecken ende alle moetwil te bedrijven”. Met de levering van karren voor hun bagage bedroegen de kosten die onze gemeente ten laste vielen 1149 gulden. Van de 19de tot de 21ste oktober 1691 heeft hier voetvolk van het Engelse regiment Marleborough gelogeerd, ter grootte van 13 compagnieën, die veel bagage bij zich hadden en die het ons zeer moeilijk gemaakt hebben: “Ende aenden Commanderende officier moeten geven, willende anders geen ordre houden ende drijgende de gemeynte te ruineren, gelijk tegenwoordigh al geschiedde, halende de peerden uutten stal, leydende deselve totten secretaris daert lastquartier was op den schuervloer die voor de peerden vol haver lag, settende de peerden alsoo aenden corentas, werpende het coren van den tas onder de peerden om alsoo mede te stroyen, soo dattmen aende commanderende officier hebben moeten geven om onse gemeynte te conserveren 150 gulden, ende aen eenen Capiteyn, wesende taelman (= tolk), overmits de commanderende officier geen duyts (= Nederlands) en conde, oock moeten geven 15 gulden, wesende te samen 165 gulden. In teecken der waarheyt, etc. Actum desen 11den february 1692.”

Schepenen der Heerlijkheid Ravels verklaren het plakkaat van 27 december te hebben ontvangen, volgens hetwelk geen paarden naar het Frans gebied mogen gevoerd worden en dit plakkaat terstond te hebben gepubliceerd. Voorts verklaren zij dat zij het voorschrift stipt zijn nagekomen, aangezien er geen paarden zijn verkocht of weggebracht. Op order van Zijne Vorstelijke Genade Van Nassauw-Sarbrücken hebben wij op 14 mei 1692 diens equipage en bagage ondergebracht met de begeleidende manschappen. Aangezien hun paarden vrij rondliepen, hebben wij zelf voor paarden moeten zorgen voor het vervoer van hun bagage. De kosten bedroegen 81 gulden. Op 20 mei 1692 is op bevel van Zijne Koninklijke Majesteit van Groot Britanien hier het regiment ruiters van Nieuwenhijssse ondergebracht, dat ons met de karvrachten op 253 gulden en 5 stuivers

kwam te staan, en op 24 en 25 mei volgens hetzelfde bevel gedurende twee dagen en twee nachten de helft van het regiment Zuydestien en een deel van het regiment van Nieuwenhijse, dat achtergebleven was, hetgeen ons met het vervoer van de bagage 407 gulden kostte. Voor 2 dagen en 2 nachten hebben hier op 30 en op 31 mei en op 1 juni 1692 op bevel van de Graaf van Waldeck ruiters van de Heer Generaal majoor Itersum met dienst equipage en bagage gelogeerd, met het vervoer van de bagage ten koste van 255 gulden. Van St.Jan Baptist 1691 tot St.Jan Baptist 1692 hebben wij legerkarren moeten leveren voor het bedrag van 86 gulden en 1 1/2 stuivers en de kosten voor het verschaffen van pioniers bedroegen 18 gulden.

Attestatie dd. 12 april 1693: Ingevolge order van Zijne Keurvorstelijke Hoogheid van Beieren berichten de schepenen van Ravels dat zij na onderzoek van huis tot huis in de gemeente slechts twee paarden hebben gevonden die karren kunnen trekken, omdat op het land overal met ossen wordt gewerkt. Ingevolge bovengenoemde order hebben zij ook naarstig onderzoek gedaan naar het aantal pioniers die in het dorp te vinden zijn, maar aangezien het dorp weinig welvarend is, dun is bevolkt en schraal land heeft, zodat het land nauwelijks door de bevolking kan bewerkt worden, hebben zij slechts 4 personen kunnen vinden, die tot pionieren in staat zijn. Op 10 augustus 1693 hebben hier op bevel van de Graaf van Attolonijs de Ritmeester Bunau met 50 ruiters verkwikking gezocht, ter somme van 40 gulden. Gedurende twee dagen, op 3 en 4 oktober hebben hier 25 ruiters van Majoor Wijnbergen gelogeerd, die ons ten koste kwamen van 75 gulden. Het regiment van Nassauw heeft hier 2 dagen gelogeerd, op 26 en 27 oktober 1693. Met kosten van paarden en karren voor het vervoer van hun bagage voor het bedrag van 390 gulden. Op 12 november heeft een troep soldaten op weg naar Friesland hier verfrissing gezocht ten bedrage van 25 gulden. Aan legerwagens en karren heeft onze gemeente van St.Jan Baptist 1692 tot St.Jan Baptist 1693 de som van 113 gulden en 17 3/4 stuiver betaald.

Wanneer aan het eind van 1693 de Franse troepen, ondanks het voortdurend verzet van de Staatse,

dreigen door te stoten, neemt de angst van het reeds leeggeplunderde en uitgeteerde Ravels toe, zodat uit voorzorg een "acte van consent en procuratie" wordt opgesteld door Burgemeester Matteus Stalpaert, de 7 schepenen, kerkmeester en H.Geestmeester, 3 Bedesetters, en 8 gegoeden van het dorp, die als representanten van het Corpus der Gemeente verklaren: "Overmits den vijant nu soo wijt is doorgebrocken dattmen alle daghen in perijckel is om gebrant en geblackt te worden haer intentie te zijn ende wel expresselijck begeren datt men met alle spoet metten ierste soo ras alst mogelijk is sal sorgen onse gemeijnte te brengen onder conterbutie aen Vranckrijk". Derhalve geven zij daarbij aan de schepenen het recht een andere Rentmeester te benoemen en ter betaling van de contributie aan Frankrijk ten laste van de gemeente penningen en beden te eisen, indien zij dat nodig achten, zulks in het belang van de gemeente en het nageslacht. Gedateerd 22 oktober 1693 en door allen ondertekend.

Het Staatse leger blijft echter voortdurend in de verdediging tegen de flitsende Franse aanvallen. De troepen blijven heen en weer trekken en de bevolking blijft voortdurend de lasten daarvan ondervinden. Aan het slot van hun specificatie op 5 maart 1694 berichten de schepenen dat de hen door de gouverneur opgelegde lasten voor de levering van schepen, karren, wagens en pioniers, ten bedrage van 4790 gulden en 6 1/2 stuivers samen met die van Turnhout, tot welk kwartier zij behoren, zullen worden gedeclareerd, en dat het totaal bedrag van alle onkosten ten behoeve van de oorlogsvoering sinds het begin van de oorlog tegen Frankrijk (bedoeld is hier sedert 1689) 10.030 gulden en 16 1/2 stuivers bedraagt. Op 4 mei 1694 logeerde hier op order van de Hertog van Holsteijn-Pleun het Regiment van de Brigadier van Salisch met wapens en paarden, in dienst van de Verenigde Nederlanden ter sterkte, mannen en paarden, van 91, hetgeen ons 81 gulden 18 stuivers kostte.

Eveneens op order van de Hertog van Holsteijn-Pleun op 13 mei het helf Regiment van Saxen Mayningen. Met de kosten van karvrachten voor het wegvoeren van hun bagage ten bedrage van 399 gulden en 18 stuivers. Van 16 tot 18 mei

werden volgens de attestatie van Overste luitenant Van Dedem in opdracht van de Hertog van Holsteyn het Regiment voetvolk Van Dedem hier ondergebracht, evenals de paarden van de officieren, in totaal een hoeveelheid van 880, hetgeen ons met het bagagevervoer ten koste kwam van 1905 gulden. Twee compagnieën curassiers hebben hier van 5 tot 12 juni vertoefd op order van de Hertog van Beieren, bestaande uit 205 ruiters, die wij de kost moesten geven, met het bagagevervoer voor het bedrag van 2415 gulden, 16 stuivers, zodat onze gemeente door het voortdurend verblijf van troepen in zo'n armzalige toestand is geraakt, dat het ons onmogelijk is geworden nog subsidies of andere geldsommen te betalen, waartoe wij ons verplicht hebben. Volgens de kwitantie van de fourier zijn op 21 december 1694 hier de paarden met de bagage en de lijfwacht van de Keurvorst van Beieren ondergebracht. Voor ieder rantsoen 12 stuivers gerekend, in totaal voor 110 gulden.

Op bevel van kwartiermeester Verboom hebben wij van 24 december tot 31 december drie paarden met voerlui naar Postel gestuurd voor het verdere vervoer van de kalessen en de bagage van de Keurvorst van Beieren. Voor ieder paard en voerman 2 gulden 10 stuivers berekend, ten bedrage van 60 gulden. Op 31 december kregen wij wederom bevel van kwartiermeester Verboom om 3 paarden voor 2 dagen naar Postel te sturen, ten koste van 15 gulden. Te Turnhout hebben wij op 7 januari 1695 op order van de kwartiermeester-generaal Verboom 4 paarden ter beschikking moeten stellen voor de koetsen van Keurvorst. Aangezien ons dorp slechts weinig paarden bezit, hebben wij daartoe dezelfde paarden moeten gebruiken, die daags te voren de tocht naar Postel hadden gemaakt. De onkosten bedroegen 10 gulden. Op 9 en 10 januari is hier een compagnie lijfwachten met witte paarden ondergebracht, die "heel costelyck hebben geleefd, de menschen met slagen en dreijgementen hebben getraceerd" en ons behalve het afgeperste aan geld en goed 248 gulden gekost hebben. Met 7 paarden hebben wij gedurende twee dagen hun bagage moeten vervoeren, tot Oostmalle toe, ten bedrage van 35 gulden. Van verschillende mensen hebben ze aan geld 49 gulden en 2 stuivers afgeperst, voorts nog

29 hammen, 6 heupstukken, 14 gerookte en gezouten stukken vlees, veel spek en vaten, tezamen voor 58 gulden.

Met de Vrede van Rijswijk in 1697 scheen de rust voorgoed hersteld. Om een nieuwe oorlog, die dreigde in verband met de erfopvolging van de Spaanse kroon, te vermijden, trad Lodewijk XIV in onderhandelingen met Willem III. Terwijl deze onderhandelingen voortsleepten, tot de dood van Karel II van Spanje in 1700, bleef het rustig in de zuidelijke Nederlanden, waarvan de grenssteden door Staatse troepen bezet bleven. Lodewijk XIV liet echter, ten behoeve van zijn kleinzoon Philips van Anjou, aan wie Karel II bij testament de gehele Spaanse monarchie had toegewezen, de grenssteden van de Spaanse Nederlanden in februari 1701 door Franse troepen bezetten. De Staatse troepen aanvaardden zonder vijandelijkheden de terugtocht. In april stonden de Fransen tot aan de grenzen van de Republiek. Doch kort daarna verenigde Engeland, dat zijn handelsbetrekkingen gedwardsboomd zag, zich met de Republiek, de Keizer van Oostenrijk en de Keurvorst van Brandenburg in het Haags Verbond, dat opnieuw de oorlog verklaarde aan Frankrijk: de Spaanse Successie-oorlog 1702-1713.

De leiding van de Staatse en Engelse troepen ging na de dood van Willem III in 1702 over op Marlborough, die er in slaagde in 1706 de Franse troepen uit de zuidelijke Nederlanden terug te drijven. De Staten van Brabant en Vlaanderen erkenden Karel VI van Oostenrijk als hun landheer. Het zou echter nog, na herhaalde aanvallen heen en weer en na langdurige vredesonderhandelingen tot 1713 duren, al eer de Vrede van Utrecht tot stand kwam, waarbij de Belgisch-Franse grens werd vastgesteld, zoals die ongeveer tot op heden gebleven is. De berichten in de schepenboeken zijn voor de periode na 1695 tamelijk schaars. Dat de Heerlijkheid Ravels intussen door plunderingen en afpersingen uitgeput was, blijkt uit het verzoek dat de schepenen in 1704 richtten aan de Staten van Brabant.

Schepenen van Ravels verzoeken de Hoofdschout Van den Broeck om de Heren Staten van Brabant ervan in kennis te stellen dat het dorp Ravels in

ellendige staat verkeert, vernield en ten ondergang gedoemd is door het fourageren en het plunderen van de geallieerde legers en om kwijschelding te vragen van de chijsen die het dorp op 11 maart 1704 zijn opgelegd en om vermindering van alle andere lasten in de komende jaren, ten einde het dorp in stand te kunnen houden. Weliswaar werd Ravels niet gekozen voor langdurig verblijf van troepen, aangezien het dorp, gelegen in het centrum van de Kempen, toentertijd een uiterst schraal, armelijk en dunbevolkt gebied, geen sterke troepenmacht kon herbergen, maar doordat het dorp Ravels en het gehucht Eel lag op de weg van Bergen-op-Zoom, Roosendaal, Breda naar het Maasfront, Maastricht en het Land van Luik, evenals op de weg van Nijmegen en Den Bosch naar het strijdgebied ten zuiden van de Kempen, moest Ravels, mede ten gevolge van de plaatselijk telkens wisselende Franse aanvallen, regelmatig troepen herbergen, te meer daar het Kempenland een natuurlijke beschutting vormde tegen aanvallen uit het zuiden. Telkens weer werd Ravels de dupe van fourageringen, afpersingen en plundering.

In oktober 1705, toen het geallieerd leger te Herentals kampeerde, heeft het convooi van dit leger, dat naar Breda trok, drie nachten in Ravels gelegen. Wij hebben hen moeten geven: haver, hooi, bier, brood en boter. Behalve deze drie convooien nog een convooi dat op weg was naar Turnhout, en waaraan wij 4 karren hooi en 20 viertel haver hebben moeten leveren, zodat deze convooien ons 500 gulden gekost hebben. Hoezeer de troepen huishielden, blijkt duidelijk uit het verslag over november 1705. "Wij Schepenen der Heerlijckheyt van Ravels, gelegen inden quartiere van Turnhout doen condit ende certificeren voor de gerechtighe waerheyt als dat het geallieert leger opden sesden november 1705 is comen staen tusschen Turnhout ende Ravels een half ure van onse gemeynthe in de hey daer dan thienden november smorgens vertrocken, dat in dien tyt de foyraseerders ende marode vant licht vanden dagh totten donckeren avont altijt in onse gemeynthe waren vier daghen lanck (mits den cleijnen wegh van het leger) die alles hebben mede genomen van coeren, bockwey, haver, hoy, stroy ende alle pottagery wat datter te vinden was, soo datter niet voor menschen ofte beesten en is overgebleven,

het droge hout hebben sy alles mede genomen, het plantsoin ende boomen veel afgecapd dat onse gemeynthe wel heeft te cost gestaen 19.000 gulden. Opden 9den november lestleden is in onse gemeijnthe comen staen de bagasie van het groot en cleijn leger met het canon te minste sterck thien duijssent perden vergeseltschap met veel ruyterye ende voetvolck, hebben alle de huijssen vande hellighe vande gemeijnthe, dar sy lagen, gerinueert, ende voorders opde voors. hellighe vant dorp daer sij lagen, weghgenomen dat restant vant stroy dat opde ierste daghen was over geschoten, sy hebben op dat quartier alle de huijssen beschadicht, deuren, vensters, weghden (= houten binnenwanden), wanten ende afhangen vande huysen afgebrocken, datter niet een huys is ongescheynt gebleven, tegenwoordigh altemael onwoonbaer, vijf schueren ende schoppen met een huys afgebrant soo datte schade met acht duijssent gulden niet en can worden gerepareert. dico 8000 gulden. In teecken der waerheyt hebben wy Schepenen voors. (mits onsen gemeynths zegel mette ierste plunderinge is genomen) door onsen Secretaris doen schryven ende met zyn gewoonelijcke signatuere doen subsigneren den 20sten november 1705.

Het totaalbedrag van de in november 1705 gekregen onkosten bedraagt 27.777 gulden en 4 stuivers. Daaraan dienen nog de volgende posten te worden toegevoegd: Toen het leger van Herentals naar Hoogstraten trok, hebben wij gedurende 4 dagen voor vrijgeleidegeld en de brief tezamen betaald: 52 gulden en 10 stuivers, aan de vrijgeleide betaald: 11 gulden en 4 stuivers. Voor twee vrijgeleiden die wij van 1 tot en met 10 november gehad hebben, hebben wij betaald voor vrijgeleidegeld 157 gulden en 10 stuivers, en aan de twee vrijgeleiden tezamen 56 gulden.

In de nu volgende jaren schijnt Ravels van berovingen, plunderingen en afpersingen gevrijwaard te zijn gebleven; de schepenboeken maken daarvan althans geen melding. Ook de inlegeringen zijn schaarser, mede als gevolg van de herhaalde nederlagen die aan de Fransen waren toegebracht. Rond 1706 verkeerde Frankrijk in een hopeloze situatie, ook doordat Lodewijk XIV zijn handen vol had aan binnenlandse onlusten: de Hugenoten-guerilla in de Cevennes. Marloborough

wist in dit jaar de Fransen een verpletterende nederlaag toe te brengen, waardoor zij zich uit de grensstrook van de zuidelijke Nederlanden moesten terugtrekken. De onderhandelingen over de vrede, waarbij telkens de vrij gunstige voorwaarden van Lodewijk de XIV die de oorlog niet meer kon bekostigen, werden afgewezen, sleepten zich voort. Aan het eind van 1708 heerste in de Republiek de algemene overtuiging dat een laatste hevige aanval nodig zou zijn om Lodewijk XIV de vredesvoorwaarden te kunnen voorschrijven. De totale sterkte der geallieerde troepen die in de Nederlanden waren samengetrokken, bestonden toen uit:

Hollanders (nationale troepen): 66 bataljons en 63 eskadrons

Denen en Duitsers: 65 bataljons en 100 eskadrons

Duitse troepen van de Augmentatie: 16 bataljons en 21 eskadrons

Pruisen en Paltische troepen: 13 bataljons en 30 eskadrons

Keizerlijke troepen: 12 bataljons en 30 eskadrons

Keizerlijke troepen van de Augmentatie: 6 eskadrons

Keizerlijke troepen Huzaren: 8 eskadrons

Engelsen: 17 bataljons en 17 eskadrons

Spanjaarden: 7 bataljons en 7 eskadrons

tezamen een leger van 98.000 manschappen en 84.600 paarden

De abnormaal strenge winter die de eerste dagen van januari inzette, dwong het leger der bondgenoten echter uiteen te gaan en de winterkwartieren op te zoeken. Deze winter, die tot in april 1709 aanhield, had hongersnood tot gevolg. De ellende op het platteland was afgrijselijk. Ook de middelen om de troepen te betalen ontbraken, waardoor in het leger onlusten uitbraken en de soldaten deserteerden. De schaarse gegevens in de schepenboeken over de laatste oorlogsjaren hebben betrekking op desertie en op de kosten voor de verzorging van legerpaarden en het vervoer van de bagage der troepen. Er viel weinig meer te plunderen of te roven. Op de "Lijst van lantsoldaten, gediend voor het dorp Ravels onder het regiment van Rypermonde", gedateerd 23 maart 1706 worden genoemd: Cornelis Vincx, Aert Jansen en Michiel van Hassel. Omtrent de betaling aan Cornelis Vincx wordt vermeld dat de

eerste drie jaren die hij gediend heeft, hem ten volle zijn betaald, dat hij ook gedurende het vierde jaar in dienst geweest is en gedurende de laatste winter zijn soldij zelf is komen halen voor het vijfde jaar. Voor het vierde en vijfde jaar is hem uitbetaald: 20 patacons, 26 stuivers en 2 oort. Aert Jansen, die in de loop van de eerste jaren deserteerde, is door de troepen van zijn regiment weer gevangen genomen, in de gevangenis van Turnhout in bewaring gezet en weer in zijn compagnie ondergebracht. Voor de eerste vier jaar van zijn diensttijd is hem 120 gulden en 10 stuivers uitgekeerd en van het vijfde jaar 10 gulden en 10 stuivers. Volgens de geruchten zou Aert Jansen nu weer zijn gedeserteerd. Michiel van Hassel, aan wie de drie eerste jaren zijn uitbetaald, is in de loop van het derde jaar, toen het regiment optrok naar Duitsland, gedeserteerd. Wij hebben zijn Kapitein voor de twee jaar waarin Michiel van Hasselt niet meer in dienst is geweest, 20 patacons moeten betalen en zijn door hem ontslagen van verdere verplichting.

Van 3 tot 5 november 1707 heeft in ons dorp het regiment Trisberg gelegerd, waarmee Brigadier van Eck met zijn equipage van 12 man en 16 paarden zich had verenigd. Ook veel losse paarden en voetknechten van andere generaals zijn bij dit regiment aangesloten, zodat het totaal aantal 426 man bedroeg, ruiters en vrouwen inbegrepen, en 393 paarden, waarvoor wij geleverd hebben: 852 bussels stro voor het bedrag van 55 gulden en 4 stuivers, voor 13 gulden riet, 800 piketten voor 40 gulden en ook nog 800 porties haver en hooi. Voor het ter beschikking stellen van 11 paarden, tegen 3 gulden voor 1 1/2 dag gerekend, de som van 49 gulden en 10 stuivers. Op 11 november heeft in ons dorp een detachement Engelsen gelogeed, ter sterkte van 60 man, die uit 's-Hertogenbosch kwamen en optrokken naar Gent, ten koste van onze gemeente van 119 gulden en 4 stuivers.

In het jaar 1708 heeft Ravels ten dienste van Zijne Koninklijke Majesteit geleverd aan karren: Van 2 tot 24 augustus een dubbel kar, die gediend heeft bij het beleg van Rijssel, op 6 september een dubbel kar en een los paard om voor andere karren te spannen, die van hier naar Brussel zijn vertrokken op 9 september en 22 dagen zijn weggebleven, op

10 december een dubbel kar, die gediend heeft bij het beleg van Gent, maar die na 17 dagen werd teruggebracht, en waarvoor wij een andere dubbel kar hebben gegeven, die slechts drie dagen dienst gedaan heeft. In datzelfde jaar hebben wij ter beschikking gesteld aan pioniers: in augustus een pionier gedurende 10 dagen, op 16 december zeven pioniers, die gediend hebben bij de belegering tot 29 december, waarna wij zeven andere pioniers geleverd hebben voor hetzelfde beleg gedurende negen dagen. In het jaar 1709 is er in de schepenboeken weer sprake van enkele leveringen: Op 15 januari 1709 is in ons dorp het regiment Glinstra gelegerd, volgens order met routebeschrijving van Generaal Tilly, waaraan wij geleverd hebben: 400 bussels stro voor 26 gulden, rietstengels voor 6 gulden en 10 stuivers, 400 rantsoenen haver en hooi en 400 piketten voor 20 gulden. Ook nog hebben wij gezorgd voor 15 karren voor het vervoer van hun bagage naar Vessem, voor het bedrag van 67 gulden en 10 stuivers. Dit regiment heeft ons in totaal 564 gulden, 15 stuivers gekost. Blijkens opgave telde dit regiment: 1 majoor, 6 ritmeesters, 4 luitenants, 5 cornets, 297 ruiters en 27 vrouwen, in totaal 340 man en 297 paarden.

De hieraan toegevoegde copie van de order, gegeven op 5 januari 1709 vanuit het leger voor Gent, vermeldt dat Claude, Graaf van Tilly, generaal van de Cavalerie van de Staten-Generaal der Verenigde Nederlanden, met het commando over de legers en troepen van het departement langs de Maas, van stad en land van Luyck en Limburg, luitenant, veldmaarschalk en Kamerheer van Zijne Keizerlijke Majesteit, gouverneur van Arnhem en de Veluwe, etc. etc. etc. het bevel geeft aan het regiment van Glinstra om de volgende dag via Ophem, Semps, Nylen, Thiele, Ravels, Vessem, Breugel en Uden, op te marcheren naar Nijmegen en daar tot nader order in garnizoen te blijven. Op 11 februari heeft een esquadron soldaten van het regiment Slangenborgh hier gelogeed, dat van Zoutleuwen kwam en naar Breda trok om daar in garnizoen te blijven, ter sterkte van 46 manschappen en een paard. Wij hebben aan dit escorte riet, piketten en stro geleverd, tezamen voor het bedrag van 40 gulden en 13 1/2 stuiver. Bovendien hebben wij met 4 karren en 8 paarden

hun bagage moeten vervoeren tot Alphen toe, ten koste van 36 gulden.

Op 21 mei 1709 hebben op order van hogerhand twee regimenten cavalerie in een van de gehuchten van Ravels gelogeed: het regiment van de Heer van Obdam en het Regiment van de Heer de Rechtere, welke twee regimenten, volgens getuigenis onder ede van de ingezetenen, 830 man telden, ruiters, voetknechten en vrouwen. Voor een dag en een nacht 15 stuivers gerekend, bedragen de verblijfkosten voor de manschappen 622 gulden en 10 stuivers. De 830 manschappen bestonden uit: 2 majoors, 12 ritmeesters, 12 luitenants, 12 cornets, 2 regimentskwartiermeesters, 12 andere kwartiermeesters, 24 korporaals, 725 ruiters, en 29 vrouwen. En van hetzelfde regiment nog rijpaarden en equipage van de beide kolonels, de majoors, ritmeesters en andere officieren, in totaal 890 paarden. Wegens de hoge prijs van de haver en het hooi (15 stuivers gerekend voor een dag en een nacht) zijn onze totale onkosten 606 gulden en 15 stuivers. Voor hun aftocht hebben wij 21 karren moeten gebruiken met paarden, die hen naar Westmalle hebben gebracht. Voor paard en kar 4 gulden gerekend, bedragen onze onkosten in totaal 94 gulden en 10 stuivers.

Voor 2 dagen, op 3 en 4 november 1709, heeft hier volgens order het regiment van Slangenborgh gelegerd. Dit regiment bestond uit een staf, twee bataljons, ieder van 300 man, en 74 paarden die wij hebben voorzien van bussels stro, bossen riet, piketpalen en haver en hooi: ook hebben wij nog 10 karren, ieder bespannen met twee paarden, geleverd voor het vervoer van hun bagage naar Heukelom. Op de 4de november heeft in ons dorp op bevel van de Heer Luitenant Generaal De Dopf het regiment Baldewijn gelegerd, ter sterkte van 436 manschappen en 370 paarden. Aan dit regiment, bestaande uit de staf en twee escadrons, hebben wij geleverd: bussels stro, bossen riet, piketten en rantsoenen haver en hooi, en voor het vervoer daarvan hebben wij gezorgd voor 31 paarden, die hen tot Tilburg gebracht hebben. Op 16 november 1709 zijn hier op bevel van de Heer Dompere 40 manschappen met 20 paarden ingelegerd, zijnde een escorte van de ruitery van het regiment van Rechtere. Voor hun paarden

hebben wij stro, riet, piketpalen, haver en hooi geleverd.

Op bevel van Generaal Majoor Ivoy is hier op 19 november 1709 het regiment van Brigadier Ripperda ingelegerd, bestaande uit de staf, 2 bataljons van elk 300 manschappen, en ook 56 vrouwen. Voor hun 3 paarden hebben wij stro, riet, piketten, haver en hooi moeten leveren en voor het vervoer van hun bagage 12 karren met elk 2 paarden en nog een los paard. Op 7 april 1710 is Baron van Ginckel met zijn regiment in ons dorp geweest, bestaande volgens de opgaven der ingezetenen uit een kolonel, een majoor, 6 ritmeesters, 6 luitenants, 6 cornets, een regimentskwartiermeester, 6 andere kwartiermeesters, 12 korporaa's, 381 ruiters, voetknechten en vrouwen, en 417 paarden, zowel rijpaarden als paarden voor de equipage, die bestond uit een staf en 2 esquadrons, die bij onze ingezetenen in de kost zijn geweest. Voor de paarden hebben wij 417 rantsoenen hooi geleverd. Voorts hebben wij gezorgd voor 417 bussels stro ad 26 gulden en 19 stuivers, riet en 417 piketstokken ad 20 gulden en 17 stuivers. Voor hun bagagevervoer hebben wij 5 wagens anderhalve dag gebruikt, ten koste van 45 gulden. Daar onze gemeentezegel bij de eerste plundering in het jaar 1703 is verdwenen, laten wij deze attestatie door onze Secretaris ondertekenen. Gedateerd 25 april 1710.

Op 7 april 1711 logeerde in ons dorp, in het gehucht Eel, het regiment van Vittinghoff, bestaande uit 4 compagnieën. Iedere compagnie omvatte een ritmeester, luitenant en cornet, en 51 ruiters, een majoor, een regimentskwartiermeester en de staf; bovendien de Kolonel van het Regiment Jancloou met zijn equipage en de equipage van Majoor Heselent, die zich bij dit regiment hadden aangesloten. Wij hebben volgens notities van de hoofdschout aan dit regiment geleverd: 2/3 deel van 100 bussels stro, ad 17 gulden en 7 stuivers, 2/3 deel van 100 mutserds ad 4 gulden en 6 1/2 stuivers en 2/3 deel van 400 piketpalen ad 13 gulden en 7 stuivers. Voorts hebben wij met 3 wagens voor de staf en 4 wagens voor de compagnieën hun vracht naar Bauwel vervoerd, een weg van ongeveer 8 uur. Gedateerd 4 mei 1711.

Schepenen van de Heerlijkheid Ravels verklaren dat tot last van hun gemeente binnen de Vrijheid Weelde het regiment van Vittinghoff volgens order gedurende 2 dagen gekampeerd heeft, op de 19de en 20ste oktober 1711. Volgens de kwitantie van de commanderende officier van dit regiment heeft het gehucht Eel, gelegen onder Ravels, het campement, overeenkomstig het reglement van de Heren Staten van Brabant, gefourageerd met brood, boter, bier, hout en stro. Aan het regiment, bestaande uit anderhalf esquadron, werd geleverd: 560 rantsoenen hooi en haver, 500 bussels stro, 187 rantsoenen brood, in totaal 561 pond, 187 pond boter, 364 mutserds en 4 tonnen bier. Voor het transport van hun bagage zijn 13 paarden ter beschikking gesteld. Volgens bevel van de Graaf van Tilly, gedateerd 5 oktober 1711, moet het leger opmarcheren naar Grave en daar tot nader order in garnizoen blijven. Met deze attestaties van 1711 eindigen de oorlogsgegevens in de Ravelse schepenboeken. Ook de strijd liep ten einde. Na vele en langdurige onderhandelingen werden de besluiten geregistreerd bij de Vrede van Utrecht in 1713, waardoor het hoofddoel van de Verenigde Nederlanden bereikt was: de zuidelijke Nederlanden waren gered, met inbegrip van de grenssteden, waardoor de invalspoort der Franse troepen was afgegrendeld. De expansiedrift van Frankrijk was beteugeld, voorlopig. Voor de zuidelijke Nederlanden, die anderhalve eeuw gebukt waren gegaan onder de lasten van de krijg, betekende de Vrede van Utrecht het einde van de voortdurende inlegeringen, plunderingen, afpersingen en ook brandstichting, in de latere jaren van hongersnood en ontvolking. De schepenboeken van Ravels getuigen van de stelselmatige vernietiging van de toch al niet zo welvarende Heerlijkheid.

Hoewel aan de historische omstandigheden, door de verwikkeldheid daarvan, meer ruimte is besteed dan in ons voornemen lag, hebben wij ons tot het uiterste beperkt. Tevergeefs hebben wij in de vermelde uitgaven van de Hollandtze Mercurius en Het Staatse Leger gespeurd naar vermeldingen omtrent Ravels, doch vermeten ons niet alle mogelijke gegevens over de betreffende periode vermeld te hebben.

6. Aert Merten Matheus Stalpaerts

Aert Merten Matheus Stalpaerts wordt vermeld in de uitgave XVII generaties Stalpaert-Stalpers, waarbij verwezen wordt naar enkele op hem betrekking hebbende akten. Hoewel wij niet al te zeer in herhaling willen vervallen, menen wij nochtans ter completering van deze editie over de Ravelse Stalpaert-generaties enkele gegevens omtrent Aert Merten, die deze familietak in het Ravelse gevestigd heeft, aan de dorre generatie-opstelling te moeten laten voorafgaan. Wie was deze "Aert Mertens", zoals hij zich ook wel volledig noemde? Zijn vader, Merten Matheus Stalpaerts, die in 1520 te Hilvarenbeek geboren was, een huis bezat op de Vrijthof, vestigde zich te Breheze, onder Hilvarenbeek, waar hij een oliemolen in bedrijf hield. Zijn moeder heette Jenneken Aert Jan Huyben, en had door overdracht en erfenis van haar vader het reeds aanzienlijk bezit van Merten Matheus aanmerkelijk vergroot, niet in het minst door haar aandeel in de tienden van Breheze. Zijn broer Adriaen was gehuwd met Geertruid Aert Peters de Lepper en vestigde zich in Tilburg, waar hij grondbezit had. Jan woonde als bierbrouwer te Riel, waar hij bovendien gedurende meer dan 30 jaar de Setboeken, rekeningen, contracten, testamenten en andere ambtelijke stukken voor het dorp schreef. Hij was gehuwd met Hendrickxken Adriaen Anthonis Leemans. Zijn jongste broer, Matheus, bleef in Hilvarenbeek wonen, in het huis "de Hasewint" op de Vrijthof, waarachter hij een leerlooierij had. Hij is rentmeester geweest van het kapittel van Hilvarenbeek, schepen en burgemeester, en was getrouwd met Aleydt Hendrick Jacob Goyaerts Vrancken van de Craenmer. Aert, de vijfde telg uit het gezin, dat vier zonen en drie dochters telde, had zich te Goirle gevestigd. Hij huwde in 1608, een jaar voor de dood van zijn vader, Maeyken Jan Biestraten uit Weelde, waar hij zich toen vestigde. Het jaar daarna verkoopt hij, evenals zijn broers en zusters, een gedeelte van zijn erfdeel te Breheze aan zijn zwager, Cornelis Huybrecht Wuestenborchs, alias Moonen, die Aert's vader als olieslager te Breheze opvolgde. Het totaalbedrag van deze verkoop bedroeg niet minder dan 2175 karolus gulden. In 1617 verkoopt hij ook zijn erfdeel aan de Drie Huysen en de Goorbeemd te Hilvarenbeek. Zijn aandacht is voortaan geheel

gericht op de samenleving in Weelde, waar hij geboekstaafd wordt als hovenier en pachter. Hij bewoonde te Weelde met zijn gezin, Maeyken Biestraten schonk hem vier dochters en een zoon, een hoeve aan het Moleneyndt, met schuur en schaapskooi en bezat er, blijkens de latere deling, na de dood van Maeyken, de dries achter de schuur, de Grooten Acker, een perceel het Steken en de Joorisdries, die gelegen waren nabij zijn hoeve; voorts de Dericksacker, de Janne de Molderacker, het Gastackerken en nog een heiveld. Aert Merten moet een gezien man geweest zijn in de Weeldense dorpsgemeenschap: hij werd er tot schepen benoemd en was ook enige tijd secretaris van het dorp. Vele jaren, ook na zijn vertrek uit Weelde, was hij lid van het selecte Boogschuttersgilde Sint Antoon. Uit de weinige gegevens die tot ons gekomen zijn, krijgen wij de indruk dat hij een man moet geweest zijn met smaak voor de historische anecdote, die hij in 1620 als schepen onderschrijft en die, dank zij de transcriptie daarvan gemaakt door de Weeldense secretaris Herman de Roy in het jaar 1700, aan de vergetelheid is ontrukkt. Deze attestatie geeft het verslag weer van een 80-jarige, die getuige was geweest van de onthoofding van een misdadiger, en waarbij, zo meenden de omstaanders aanvankelijk, de beul had misgeslagen. In dit verslag wordt verhaald dat: "eenen delinquant binnen der vrijheyt van Weelde aender straet aldaer soude onthalst worden, ende alsoo den schouteth van Turenhout met groote menigthe van Weelde volgende met andere naeburen ende alsoo den Delinquant tuschen Jan Buijcx huijse endes des secretaris huyse neder knielde om te sterven, datter doen vier ofte vuyff weerdinnen (4 of 5 huisvrouwen) ofte bevruchte vrouwen uijt den huyse quamen, vallende voor de Justitie op haere knien, ende biddende dat de Justitie (terechtstelling) niet en moghte geschieden voor hunne huysen, op dat sij geen misval en moghten krijgen aen hunne vruchten. Ende dat den officier den Delinquant als doen dede opstaen, ende hem leijden om de hoecke der straete daer nu de doelen (schietbaan) staan, ende daer als doen noch vier ofte vuyff huijsen stonden. Ende dat den voors. Delinquant Wauter Plaggen aldaer ontrent den D'Joele neder knielden ende gesien heeft dat hem t'hooft affgehouden worde, ende datten Delinquant den slagh gegaen sijnde, noch bleef sitten, ende

dat d'omstaenders seijden, dat hij niet geraeckt en was, en dat de beul als doen antwoorde, soo verre dat niet geraeckt en is, soo en can ickt niet. Ende dat hij als doen met veele ommestaenders sagen datter eenen rooden rinck om den hals quam, ende dat het hoofd doen affviel ter eerde". Om de waarachtigheid van de getuigenis te garanderen, werd de akte door drie schepenen ondertekend, door twee met een kruisje als handmerk, door Aert Merten met zijn handtekening.

Kort na 1620 verpacht Aert Merten zijn hoeve in Weelde aan Peeter Caels. Het gezin van Aert Merten en Maeyken Biestraten, die intussen een zoon en vier dochters, de jongste Adriaentken is nog een zuigeling, gekregen hebben, verhuist dan naar Ravels, waar Aert Merten, waarschijnlijk mede door toedoen van zijn neef Adriaen Stalpaerts, abt van Tongerlo, pachter wordt van de Grote Hoef van Tongerlo. Voor de inrichting van het woonhuis en de schuur en voor de bedrijfsvoering (wagens, ploegen, karren en eggen) moest hij een heel fortuin investeren, waartoe hij obligaties op zich nam voor het totaalbedrag van 1350 gulden. Als pachter van de Grote Hoeve genoot Aert Merten zeer zeker een groot aanzien, maar het risico van een slecht oogstjaar en van brandstichting en vernielingen door oorlogstroepen was zeer groot, gezien de omvangrijkheid van de bezitting die hij moest beheren en die, behalve een beemd te Turnhout van 420 roeden, 5469 roeden omvatte (dit is 19 hectare en 60 are). Dat Aert Merten al spoedig ingeburgerd was in Ravels, blijkt uit een notariële akte van vier jaar later. Hij moet een goed gastheer geweest zijn, wiens woonstee men niet kon verlaten zonder een beker bier of een slok brandewijn genoten te hebben. Uit die akte blijkt tevens dat de pastoor van Ravels, als gewoonlijk, verkoos om de Heilige Olie, die hij in Turnhout op tweede Paasdag ging afhalen, op Aert Mertens hoeve in bewaring te stellen, om die de volgende dag met alle plechtigheid naar de kerk te brengen. In deze akte van 28 december 1624 getuigen, op verzoek van de pastoor, Adriaenus Suys, de beide echtlieden, die met hun naam "Aert Mertens" en "Maeyken Aert Merten" ondertekenen, ten overstaan van notaris Daniel Buycx: "... dat den voors. Pastor ten selven tijde oock in haren huyse nyet en heeft misdaen ofte getracteert wesende

reprehensibel (lakenswaardig) noch exesen gedaen in cost ofte dranck maer alsoo eenighe Jonckmans ofte persoonen met naeme Gysbrecht Wouter Joost ende Jan Anthonissen aldaer waeren sittende ende drinckende gebrandewijn ende den voorseide Pastoor daertoe noodende en heeft den selven met zekerheden nyet willen gebrandewijn drincken met de voorseide Attestanten door last ende consent haers maarten overhangende eenighe der eeren voorgen. Voors. Pastoor ende Kerckmeester ende tappende eenen pot biers ende heeft nochtands den voors. pastoor aldaer egeenen cost geproeft dan alleenlyck eenen tooch biers ofte twee gedroncken ende alsoo een weynich tyts aldaer tsaemen van daer daer huys vertrocken, laetende de voors. andere persoonen aldaer noch sitten drincken ..."

Tussen het begin van het jaar 1625 en het begin 1628 is Maeyken Biestraten gestorven. Adriaentken, de jongste telg, toen nog een klein kind, had, waarschijnlijk sinds haar geboorte, een mankement aan haar been: "... door sekere incident dat godt aen sijn been verlent heeft". In het minnelijk accoord tussen Aert Merten en de voogden over de kinderen uit zijn huwelijk met Maeyken Biestraten, opgesteld in 1632, wordt derhalve aan Adriaentken een groter legaat toegekend. In deze overeenkomst is tevens bepaald dat Aert Merten, behalve de alimentatie en het onderhoud van zijn voorkinderen, ook de verplichting op zich neemt hen in het dorp te laten leren lezen en schrijven, tot het jongste kind 17 jaar oud is. Bij hun huwelijk of het bereiken van een andere geapprobeerde staat, zal hij hen 100 gulden, een koe, een bed en twee viertels koren ten geschenke geven.

Aert Merten, die in februari 1627, nadat Philippe Le Roy de belening van de Heerlijkheid Ravels had gekocht, door hem opnieuw tot het schepenambt was geroepen, is een jaar later hertrouwd met Mayken Andriessen Lambrechts, zoals valt te besluiten uit de akte van huwelijksvoorwaarden, opgesteld in mei 1628, volgens welke Mayken Andriessen, "sijn huysvrouw", die uit haar vaderlijk erfgoed het bedrag van 50 gulden inbrengt, bij het overlijden van Aert Merten uit het sterfhuis de som van 150 gulden zal toekomen. Uit dit huwelijk spruiten drie zoons en twee dochters voort, van

wie de oudste, Mattheus, in 1636 geboren is. Aert Merten was als pachter van de Grote Tongerlose Hoeve en als schepen dan wel een gerespecteerde figuur in Ravels, het beheer van Grote Hoef was geen sinecure. Uit de inventaris van zijn bezittingen en zijn schulden, die opgemaakt is in 1632, de abt van Tongerlo, Adriaen Stalpaert, was in 1629 gestorven, blijkt dat zijn financiële positie niet rooskleurig was.

Behalve de hiervoor vermelde schuld aan obligaties, die hij tijdens zijn huwelijk met Maeyken Biestraten op zich genomen had voor de inrichting van de Grote Hoeve en de schuur, is hij aan de Heer van Tongerlo nog 1318 gulden schuldig ter voldoening van de pacht en de betaling der tienden. Daarenboven dient hij met St.-Andries aan zijn knechten en meiden hun loon uit te betalen, voor het totaalbedrag van 238 gulden. Daartegenover staan zijn door schepenen getaxeerde bezittingen, omvattende zijn veestapel: 8 koeien, op 700 gulden getaxeerd, 2 paar ossen, getaxeerd op 200 gulden, 2 paarden tezamen ter waarde van 300 gulden, 2 lege (onbevruichte) koeien en 3 kalveren, op 60 gulden, 4 varkens op 20 gulden en 125 schapen op 550 gulden getaxeerd, voorts de helft van zijn schuur en de te velde staande gewassen, waarvan de helft toekomt aan de Heer van Tongerlo en 1/4 deel aan de kinderen, ter waarde van 1000 gulden, en ten slotte zijn bezit aan wagens, karren, ploegen en eggen, alsmede het meubilair uit zijn woonstee en andere roerende goederen, die getaxeerd zijn op 300 gulden.

Hieruit blijkt dat Aert Merten gedurende de 12 jaar dat hij de Tongerlose Hoeve beheerde, er niet toe in staat is geweest een deel van het daarin geïnvesteerde kapitaal af te lossen, en tevens dat het geheel van zijn vermogen nog niet opweegt tegen het totaal van zijn schulden. De meeste hem betreffende akten in de Ravelse schepenboeken uit de jaren van zijn tweede huwelijk hebben betrekking op overdracht van goederen, erfdelingen of voogdijschappen, en geven weinig informatie over de persoon en het leven van Aert Merten. Ook in het Oud-Archief van Tilburg wordt Aert Merten uit Ravels vermeld: in januari 1638 vinden we hem op de vrije jaarmarkt in Tilburg, waar hij een roodbruin ruinpard koopt met een

bles over de neus en twee witte voeten, een zgn. vos.

Een akte van 1642 uit Hilvarenbeek maakt gewag van zijn verkoop van de tiende chijs van Breheze en enkele stukken grond in Tilburg, die hem waren toegevallen als erfdeel van zijn ouders. Rond 1653 is hij in slepende procedures gewikkeld met de schuldeisers van zijn zoon Adriaen, uit zijn eerste huwelijk, die getrouwd was met Jenneken Buyckx en die bij zijn -naar het schijnt- vrij onverwacht overlijden schulden achterliet, waarvoor Aert Merten aansprakelijk werd gesteld. In datzelfde jaar krijgt hij een navelbreuk. Hij ziet zijn einde naderen en stelt in eigen bewoordingen, ontdaan van plechtstatige frasen, zijn testament op, waarin zijn twee jongste kinderen, die nog geen 18 jaar oud zijn, zijn bijzondere aandacht krijgen:

Aert Merten, die in dit testament hovenier genoemd wordt, verklaart echter medio 1655 deze testamentaire beschikking "nul en van onwerde". Nog voor het einde van hetzelfde jaar is Aert Merten gestorven. Zijn kinderen uit het huwelijk met Mayken Andriessen waren toen nog geen van allen getrouwd. Het jongste kind, Jan, is eind 1662 in het Gasthuis van Turnhout gestorven. Zijn zoon Mattheus, later een der notabelen van het dorp, grootgrondbezitter, veehandelaar, schepen en burgemeester, wordt in de schepenboeken frekwent vermeld. Zijn zoon Aert huwt Maria Theodora Casteleyns, dochter van de molenaar te Riel en aan de Goirlschen Wintmolen, en vestigt zich te Riel. Het nageslacht van Aert Merten heeft een belangrijke rol gespeeld in de Heerlijkheid Ravels. Het in 1980 verschenen "Ravels in Lief en Leed" vermeldt: "In Ravels werden twee vooraanstaande families en hun aangetrouwden bij voorkeur in de kerk begraven, namelijk Balemans en Stalpaerts. De familie Stalpaerts verscheen in Ravels in het begin van de zeventiende eeuw, wanneer hun oom Adriaen Stalpaerts prelaat van Tongerlo was. Zij waren pachters van de Abdijhoeve, "De Grote Hoef" op het Gilseinde."

De lijsten van ingezetenen te Ravels vermelden Mattheus en later ook zijn zoon Adriaen als pachters. Mattheus beheerde als pachter van de prelaat van Tongerlo de tiendenschuur aan De Baan

te Ravels-Eel, hijzelf had zijn hoeve aan de Heykant, waar het tiende deel van de oogst aan graangewassen, rogge, haver, gerst, bonen en erwten door de ingezetenen moest worden ingeleverd, evenals vlas en houtgewas. Het pachterschap van de Tongerlose Hoef en het innen der tienden getuigde weliswaar van een zekere status, maar het beheer van de pachthoeve en het toezicht op de tienden bracht behalve het risico van een slechte oogst ook andere moeilijkheden met zich mee, als blijkt uit de akte G.A.R.8 folio 89v. De plunderingen, afpersingen en vernielingen der heen en weer trekkende legerbenden, die het dorp ten gronde gericht en de bevolking uitgedund hebben, zijn er waarschijnlijk mede debet aan dat bij de dood van Mattheus in 1713 de Provisor van de Abdij van Tongerlo haastig beslag laat leggen op zijn bezittingen. In latere jaren treedt Adriaen Jan Mattheus Stalpaerts op namens de pretor van de Tongerlose Abdij bij de verpachting der tienden en pacht daarbij zelf twee kavels. Als landeigenaar, bierbrouwer, herbergier, kaarsenmaker en schepen was hij een fortuinlijk man. Wanneer ingevolge het plakkaat van 1740 opgave verstrekt moet worden van de veestapel en de landbouwopbrengst der inwoners, worden op zijn naam, door hemzelf ondertekend, vermeld: 1 paard, 5 koeien, 35 schapen, 1 varken, en 3050 schoven koren, 1500 schoven haver, 500 garven rogge, 2 karren spurrie, 3 karren hooi, 4 karren boekweitstro, 2 karren kaf, en voorts: 64 viertels boekweit, 5 viertels koren, 2 viertels haver, 2 lopen raapzaad, 6 lopen korenmeel, 2 lopen boekweitmeel, 6 manden aardappelen, 2 lopen bonen en 10 lopen spurriezaad.

Het was in zijn hoeve dat door het Boogschuttersgilde van Sint Sebastiaen op 30 augustus 1730 het groot teerfeest werd gevierd. Wanneer Adriaen Jan Mattheus echter na de dood van zijn eerste vrouw, Anna Block, de bezittingen in overleg met zijn zoons heeft verdeeld en kort daarop zijn beide zoons sterven, wordt hij door de aangetrouwde familie van zijn zoon Sebastiaen, de familie Roymans, pachters van de Grote Hoeve van Averbode, in een nodeloos voortslepende procedure verwickeld, die voor hem fnuikend geweest is (G.A.R.35 1760-1762). Als de Franse Revolutie een einde maakt aan alle feodale rechten,

in 1792, is ook de nakomelingschap van Aert Merten Stalpaerts in de mannelijke linie ver uitgedund. Merkwaardig blijken de latere nazaten van deze Ravelse familietak zich in hun nageslacht uitsluitend tot vrouwelijke telgen beperkt te hebben. In en rond Ravels wemelt het nog van nazaten in de aangetrouwde families. Ook de nazaten van Aert Merten die zich in Breda en in Tilburg gevestigd hebben, blijken deze Stalpaert-tak niet in stand te hebben kunnen houden.

7. Genealogie Stalpaerts

Generatie 1:

Matheus Stalpaerts, †voor 26/6/1523

Generatie 2:

Henrick Matheus Stalpaerts, †Hilvarenbeek voor 1552

Generatie 3:

Matheus Stalpaerts, °Hilvarenbeek ca 1490, †Hilvarenbeek ca 1560, xx Elisabeth Marten Peters vander Sanden

Generatie 4:

Merten Matheus Stalpaerts, °Hilvarenbeek 1520, †Breheze 1609, xx Jenneken Aert Jan Huyben

Generatie 5:

Aert Merten Stalpaerts, °Hilvarenbeek, †Ravels voor 14/12/1655, xx Weelde 6/5/1608 Maeyken Jan Biestraten, †Ravels tussen 1625/1628. Huwt voor de tweede maal te Ravels op 24/5/1628 met Mayken Andriessen Lambrechts. Kinderen:

1. Catharina Stalpaerts, °Weelde 2/10/1612, xx ca 1634 Wouter Johannes Hermans. Huwt een tweede maal te Turnhout op 25/6/1638 met Peeter Adriaen Willem Noyens alias Peeter Adriaen Willems. Zie VI.A.

2. Jenneken Stalpaerts, °Weelde 15/11/1616, †voor 14/12/1655, xx Marcelis Janse van Dongen. Zie VI.B.

3. Tanneken Stalpaerts, °Weelde 12/1/1619, xx Adriaen Peeters alias Adriaen Pauwels.

4. Adriaen Stalpaerts, °Ravels, †Ravels voor 27/11/1652, xx Jenneken Buyckx, †voor 17/12/1679. Zij was de dochter van Mr. Adriaen Buyckx en

zuster van Heer Peter Buyckx, kapelaan te Berchem. Zie VI.C.

5. Adriaentken Stalpaerts, ° december 1620.

6. Matheus Stalpaerts, °Ravels 1636, †Ravels 23/8/1713, xx Ravels voor 1662 met Johanna Adriaensen Servaessen, †Ravels 24/5/1678. Matheus was schepen, burgemeester, tiendenaar en pachter van de hoeve van Tongerlo, de "Grote Hoeff". Zijn boerderij te Ravels was 5469 roeden groot en hij bezat nog een beemd te Turnhout van 420 roeden, tezamen 19 hectaren en 60 are. Zie VI.D

7. Elisabeth Stalpaerts, huwt voor 1/3/1656 Jan Joordens, †tussen 3/3/1667 en 6/2/1668. Huwt voor de tweede maal te Weelde op 20/4/1670 met Anselmus Jansens. Zie VI.E.

8. Martijntje Stalpaerts, †voor 17/2/1667, huwt ca 1661 Wouter Jacobs Adriaensen. Zie VI.F.

9. Aert Stalpaerts, °Ravels, xx Hilvarenbeek 27/5/1668 Maria Theodora Casteleyns. Huwt voor de tweede maal te Goirle op 7/2/1677 met Catlyn Jans Luyten. Aert pacht op 28/3/1669 te Riel een hofstede met bouwland en weiland (Hilvarenbeek R169 folio 220,220v). Zie VI.G.

10. Jan Stalpaerts, °Ravels, †ca 1663.

Generatie 6:

VI.A. Catharina Arnoldi Stalparts x Wouter Johannes Hermans, xx Peeter Adriaen Willem Noyens. Kinderen:

1. Wouter, °Weelde 3/6/1635
2. Johanna, °Weelde 22/7/1642
3. Adrianus, °Weelde 27/1/1645
4. Guilielmus, °Weelde 5/11/1647
5. Arnoldus, °Weelde 29/3/1656

VI.B. Joanna Arnoldi Stalparts x Marcellis Joannes van Dongen. Kinderen:

1. Catharina, °Weelde 5/9/1649
2. Margaretha, °Weelde 5/9/1649

VI.C. Adriaen Aert Merten Stalpaerts x Jenneken Buyckx. Kinderen:

1. Elisabeth Stalpaerts, huwde met Mr.Cornelis Verbeek.
2. Catlijn Stalpaerts, †tussen 17/12/1679 en 1/9/1698. Huwde de eerste maal met Jan Jansen en de tweede maal met Daniel van der Linden. Zie VII.A.

3. Maria Stalpaerts, †voor 20/5/1695, huwde Adriaen van de Put. Zie VII.B.

VI.D. Matheus Aert Merten Stalpaerts x Johanna Adriaensen. Kinderen:

1. Adriaen Stalpaerts, °Ravels 1659, †Ravels 8/4/1711, huwde op 4/6/1679 te Ravels met Elisabeth Schuermans. Zie VII.C.

2. Aert Stalpaerts, °Ravels 1/1/1662, †voor 23/8/1693, huwde te Ravels op 3/12/1687 met Maria Cornelis Hermans, °Ravels 22/3/1666, †Weelde 31/10/1736. Zij huwde voor de tweede maal te Weelde op 23/8/1693 met Nicolaas Sledden, °Weelde 13/5/1667, †Weelde 21/1/1745.

Zie VII.D.

3. Catharina Stalpaerts, °Ravels 18/8/1665

4. Martina Stalpaerts, °Ravels 18/8/1665, huwt te Ravels op 10/2/1688 met Jan Adriaen Swagemakers, †voor 15/1/1701. Huwt voor de tweede maal te Ravels op 16/10/1703 met Claes Wouter Lemmens. Zie VII.E.

5. Joannes Stalpaerts, °Ravels 26/7/1668, huwt te Weelde op 23/10/1691 met Maria Coppens, †6/12/1693. Hij huwt voor de tweede maal te Ravels op 20/3/1694 met Anna Balemans, †voor 27/1/1704. Hij huwt voor de derde maal met Helena Huybrechts. Zie VII.F.

6. Catharina Stalpaerts, °Ravels 5/3/1671, xx Ravels 25/9/1695 Antony Jansen Wouters. Zie VII.G.

7. Maria Stalpaerts, °Ravels 3/1/1675, xx 22/1/1697 met Cornelius Peeter Eeltiens (Alphen), †1702. Zij huwt voor de tweede maal op 27/11/1703 met Jan Bertels van der Voort, † voor 19/9/1713. Zie VII.H.

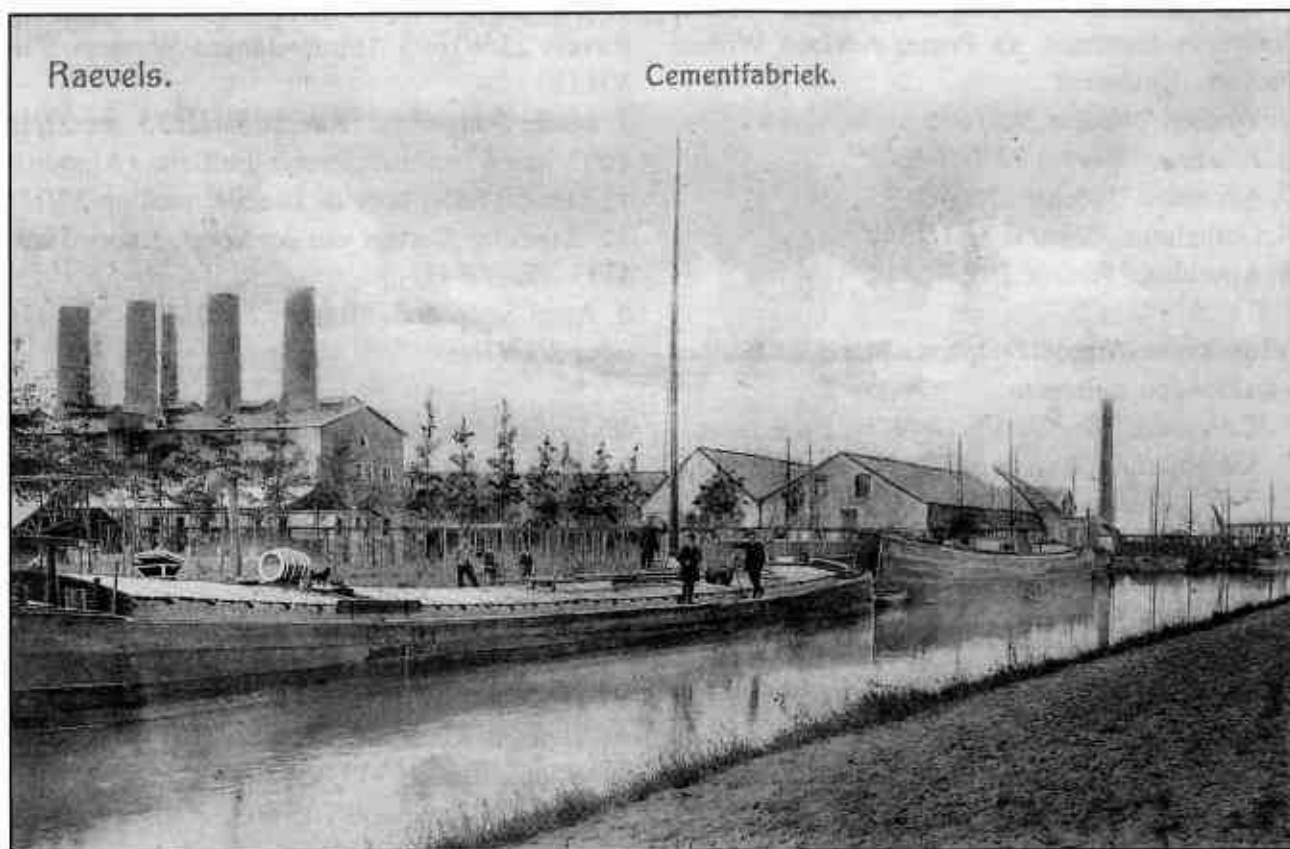
8. Anna Stalpaerts, °Ravels 25/4/1678, †Ravels voor 2/12/1693

VI.E. Elisabeth Arnoldi Stalpaerts x Johannes Jordani, xx Anselmus Janssen. Kinderen:

1. Adrianus, °Weelde 29/10/1656
2. Gertrudis, °Weelde 1/3/1660
3. Adrianus, °Weelde 17/4/1666
4. Maria, °Weelde 7/7/1671

VI.F. Martina Stalparts x Wouter Jacobs Adriaensen. Kinderen:

1. Adriana, °Ravels 30/1/1662 huwt Antony Jansen.
2. Joannes, °Ravels 30/10/1663.

VI.G. Aert Aert Merten Stalpaerts x Maria Dirrick Gerrits Casteleyn, xx Catlyn Jansdr. Dircken Luyten. Kinderen:

1. Catharina Stalpaerts, °Riel april 1669
2. Helena Stalpaerts, °Goirle 13/12/1670
3. Maria Stalpaerts, °Goirle 25/12/1672
4. Martina Stalpaerts, °Goirle 21/12/1674
5. Arnoldus Stalpaerts, °Goirle oktober 1678
6. Joanna Stalpaerts, °Goirle 27/10/1681

Generatie 7:

VII.A. Catlijn Aert Stalpaerts x Jan Jansen. Kinderen:

1. Cathalijn.

VII.B. Maria Stalpaerts x Adriaen Van de Put. Kinderen:

1. Peeternel, huwt met Martinus Segers.

VII.C. Adriaen Stalpaerts x Elisabeth Schuermans. Kinderen:

1. Jan Stalpaerts, °Ravels 28/1/1682, huwt te Ravels op 18/7/1706 met Helena Wouters en huwt te Ravels voor de tweede maal op 11/2/1720 met Catharina Jansen uit Hilvarenbeek. Zie VIII.A.
2. Romaldus Stalpaerts, °Ravels 1/11/1684, †Ravels 27/1/1685.
3. Maria Stalpaerts, °Ravels 14/5/1686
4. Joanna Stalpaerts, °Ravels 21/9/1688, xx Ravels 24/3/1709 met Antonius Berckmans. Zie VIII.B
5. Henricus Stalpaerts, °Ravels 29/11/1690, huwt te Ravels op 26/1/1717 met Maria Snijders, †voor 10/1/1718 en huwt te Ravels voor de tweede maal op 22/8/1719 met Henrica van Gorp uit Mierde. Zie VIII.C.
6. Maria Anna Stalpaerts, °Ravels 10/3/1693.
7. Catharina Stalpaerts, °Ravels 6/10/1695, x Ravels 29/8/1723 met Petrus Anthonis Jansen uit Hooge Mierde alias Petrus Schots. Zie VIII.D.
8. Renoldus Stalpaerts, °Ravels 9/6/1697.
9. Arnoldus Stalpaerts, °Ravels 30/5/1698
10. Petrus Stalpaerts, °Ravels 8/2/1701

VII.D. Arnoldus Stalpaerts x Maria Cornelia Hermans. Kinderen:

1. Jan Baptist Stalpaerts, °Ravels 6/8/1688.

VII.E. Martina Stalpaerts x Jan Adriaen Swagemakers, xx Nicolaes Wouters alias Nicolaus Lemmens. Kinderen:

1. Jenne, °Ravels 18/12/1691 huwt Jan van Raack.
2. Cornelis, °Ravels 27/12/1693.
3. Cathalijn, °Ravels 4/12/1695.
4. Marie, °Ravels 27/12/1697.
5. Elisabeth, °Ravels 9/11/1701
6. Anna, °Ravels 9/11/1701
7. Jan Baptist, °Ravels 1703
8. Arnoldus, °Ravels 19/2/1706
9. Elisabeth, °Ravels 4/5/1711

VII.F. Jan Mattheus Stalpaerts x Maria Coppens, xx Anna Balemans. Kinderen:

1. Joanna Stalpaerts, °Ravels 18/7/1692
2. Adriaan Stalpaerts, °Ravels 1/12/1695, †Ravels 23/9/1762, x Chaam 21/7/1720 Anna Blocken, †Ravels 19/3/1756. Huwt te Ravels voor de tweede maal met Anna Catharina van Dun op 5/5/1760. Zie VIII.E.

3. Sebastiaen Stalpaerts, °Ravels 21/1/1699
4. Cornelis Stalpaerts, °Ravels 13/9/1701, x Jacoba Peter Eylens uit Leende, xx Wilhelmina Peeter Eelens uit Leende. Zie VIII.F.

VII.G. Catharina Stalparts x Anthonis Jansen Wouters. Kinderen:

1. Johannes Baptista, °Ravels 11/12/1695.
2. Joanna, °Ravels 17/11/1697
3. Petrus, °Ravels 2/7/1701
4. Maria, °Ravels 14/2/1703.
5. Adrianus, °Ravels 11/11/1706
6. Arnoldus, °Ravels 13/2/1711
7. Jacobus, °Ravels 16/10/1712

VII.H. Maria Stalpaerts x Joannes Bartholomeus Van der Voort. Kinderen:

1. Cornelia, °Ravels 16/5/1704
2. Joanna, °Ravels 6/10/1706
3. Joanna Elisabeth, °Ravels 6/10/1706
4. Barbara, °Ravels 24/2/1709
5. Maria Adriana, °Ravels 8/9/1711

Generatie 8:

VIII.A. Jan Adriaen x Helena Wouters, xx Catharina Jansen. Kinderen:

1. Walterus Stalpaerts, °Ravels 14/3/1707, †Ravels 28/3/1744, x Ravels 10/4/1731 Maria Adriaen Amems (†Ravels 15/2/1785). Zie IX.A.
2. Adriana Stalpaerts, °Ravels 17/12/1720

VIII.B. Jenneken Adriaen Stalpaerts x Anthonius Berckmans. Kinderen:

1. Adriana, °Ravels 22/4/1709
2. Joannes, °Ravels 2/2/1711
3. Adrianus, °Ravels 23/3/1713
4. Elysabeth, °Ravels 7/1/1715
5. Catharina, °Ravels 30/3/1717
6. Adrianus, °Ravels 15/8/1719
7. Petrus Servatius, °Ravels 10/2/1722
8. Maria Jacoba, °Ravels 20/8/1723
9. Antonia, °Ravels 31/12/1728
10. Antonius, °Ravels 8/4/1731

VIII.C. Henricus Adriaen Stalpaerts x Maria Snijders, xx Henrica van Gorp. Kinderen:

1. Adriana Stalpaerts, °Ravels 9/12/1717.
2. Jan Baptist Stalpaerts, °Ravels 17/10/1720, †Tilburg 2/1/1799, huwt 1e maal te Tilburg op 8/12/1754 met Anna Maria Boschmans ex Megen alias Anna Maria van Heutem. Huwt voor de tweede maal te Tilburg op 19/8/1770 met Petronella van Loon, °Goirle 1745, †Tilburg 4/11/1777. Huwt voor de derde maal te Tilburg op 6/12/1779 met Ida Willem Mutsaers, °Tilburg, †Tilburg 5/11/1781. Zie IX.B.
3. Petrus Stalpaerts, °Ravels 18/9/1723
4. Petronella Stalpaerts, °Ravels 30/6/1727, huwt op 22/5/1757 Peter Beckers, °Goirle 1731
5. Maria Elisabeth Stalpaerts, °Ravels 19/8/1730
6. Adrianus Stalpaerts, °Ravels 19/8/1733, †Teteringen 15/4/1782, huwt Johanna van der Pas ex Ginneken. Zie IX.C.
7. Anna Jacoba Barbara Stalpaerts, °Ravels 4/12/1735, †Ginneken 27/2/1807, huwt te Ginneken op 12/6/1762 met Willem Antony Voeten (°Ginneken)

VIII.D. Catharina Adriaen Stalpaerts x Petrus Anthonis Jansen Schots ex Hooge Mierde. Kinderen:

1. Adrianus, °Ravels 23/1/1725
2. Jan Baptist, °Ravels 17/10/1726
3. Martinus, °Ravels 5/11/1729
4. Norbertus, °Ravels 3/9/1732
5. Joannes Baptista Joachim, °Ravels 20/3/1734

6. Antonia Catharina, °Ravels 17/1/1736

VIII.E. Adriaen Jan Stalpaerts x Anna Blocken xx Anna Catharina van Dun. Kinderen:

1. Jan Baptist Stalpaerts, °Ravels 23/6/1721, †Ravels mei 1760
2. Anna Maria Stalpaerts, °Ravels 11/1/1723
3. Gertrude Stalpaerts, °Ravels 5/11/1724
4. Sebastianus Stalpaerts, °Ravels 31/12/1725, †voor 1758 huwt te Ravels op 2/12/1753 met Jacoba Roymans. Zie IX.E.
5. Gertrudis Stalpaerts, °Ravels 2/12/1728
6. Anna Maria Stalpaerts, °Ravels 5/4/1761, huwt te Ravels op 25/11/1782 met Henricus Huybs. Zie IX.F.
7. Adriana Maria Stalpaerts, °Ravels 29/12/1762
8. Catharina Stalpaerts huwt Jan Dirken. Zie IX.G.

VIII.F. Cornelis Jan Mattheus Stalpaerts x Jacoba Peter Eylens ex Leende xx Wilhelmina Peter Eelens ex Leende xxx Wilhelmina Eerens. Kinderen:

1. Joanna Stalpaerts, °Ravels 16/10/1725 huwt te Turnhout op 7/1/1753 Jan Roevens
2. Sebastianus Stalpaerts, °Ravels 14/12/1727
3. Petrus Stalpaerts, °Ravels 24/10/1729
4. Gerardus Stalpaerts, °Ravels 3/11/1731
5. Christianus Emanuel Stalpaerts, °Ravels 25/12/1734
6. Jacobus Stalpaerts, °Turnhout 26/8/1737
7. Joanna Stalpaerts, °Turnhout 13/10/1740
8. Marie Stalpaerts, °Turnhout 26/2/1747

Generatie 9:

IX.A. Walterus Jan Adriaen Stalpaerts x Maria Amsems. Kinderen:

1. Johanna Maria Stalpaerts, °Ravels 13/1/1731, †Ravels 5/5/1772, huwt te Ravels op 30/1/1750 met Wouter Jan Wouters uit Turnhout. Zie X.A.
2. Mattheus Stalpaerts, °Ravels 28/2/1733, huwt te Ravels op 6/5/1758 met Cornelia Jansen uit Weelde, huwt te Weelde voor de tweede maal op 11/1/1773 met Anna Maria Adriaenssen, huwt voor de derde maal te Weelde op 29/7/1778 met Catharina van de Put. Zie X.B.
3. Adrianus Stalpaerts, °Ravels 25/4/1735, †voor 1779
4. Helena Stalpaerts, °Ravels 7/5/1739, †Ravels 18/10/1813, huwt te Ravels op 7/2/1774 met Dierck van Riel (†Ravels 26/4/1775). Huwt een

tweede maal te Ravels op 15/1/1776 met Jan Joossen (†Ravels 17/6/1788). Zie X.C.

IX.B. Jan Baptist Stalpaerts x Anna Maria Boschmans xx 1770 Pietermel van Loon xxx 1779 Ida Willem Mutsaers. Kinderen:

1. Henricus Stalpaerts, °Tilburg 17/7/1756, †Tilburg 18/12/1779
2. Johanna Stalpaerts, °Tilburg 15/9/1758, †Tilburg 19/11/1762
3. Adrianus Stalpaerts, °Tilburg 5/11/1760, †Tilburg 20/11/1762
4. Petronilla Stalpaerts, °Tilburg 16/2/1763
5. Johanna Maria Stalpaerts, °Tilburg 23/7/1766
6. Jan Baptist Stalpaerts, °Tilburg 31/1/1769, †Tilburg 1/2/1769
7. Adriaen Stalpaerts, °Tilburg 4/4/1772, †Tilburg 4/11/1826. Huwt te Tilburg op 22/5/1779 met Maria Brok, °1753, †Tilburg 16/1/1810
8. Johannes Stalpaerts, °Tilburg 2/1/1775

IX.C. Adrianus Henricus Stalpaerts x Johanna van der Pas. Kinderen:

1. Adriana Stalpaerts, °Ginneken 26/1/1765, †Ginneken 25/12/1808 (ongehuwd).
2. Cornelia Stalpaerts, °Ginneken 6/12/1766, †Teteringen 23/5/1792
3. Maria Stalpaerts, °Ginneken 1/12/1768, †Teteringen 17/5/1782
4. Henrica Stalpaerts, °Ginneken 18/9/1770, †Breda 16/12/1796, huwt op 8/5/1796 met Dingeman Andries Oomis, °Oosterhout 1/3/1766. Zie X.D.
5. Dingena Stalpaerts, °Teteringen 1/5/1773, †Goirle 1821
6. Maria Stalpaerts, °Teteringen 17/11/1775
7. Elisabeth Stalpaerts, °Teteringen 16/11/1778, †Teteringen 17/3/1780
8. Petronella Stalpaerts, °Teteringen 9/5/1780

IX.D. Anna Jacoba Barbarina Hendrik Stalpaerts x Willem Antoni Peter Voeten. Kinderen:

1. Antonius, °Ginneken 13/7/1763, huwt voor de eerste maal op 27/1/1793 met Catharina Verhoeven, huwt voor de tweede maal op 26/10/1806 met Marie Peter van Vessem (weduwe van Francis Jansen)

IX.E. Sebastiaen Stalpaerts x Jacoba Roymans. Kinderen:

1. Anne Marie Stalpaerts, °Ravels 14/8/1753
2. Geertrudis Stalpaerts, °Ravels 23/11/1754, huwt te Ravels op 11/10/1773 met Josephus Snijers, °Ravels 1751. Zie X.E.
3. Joannes Baptista Stalpaerts, °Ravels 2/12/1756, huwt te Ravels op 5/2/1781 met Anna Maria Huyben, °1752. Zie X.F.

IX.F. Anna Maria Stalpaerts x Henricus Huybs. Kinderen:

1. Adriana Maria, °Ravels 6/9/1783
2. Maria Elisabeth, °Ravels 18/10/1785
3. Maria Catharina, °Ravels 1/5/1790
4. Anna Maria, °Ravels 11/6/1792
5. Adrianus Frans, °Ravels 6/12/1793, †Ravels 2/10/1794
6. Adrianus Frans, °Ravels 6/11/1794

IX.G. Catharina Stalpaerts x Jan Dirken. Kinderen:

1. Anna Cornelia, °21/7/1802

Generatie 10:

X.A. Johanna Maria Stalpaerts x Wouter Jan Wouters. Kinderen:

1. Walterus, °Ravels 22/2/1750
2. Joannes Baptist, °Ravels 28/6/1753
3. Adrianus, °Ravels 21/5/1756
4. Henricus, °Ravels 23/2/1759
5. Henricus, °Ravels 26/2/1762
6. Petrus Antonius, °Ravels 8/6/1765
7. Cornelius, °Ravels 20/5/1767
8. Matheus, °Ravels 21/4/1772

X.B. Matheus Stalpaerts x Cornelia Jansen xx Weelde 1773 Anna Maria Adriaensen xxx Weelde 1778 Catharina Van de Put. Kinderen:

1. Joanna Cornelia Stalpaerts, °Ravels 18/5/1759, huwt te Ravels op 30/4/1787 met Jacobus Van Oeckelen. Zie XI.A.
2. Joanna Maria Stalpaerts, °Ravels 31/10/1762, huwt te Ravels op 29/10/1792 met Petrus Daelen uit Turnhout
3. Anna Catharina Stalpaerts, °Weelde 21/5/1766
4. Walterus Stalpaerts, °Weelde 25/1/1769, †Ravels 3/5/1813
5. Guilielma Stalpaerts, °Weelde 6/11/1771
6. Maria Cornelia Stalpaerts, °Weelde 10/4/1779
7. Joanna Gertruda Stalpaerts, °Weelde 9/5/1781

8. Maria Magdalena Stalpaerts, °Weelde 25/4/1785, huwt te Weelde op 23/8/1815 Jean Baptiste Marie Snels

9. Cornelius Stalpaerts, °Weelde 22/1/1789

X.C. Helena Stalpaerts x Dierck van Riel xx Jan Joossen. Kinderen:

1. Walterus, °Ravels 9/2/1775
2. Joanna Maria, °Ravels 16/4/1779
3. Gerardus, °Ravels 30/8/1783

X.D. Hendrica Stalpaerts x Dingeman Andries Oomis. Kinderen:

1. Goverdina Joanna, °Breda 5/12/1796

X.E. Gertrude Stalpaerts x Josephus Snijers. Kinderen:

1. Anna Catharina, °Ravels 2/8/1774
2. Sebastianus, °Ravels 26/5/1776
3. Sebastianus, °Ravels 17/12/1777
4. Joanna Gertrude, °Ravels 28/2/1780
5. Jan Baptist, °Ravels 2/11/1782, †Ravels 15/11/1782
6. Anna Maria, °Ravels 21/11/1783
7. Dorothea, °Ravels 11/3/1790
8. Petronella, °Ravels 1/9/1793

9. Petrus Gommarus, °Ravels 17/1/1797

X.F. Jan Baptist Stalpaerts x Anna Maria Huybs. Kinderen:

1. Adriana Maria Stalpaerts, °Ravels 15/11/1782, †Ravels 6/12/1833, huwt te Ravels op 21/5/1805 met Jean Peter van Nooten (†Ravels 1870)
2. Goverdina Stalpaerts, °Ravels 10/6/1785, †Ravels 11/5/1850
3. Sebastianus Stalpaerts, °Ravels 1/2/1788
4. Sebastianus Benedictus Stalpaerts, °Ravels 4/12/1790
5. Maria Elisabeth Stalpaerts, °Ravels 21/3/1794, †Ravels 1858, huwt Josephus van Bael alias Bax (†1870)
6. Anna Catharina Stalpaerts, °Ravels 21/3/1794, †Ravels 20/4/1794

Generatie 11:

XI.A. Johanna Cornelia Stalpaerts x Jacob Van Oeckelen. Kinderen:

1. Adrianus, °Ravels 1/2/1788
2. Anna Cornelia, °Ravels 2/9/1789
3. Maria Jacoba, °Ravels 26/1/1793, †Ravels 26/10/1794
4. Jan Frans, °Ravels 23/11/1795

Den Timmer vertelt ... (Deel 4)

door Jos Nooyens

Grote jachteigenaars en sommige jagers gedroegen zich dikwijls alsof zij met hun dikbetaalde jachtakte niet alleen het recht om te jagen hadden verworven, maar ook alsof zij de wettige eigenaars waren geworden van al het wild dat rondhuppelde in Gods vrije natuur. Den Timmer dacht daar anders over! Zo had hij er wel begrip voor dat er enige controle was door de overheid, die door het verplichten van de dure jachtakte een graantje meepikte om de staatskas te spekken. Ter informatie: in het jaar 2007 werden er 12.000 jachtvergunningen uitgereikt aan 150 euro per stuk, wat een totaal maakt van 1.800.000 euro! Ook vond

hij het normaal dat jachteigenaars en broodjagers probeerden zoveel mogelijk van hun onkosten terug te winnen, maar volgens hem was wild, dat onbegrensd kwam eten op de akkers, ook een beetje eigendom van de grondeigenaars, en in zijn geval, van de bewerkers van die oogstvelden. Ik heb tussen de vele beestjes die ik in mijn leven als hobbystroper heb gevangen, nooit een gelabeld exemplaar aangetroffen met de naam van de zeggende eigenaar erop, grapte den Timmer. Voor hem was stropen een sport dat men meer deed voor de kick dan voor het geldgewin. Een soort spel tussen jachtwachter en stroper, met een mate van wederzijds begrip, en als men op heterdaad betrapt werd moest men niet vervelend gaan doen! Zijn devies was: ge moet er maar voor zorgen dat ge niet gepakt wordt. Maar toen kwam die avond

dat het verkeerd afliep met onze schrandere strop-
per. Het moet zowat zeventig jaar geleden zijn.
Den Timmer was al ruim de vijftig gepasseerd en
had zich door Jaoneke Smolders, onze inwonende
knecht, laten bepraten om nog voor één keer mee
te gaan op een nachtelijke strooptocht met de licht-
bak. Er werd stormachtig weer voorspeld en on-
der zwijgplicht had Jaoneke, die de initiatiefnemer
was, mij die middag een paar frankskens in de hand
gestopt –het wisselgeld mocht ik voor mij hou-
den- met de opdracht om na schooltijd een paar
kilo carbuur te halen bij Lewieke Van Vlasselaer.
Als zijdelingse deelnemer aan het complot zal ik
zo goed mogelijk mijn verhaal vertellen. Het jacht-
seizoen was nog juist niet open en die avond was
het buig, met een rosse maan achter de wolken en
een striemende wind vanuit het westen. Ideaal weer
om op den Boerenbond, de Pannenhoef en op de
boerenakkers van 't gehucht er eens flink tegen-
aan te gaan. Op de schelft (zolder) boven de koe-
stal kwamen in de vroege avond de spitsbroeders
bijeën om de zaak voor te bereiden en te bespre-
ken, want er met de lichtbak op uittrekken was
toch wat anders dan een klem zetten of een stropke
hangen. Toegegeven, die avond ging het niet al-
leen voor het spel maar ook voor de knikkers, want
Mil, Toontje en Jaoneke, drie jonge landbouw-
helpers met een klein pree (dagloon) hadden alle-
drie trouwplannen en wilden wat graag een centje
bijverdienen om de bruidschat aan te vullen. In
afwachting op den Timmer die even naar het
Hondseinde was om zijn "plooiër" op te halen en
zijn klompen te verwisselen voor een paar goed
zittende loopschoenen, bespraken zij een plan. Mil
Devue die op de Boerenbond werkte, stelde voor
om te beginnen op een perceel Italiaans raagras
aldaar, waar ze als ze het goed aanpakten, op zijn
minst een zak hazen konden neerleggen. Hij was
niet blij met den Timmer als vierde man. Ook al
kon die als goede schutter met een extra geweer
van nut zijn, Mil vroeg zich af of den Timmer op
zijn leeftijd nog kwiek genoeg zou zijn om zich uit
de voeten te maken als het nodig was. Een van
zijn vroegere stropersmaten was van kamp ver-
wisseld en was de week voordien als jachtwachter
beëdigd voor de boerenbond. Op het werk hadden
zij daar een fikse woordenwisseling over gehad.
Wij zijn verwacht, wist Mil, maar wij gaan een
eerlijke confrontatie niet uit de weg, voegde hij er
nog aan toe. Maar of den Timmer in dat plaatje

paste, daar had Mil zijn twijfels over. Uit voor-
zorg had Mil een oude floeren broek van zijn va-
der overaan getrokken, eentje met een zware zol-
der, want in de woordenwisseling had zijn afval-
lige stropersmaat –nu jachtwachter- hem beloofd
dat hij hem zonodig zonder scrupules op een schot
grof zout in zijn achterwerk zou trakteren. In het
spel tussen strop-er en jachtwachter, was het wel
meer gebeurd dat de jachtwachter, om erger te
voorkomen, de hagel uit een cartouche verving
door grofkorrelig zout, en als je zulke zoutkorrels
uit je achterwerk moest laten halen, dan was de
vernedering zelfs erger dan de pijn. Omdat bij het
lichtbakken een duidelijk spoor wordt achtergela-
ten, namelijk een felle lichtstraal in open veld, ge-
paard met luidknallende gewerschoten, is het voor
de jachtwachter op dienst heel gemakkelijk om de
stropers te lokaliseren. De kunst was om alleen
korstondig het licht aan te steken op percelen waar
men wist in korte tijd veel hazen te kunnen schie-
ten en dan zo snel mogelijk te verkassen. Toontje
van Betjes, die een confrontatie met de nieuwe
jachtwachter absoluut wilde vermijden, stelde voor
om bij een eventueel treffen onmiddellijk gespreid
het hazenpad te kiezen in de donkere nacht, en
terug samen te komen aan het "kalikot" (mest-
stoffenschuur) op de Pannenhoef. Op de Pannen-
hoef waar hij werkte lagen een paar percelen jong
gras waar het 's nachts wemelde van het wild. Het
woord lichtbak wordt in een oude Van Dale uit
1924 als volgt omschreven: 'een blikken doos der
stroopers, aan de voorzijde open, waarin een licht
brandt, om daarmee de hazen en konijnen te lok-
ken en te verblinden'. De lichtbak die op de schelft
van onder het hooi werd gehaald was een exem-
plaar dat door Jaoneke geroemd en gekoesterd
werd om zijn heldere en felle lichtbundel en dat
oorspronkelijk gediend had op mijn vaders afge-
dankte zware motorfiets. De lamp met een ge-
schatte doorsnede van twintig en een diepte van
vijftien centimeter, was gemaakt van licht metaal,
aan de binnenkant blank en lichtweerkaatsend, en
aan de buitenkant zwart geverfd in de merkkleur
van F.N. Aan de voorkant was de lamp bekroond
met en geelkoperen uitstaande rand, die een bolle
glazen lens omkaderde en in zijn geheel als een
deurtje fungeerde, compleet met twee scharnier-
tjes en een slot. Achter in de lamp bevond zich een
holle spiegel en tussen die spiegel en de lens stond
in de bodem van de lamp de brandpit ingebouwd,

die met een rubberen slangetje verbonden was met de carbuurcontainer. Als de lamp op volle gas brandde, stond de witgele vlam, die door drie kleine gaatjes in de top van de brandpit werd gevoed, in het brandpunt van spiegel en lens en produceerde een lichtbundel die de moderne autolamp van tegenwoordig op zijn minst evenaarde en misschien wel overtrof. De carbuurpot, die oorspronkelijk ergens voor op het motorframe was bevestigd, was tweedelig en het bovenste gedeelte kon in een handomdraai van het onderste gedeelte worden losgemaakt. In het onderste gedeelte pastte een uitneembaar kommetje dat met carbuursteentjes (calciumcarbide) werd gevuld. Als men op die steentjes water laat druppelen ontwikkelt zich het acetyleengas, dat zich ophoopt en onder druk komt in de carbuurpot. Water- en gastoevoer konden elk met een koperen kraantje afgesloten of opgevoerd worden en bij volle lichtsterkte stonden beide kraantjes open. Voor de zekerheid werd de lamp nog even uitgetest op de schelft met een half maatje carbuur en een flinke scheut water. Verbluffend in hoe een korte tijdspanne het acetyleengas zijn weg vindt door de rubberslang naar de pitopening en met een lucifer tot ontbranding komt tot een rustige, wit-gele vlam. Toen Jaoneke de lichtstraal op de onderkant van de pannen en het houten schaarwerk liet spelen, verschalkte hij een kerkuil die daar op muizen loerde en die in paniek een goed heenkomen zocht door het uilengat een halfmeterke onder de nok van de achterste topgevel. De Sus, tot op gevorderde leeftijd op ons gehucht en ook ver daarbuiten gekend als een gewiekst liefhebber van alle vormen van wildstoperij, is nu een bezadigde oudere die heerlijk kan vertellen over zijn stropersavonturen. Wanneer tijdens een vroege vorstperiode hier en daar de nog te velde staande rapen waren bevroren, had Sus gemerkt dat de hazen daar op afkwamen en in een koude vriesnacht trok Sus er op uit met twee maten met de lichtbak. In de periode dat de stoomtreinen overschakelden op elektrische verlichting, had Sus een treinkoplamp op carbuur op de kop kunnen tikken, een joekel van wel veertig cm doorsnede die een lichtstraal ontwikkelde waarmee hij gemakkelijk het haantje op de kerktoeren kon uitlichten. Het vroom vijftien graden onder nul en zij dachten dat zij alles goed voorbereid hadden, maar toen zij in het veld de lamp wilden aansteken, sloeg het

noodlot toe. Op weg naar een uitgekozen knollenveld had de drager van de carbuurcontainer verwaarloosd om de pot onder zijn jas te dragen en nu was de boel bevroren. Het waterkraantje en de watervoorraad in de pot waren bevroren en de tweedelige pot was gewoon niet open te krijgen. Wat nu gedaan? Terug naar huis voor een moorke heet water? Wat een pech! Een van de kornuiten kreeg er zowaar hoogwater van, en omdat zij in het open veld stonden, loosde hij zijn dampend lichaamswater vlakbij op de bevroren rapen. Hé maat, wacht eens, zei Sus.

Gij staat godverdomme met de oplossing van ons probleem in uw hand. Richt uw dampende straal liever op onze bevroren carbuurpot dan het zo verloren te laten lopen op de harde grond. Met de opbrengst van een gezamenlijke plasbeurt kregen zij de pot ontdooit. Eenmaal het reservoir bijgevuld met lichaamswarme urine, die door het hoge zoutgehalte als een soort antigel ging fungeren, konden zij de lamp ontsteken en aan hun strooptocht beginnen. Of de scheikundige reactie urine x carbuur de geur of kleur van het vlammetje beïnvloedde, wist Sus er niet bij te vertellen. Bij ons thuis op de schelft waren de samenzweerders nu klaar en er was afgesproken dat Jaoneke, als naar gewoonte, het licht zou dragen, met op enkele stappen rechts van hem Mil met zijn oude tweeloop en links van hem den Timmer met zijn plooiërke. Zo een plooiërgeweer werd door het gerecht speciaal zwaarder aangerekend als stroopgerei, omdat het geplooid en ook in twee stukken onopvallend kon meege dragen worden onder een zware jas of in een ruime floeren broek. De lichtdrager zou de hazen in het licht nemen en voorzichtig benaderen zodat de schutters het moment konden uitkiezen om te vuren op een prooi die op luttele afstand verlamd zat in het licht. Toontje moest het geschoten wild oprapen en in een jutezak meedragen. Op hoop van zegen trokken de vier nachtridders richting Boerenbond in de donkere nacht, een beetje angstig in de wetenschap dat de pas benoemde boswachter aldaar de confrontatie met zijn vroegere stropersmaten niet uit de weg zou gaan. Ze hadden geluk, want het perceel grasland waar Mil hen naar toe gidste, lag ruim vierhonderd meter langs een bosrand aan de Overheide en was juist van breedte om tegenwinds, ineens in stroken, af te lichten. Het gras was nog

**Sus Van Heyst tijdens een
kleiduifschieting**

**Het Poppelse gemeentehuis
(rechtsonder de 2 smalle
verluchtingsgleuven van de
gevangenis)**

laat in het seizoen gemaaid en was nu met zijn jonge spruiten een gedekte tafel voor de knagers. Jaoneke schikte nog even het rubberslangetje van de carbuurpot die met een broeksriem schuin over zijn schouders hing. Hij draaide het waterkraantje open en wachtte nog even af. In de pot drupte het water volle teug op de carbuur zodat het scheikundig proces op gang kwam en het afgescheiden acetyleengas kwam op druk. Samendrummend en met hun gekromde ruggen de wind afschermend, werd de lamp met een lucifer ontstoken. Met het gaskraantje werd de toevoer subtiel geregeld om een heldere, stille vlam te verwezenlijken. Het was aardedonker en de wind ging te keer. Toen Jaoneke de lamp met beide handen voor de borst nam en als proef over het veld liet schijnen, zaten er al meteen een drietal hazen verstild in een lichtkegel van wel vijftig meter diep. Als de knagers wind-op benaderd worden en niet gealarmeerd worden door hun fijn gehoor of reukzin, lijken zij het plotse licht in de donkere nacht als een soort bliksem te ervaren en een gewerschot als een donderslag. In plaats van de hazenbenen te nemen duiken zij verschrikt in mekaar, en als het ware overdonderd door een raar natuurverschijnsel, wachten zij even af om dan weer rustig verder te gaan met eten. Ten minste als zij niet met hun poten omhoog dood op het veld liggen. Slimme stropers gingen er soms bij windarme nachten op uit, maar lieten zich dan begeleiden door helpers die met berkentakken zwaaiend voor kunstwind zorgden, waardoor de hazen met hun scherp gehoor om de tuin werden geleid. Voor onze nachtridders werd het nu ernst en ieder nam rustig zijn positie in. De lichtbak deed het prima en als Jaoneke traag van links naar rechts bewoog, werd een brede strook goed zichtbaar voor de schutters en de twee eerste schoten waren raak. In een langzame tred ging het viertal nu het grasland op met de lichtdrager een paar meter voorop. Links van hem was de dichte houtwal en in zijn onderbewustzijn wist Jaoneke dat, als er onraad was, dat het van die kant zou komen. Daarom liet hij het licht extra langzaam langs die houtwal glijden. En jawel! Plots zag hij vier zwakke weerschijnsels, vertikaal en evenwijdig van elkaar, weerkaatsen in het licht en toen die ook nog zijdelings bewogen wist Jaoneke genoeg. Lopen! Lopen! brulde hij zijn maten toe uit volle borst en vlug plooidde hij het rubberslangetje dubbel dicht

bij de lamp, waardoor de gastoevoer werd afgesloten en de lamp onmiddellijk doofde. 'Een oude stroper is de beste boswachter', is een gezegde en dat bleek hier nog eens overduidelijk. Met zijn kennis als stroper had onze nieuwe jachtwachter precies ingeschat waar tijdens de eerste stormnacht zijn vroegere stropersgezellen ten tonele zouden verschijnen en hoe hij zich moest opstellen om ze in de val te lokken. Voor de zekerheid had hij twee rijkswachters als versterking gevraagd, want hij wilde bij zijn eerste optreden een goede beurt maken bij zijn jachtbazen. Maar nog meer was hij er op gebrand om zijn vroegere maatjes eens een poepje te laten ruiken. Een van die rijkswachters, die misschien voor het eerst voor een nachtelijke stroperswacht was opgeroepen, en misschien met een beetje tegenzin nu overuren moest kloppen in de regenachtige herfstnacht, kon zich blijkbaar niet inhouden en kwam te vroeg uit zijn schuilplaats naar voor, waardoor hij heel even in de lichtstraal van de lichtbak werd gevangen. Toen hij zich bruusk terugtrok weerkaatsen de blinkende knopen van zijn uniform het licht, en omdat Jaoneke in één seconde dat fenomeen perfect had ingeschat en daarnaar handelde, was het nu 1-0 voor de stropers. Door onmiddellijk het licht te doven en luidkeels zijn maten toe te schreeuwen, voorkwam hij dat ze als onnozele konijnen in de handen liepen van een slimme jachtwachter en zijn minder ervaren geuniformeerde helpers. Even was het stil en dan gingen er bijna gelijktijdig drie goed gerichte lichtkogels de lucht in, die in een helrode gloed zowat boven de hoofden van de stropers neerdaalden. In een reflex koos nu elk van hen zijn eigen vluchtrichting en den Timmer die zich op de linkerflank bevond, spurtte zo snel als zijn oude knoken het toelieten weg van zijn maten, richting bos en houtwal om zich daar te verbergen. Onverwacht liep hij op tegen een stevige weideafsluiting met nieuwe pindraad en juist op het moment dat hij die hindernis wilde nemen, daalde een lichtkogel teregend langzaam vanuit de hoogte, zowat boven zijn hoofd, naar beneden. Een beetje in paniek sloeg hij een been over de pindraad, maar toen hij zijn tweede been wilde bijtrekken, geraakte zijn broekspijp vast in de onderste pindraad. Terwijl hij nog altijd in het licht stond van de langzaam uitdovende lichtkogel, weerde hij

zich als een duivel in een wijwatervat om los te komen. Hij geraakte echter nog meer verstrengeld en tenslotte zat hij met de zolder van zijn broek vastgepind aan de pinnekensdraad, hulpeloos als een konijn in een klem. Later vertelde den Timmer mij dat hij niet was losgeraakt van die draad, omdat hij die avond toevallig zijn nieuwe winterwerkbreek aan had. Die had hij een paar dagen eerder uit het pak van Gust Van Loon gekozen, toen Gust, naar driemaandelijksse gewoonte, zijn pak textiel had uitgesteld op een zwart zeil bij ons op de vloer van de veranda. Pakdrager Gust had hem die broek aangeraden omdat zij gemaakt was van 'duvelssterk', een weefsel dat Gust eigenlijk niet graag verkocht omdat het niet kapot te krijgen was en veel te lang meeding. Met mijn blauwe werkbreek had ik mij gegarandeerd losgescheurd, verontschuldigde den Timmer zich, en hij voelde zich in zijn stropeser gekrenkt omdat hij als een willoos haasje door een gendarm van de pindraad was geplukt, terwijl zijn drie maten de dans waren ontsprongen. Op heterdaad betrappt was er voor den Timmer geen mogelijkheid om er zich uit te praten en de jachtwachter van de Boerenbond, als gewezen stropeser goed bekend met het stropersmilieu, had zijn bekentenis ook niet nodig om te weten wie zijn medeplichtigen waren. Als een misdadiger kreeg hij de handboeien om en werd midden in de nacht overgebracht naar het Poppelse gemeentehuis voor een eerste verhoor, een verhoor van de schande, waar hij mij nooit het fijne over heeft verteld. Terwijl de ordehandhavers besloten op bezoek te gaan bij de vermeende verdachten op hun lijstje, kreeg de Poppelse veldwachter, die onder het gemeentehuis woonde, de opdracht Louis Van Beurden volgens de wettelijke voorschriften voor de rest van de nacht op te sluiten in een van de twee detentiecellen die zich toenmaals nog bevonden in een hoek van het gelijkvloers van het gemeentehuis. Bij een latere verbouwing werden die cellen afgebroken, maar als men de arduinen buitentrapp opgaat, ziet men rechts in de muur nog de twee smalle verluchtingsgleuven, voorzien van een dikke, ijzeren tralie. Van de buitendeur in de gevel aan de parkzijde, die langs een witgekalkt gangetje toegang gaf tot de celdeuren, heb ik tussen de vele foto's in ons archief geen enkele foto gevonden. Als iemand een foto

of tekening heeft van de gevel aan de parkzijde met daarop de gevangenisdeur, de dubbele deur in het midden waarachter vroeger de brandspuit stond, het poortje dat toegang gaf tot het omheinde koerke van de veldwachterswoning, dan willen wij daar graag een afdruk van maken om die aan het archief toe te voegen. Den bak, zoals hij in de volksmond werd genoemd, werd vooral gebruikt om ruziënde drinkebroers een nachtje te laten afkoelen en om de landlopers zonder geld of papieren in op te sluiten tot dat die door de verantwoordelijke ordedienst werden opgehaald. Op het einde van de Tweede Wereldoorlog was den bak nog in gebruik, en iemand heeft toen even verwonderd stilgestaan op de buitentrapp van het gemeentehuis toen vanuit het getraliede luchtgat 'Mijn Vlaanderen heb ik hartelijk lief' opklonk, vanuit de cel waar een vermeende incivieke Poppelse boerenzoon zat opgesloten. Een nacht opgesloten worden in den bak was voor den Timmer die nog nooit in zijn leven in aanraking was gekomen met de arm der wet, een ware vernedering. Van de vrouw van de veldwachter had hij troostende woorden en een paar dekens gekregen, maar zijn broeksriem en zijn schoenen moest hij inleveren. Op zijn kousevoeten opgesloten zitten in een betonnen hok van nog geen vier vierkante meter, zonder licht, met alleen een houten brits langs de klamme muur en in de hoek een houten emmer als sanitair was hij er zich van bewust dat hij zijn maten in grote moeilijkheden had gebracht. Niet alleen lichamelijk, maar ook geestelijk gekraakt, ging hij een moeilijke nacht tegemoet. Zijn drie maten, een beetje angstig over hoe den Timmer zijn eerste verhoor had doorstaan, hielden een kort beraad bij ons thuis en besloten zo snel mogelijk het eigen bed op te zoeken en in een geveinsde slaap der onschuldigen af te wachten wat komen ging. Mijn vader probeerde hen wat te sussen, en zou zo snel mogelijk zijn baas, senator Deboodt uit Turnhout, proberen op te bellen om die op de hoogte te brengen van de feiten en om zijn bijstand te verzoeken. Als de rijkswachters zouden langskomen zou ieder van krommenhaas gebaren en tijd rekken was nu de boodschap. De lichtbak had Jaoneke ergens in 't veld verborgen en nadat hij er zeker van was dat alle sporen in en rond de boerderij waren gewist, zocht ook hij zijn bed op in het knechtenkamertje op de schelft.

Wanneer de rijkswachters rond een uur of drie in de nacht bij ons op de hoeve langskwamen, troffen zij de Reidhoeve en al zijn bewoners aan in diepe rust. Zij moesten hard en langdurig op de voordeur bonken, vooraleer mijn vader schuin boven hun hoofd het raam van de echtelijke slaapkamer opende en geërgerd informeerde wat er dan wel aan de hand was om iemand op zo een luidruchtige manier uit de nachtrust te wekken. Het plan tijd rekken trad in actie en toen de rijkswachters eindelijk binnen gelaten waren en in de traphal probeerden uit te leggen waarvoor zij kwamen, had mijn vader daar natuurlijk geen oren naar en bleef hij de gerechtsdienaars een beetje treiteren met hun onbeschofte optreden, voor iets waar hij part noch deel in had. Uitdagend ging hij onderzoeken of er geen schade aan de voordeur was toegebracht en toen hij dreigde een klacht in te dienen wegens huisvredebreuk haalde een van die rijkswachters zijn boekje boven en noteerde daar in: 'Belemmering van het onderzoek en smaad aan de rijkswacht.' In het bijzijn van de arm der wet werd Jaoneke, die met moeite uit zijn diepe slaap kon worden gewekt, van zijn bed gelicht. Voor de deur van zijn kamertje, exact op de plaats waar hij enkele uren daarvoor de lichtbak had uitgeprobeerd, voerde hij nu op hoge toon een stukje toneel op van de onschuldige, hardwerkende burger die zijn slaap meer dan nodig had. Toen de morgenzon met haar eerste stralen door het getraliede luchtgat zijn donker nachtverblijf verlichtte, ging voor den Timmer de gevangenisdeur open. In het gangetje vond hij zijn broeksriem en zijn schoenen. Ten aanzien van de vroege gemeentearbeiders mocht hij eigenhandig de houten toiletemmer gaan ledigen op de mesthoop naast het gemeentemagazijntje, dat toen ongeveer stond waar zich nu de kiosk bevindt. Jaren nadien wist hij nog precies te vertellen hoeveel koppen van nagels hij in de houten celdeur had geteld en herteld. Ook beweerde hij dat hij vanaf zijn eerste verhoor had verklaard dat hij door drie hem onbekende Nederlanders was verzocht om hen te gidsen bij de bewuste strooptocht en dat hij die verklaring altijd onveranderd had volgehouden. Na het kabaal met de gendarmen bij ons thuis werd mij met klem opgedragen mijn mond te houden tegenover iedereen en als tienjarige werd ik vanaf dat moment wijselijk buiten het verloop van het

proces gehouden. Wel weet ik dat mijn vader in die vroege ochtend een lang telefoongesprek had met zijn meerdere senator Deboodt uit Turnhout. Als eerste verantwoordelijke voor het landbouwbedrijf 'De Pannenhoef' kwam Deboodt in het seizoen soms mee jagen en kende hij als geen ander het reilen en zeilen van jagers en stropers. Goed bekend bij het hoofdbestuur van de Boerenbond te Leuven en ook in de Turnhoutse gerechtskringen kreeg hij het voor elkaar, voor het procesverbaal was neergelegd, dat de Boerenbond geen klacht indiende en dat de rechtbank een seponering aanvaardde onder voorwaarde. Senator Deboodt wist dat de meerderheid van de stemgerechtigde Poppelaren het stropen eerder als een sport beschouwde en niet als een misdrijf en volgens hem konden de jachteigenaars best wat kruimels van de rijke jachttafel aan sportieve stropers gunnen. Trouwens, er was toen zo een overvloed aan wild op de landerijen van de Boerenbond en de Pannenhoef, dat hij als landbouwverantwoordelijke regelmatig in conflict lag met de jachtbazen over wildschade. Onder welke voorwaarde het proces werd geseponneerd heb ik niet kunnen achterhalen. Ik meen mij te herinneren dat de vier een soort bekentenis hadden afgelegd en solidair gestraft werden tot het betalen van tweemaal een dubbele jachtvergunning. Negen kansen op tien hebben Jaoneke, Mil en Toontje dat betaald met het gewin van nieuwe nachtelijke strooptochten met de lichtbak, want ook dat behoorde tot het spel. Den Timmer bleef voortaan langs de zijlijn. Als supporter!

Fusée waarmee lichtkogels werden afgevuurd

Carbuurcontainer

Carbuurlamp (Fietslamp)

Het oorlogsgedicht van Jef Woestenburger

door Jos Nooyens

Jef Woestenburger, zoon van Jan Woestenburger en Maria Moeskops, werd in 1920 in Poppel geboren. Het gezin, waaronder vier dochters, woonde in één van de lage huisjes aan de Griebus (nu Apotheek Spiritus) die eigendom waren van zijn oom Kees Moeskops. Als veertienjarige vond hij werk in de coöperatieve melkerij Sint-Willibrordus in de Pastorijstraat, tot hij in 1940 werd opgeroepen voor de militaire dienst. Na de 18-daagse veldtocht in de Tweede Wereldoorlog kwam hij terecht in Frankrijk wat hij mooi en accuraat beschreven heeft in zijn bijdrage aan het 'Poppelse Oorlogsboek'.

Met als basis wat hij heeft meegekregen in het gemeentelijk onderwijs en door intensieve zelfstudie de jaren daarna, deed hij met succes mee aan verschillende examens bij de overheid en kon hij worden benoemd tot staatsambtenaar.

In 1957 huwde Jef met Antonia Mostmans uit Beerse (schoonzus van oud-burgemeester Hendrickx uit Turnhout). Hij werkte in die periode te Brussel en ging wonen in Borgerhout. Drie jaar later werd hij overgeplaatst naar Antwerpen en kreeg daar een verantwoordelijke taak in de diamantwijk aldaar. Van staatwege moest hij toezicht houden op de diamantbeurs die om verschillende redenen een speciaal statuut genoot. Dinsdag 20 oktober 1981 werd hem bijna fataal, want bij een afschuwelijke aanslag op de joodse gemeenschap ontplofte die dag een zware autobom voor de kleine synagoge in de Antwerpse Hoveniersstraat, net op het moment dat Jef 's morgens om 9 uur zijn paperassen aan het ordenen was op zijn bureau op de eerste verdieping. Alsof het weer oorlog was kopte de Gazet van Antwerpen. In de aangrenzende kantoren vielen er twee doden. Jef was een van de gekwetsten (16 zwaargewond, 83 lichtgewond) en werd met snijwonden in het gelaat en een ontwrichte arm naar het ziekenhuis

overgebracht. Tijdens zijn herstel kreeg hij vele brieven en bloemen van vrienden en medewerkers en in oktober 2001 ontving hij een kaart van een vroegere collega die schreef: 'Beste Jef. Herinnert u zich nog de 20e oktober 1981, een dinsdag om 9 uur 's morgens. Twintig jaar geleden! Wij hebben allebei veel chance gehad. Laat ons God nog bedanken! En laat ons de doden van toen niet vergeten. Andrée.' Tot aan zijn pensioen op 65 jaar bleef Jef in dezelfde dienst voortwerken. In het jaar 2007, net toen hij zich samen met zijn echtgenote Tonnie had laten inschrijven in het rustoord Hof ter Denen, overleed heel onverwachts zijn echtgenote. Jef verblijft nu al een paar jaar als een krasse weduwnaar in hogergenoemd rusthuis. Goed verzorgd door het verplegend personeel aldaar, vindt hij speciale steun bij zijn dochter, een hoogopgeleide ziekenhuisdokter/specialiste (nierziekten) en zijn twee prachtige kleinkinderen waar hij zo trots op is. Alhoewel hij reeds 50 jaar geleden wegtrok uit Poppel, blijft hij intens meeleven

met alles wat reilt en zeilt in zijn geboortedorp en vooral met onze Heemkundekring Nicolaus Poppelius.

Als muzikant speelde Jef verschillende jaren mee in ondermeer de jazzband onder leiding van Nand De Wit (†) en in het rustoord is Jef de gevierde muzikant die regelmatig nog plaatsneemt aan zijn Hammondorgel of een aria ten gehore brengt op zijn mondharmonica. Trouw lid van de Poppelse fanfare en haar toneelkring, stond hij meermaals in Poppel op de planken bij toneel- en variet  -avonden.

Toen wij onlangs zijn gedicht 'Oorlog - Kerkhof' in handen kregen, door Jef in 1945 aan het papier toevertrouwd, hebben wij hem gevraagd dat te mogen publiceren in ons tijdschrift om nog eens even stil te worden over wat zich 65 jaar geleden hier heeft afgespeeld in ons kleine stille dorpje, ver in 't noorden van het land. Bedankt Jef, en nog vele gelukkige jaren!

**Jef Woestenburg (Foto links) en zijn ouders
(Foto onderaan)**

OORLOG – KERKHOF

In ons kleine, stille dorpje,
Ver in 't noorden van ons land,
Vielen deze dappere helden,
Trouw aan plicht en Vaderland.

Wreed gekraak, kanongebulder,
Daverde met groot geweld.
Moordend staal van Duitse kogels,
Heeft hen allen neergeveld.

Zevenentwintig jonge levens,
Vielen hier op 't veld van eer.
Zevenentwintig houten kruisjes,
Staan op hun graven neer.

In de zomer als de zon,
Kleurt in gouden toverkracht.
Dan zijn hier de mooiste bloemen,
Op hun graven aangebracht.

Maar in gure wintertijden,
Als dagen koud en donker zijn.
Ligt die kleine dodenakker,
In een diepe winterschijn.

En hier rusten deze Helden,
• In die koude, kille grond,
Ver van al wat hun was dierbaar,
Ver van hun geboortegrond.

In een verhoor om kleine bede,
Zegen hun met milde hand,
En zendt nooit nog wrede oorlog,
In ons kleine Belgiëland.

Jef Woestenburger – Poppel, 1945.

Poppels gemengd toneel. Van links naar rechts: Nand De Wit, Alice De Jongh, Henri De Wit, Truus Drenters, Jef Woestenburg, Alice Woestenburg, Regisseur Henri Van Hees, René Keyzers

Gezin Woestenburg-Moeskops. Van links naar rechts: Mimi (Maria Woestenburg), Alice Woestenburg, Vader Jan Woestenburg, Anna Woestenburg, Moeder Maria Moeskops, Julia en Jef Woestenburg

Het spoor van Weelde-Statie

door Jan van Eijk

Inleiding

Troosteloos en verlaten... Dat lijken de juiste woorden die je gevoel vertalen wanneer je het terrein in ogenschouw neemt waar vroeger Station Baarle-Grens/Weelde-Statie lag. Het Nederlandse gedeelte ziet er nog netjes uit: het overgebleven noordelijk kopstuk van het oude station, dat nu dienst doet als opslagplaats heeft pas geverfde deuren en de rails zijn wel flink roestig, maar schoongehouden. Maar op Belgisch grondgebied is het droevig gesteld: het Belgische, zuidelijke kopstuk van het oude station ("verboden toegang, privaat") is een trieste bouwval, overrijp voor de sloop. De rails zijn compleet overwoekerd met gras en onkruid tot knie-hoogte. Nog verder naar Turnhout, voorbij de steenweg op Zondereigen, raak je in de meest letterlijke zin het spoor bijster... Wanneer je dan vraagt aan bewoners langs de spoorlijn: "Is dit vroeger wel echt iets geweest, heeft het wel gefunctioneerd?", dan gebeurt er iets vreemds: ze gaan er even voor staan, hun ogen glanzen, hun toon klinkt wat verongelijkt en het spreken wordt veel enthousiaster en sneller: "Jawel, jawel mijnheer, oh ...tot zal ik zeggen ...1930 mijnheer, was het hier een drukte van belang ... oh...wel 30 sporen naast mekaar, er was hier veel te doen, jazeker ... Internationale treinen passeerden hier, treinen volgeladen met auto's, honderden wagons aan de grens, mijnheer, ja..." Die ongelooflijke tegenstelling vraagt om nader onderzoek. Vandaar dat we voor U uit de doeken doen de ontstaansgeschiedenis, de bloei, de stagnatie, nieuwe impulsen en uiteindelijk het definitief verval van de spoorlijn Tilburg-Turnhout, in het bijzonder met betrekking tot Weelde. Weelde heeft overigens maar zo'n 600 meter spoor binnen zijn grenzen, nl. het stuk tussen de Steenweg op Zondereigen en de grens. Wel een belangrijk stuk zal trouwens blijken. Er is overigens in België nooit veel uitgezocht en gepubliceerd over "ons" spoor, in tegenstelling tot in Nederland waar met name in de laatste 15 jaar nogal wat verscheen over zijn historie. Het feit dat van de 30 km spoorweg Tilburg-Turnhout er 22 op Nederlands gebied, en

slechts 8 km op Belgisch grondgebied ligt, kan dit al voor een groot deel verklaren.

Voorspel

Het begon allemaal al rond 1850, in de Kempen tenminste. Want nadat in 1825 de eerste stoomlocomotief ter wereld, in Engeland ten doop was gehouden door Stephenson, en België als eerste land van het vasteland van Europa in mei 1835 de spoorlijn Brussel-Mechelen opende, breidde het spoorweginet zich ras uit. De zeer jonge staat die België was, wilde voorop lopen in communicatiemogelijkheden. Het was dan ook het eerste land ter wereld dat een grensoverschrijdende spoorweg kreeg: in 1843 Luik-Keulen. In 1846 volgde de verbinding Antwerpen-Brussel-Parijs. Daarna kwam de verbinding met Nederland ter sprake, tegen 1850. Nederland streefde naar een verbinding Antwerpen-Breda-Rotterdam, maar België wilde persé Antwerpen-Roosendaal. Er was nog wel een Antwerpse combinatie, Coomans en Matthijssen, die plannen bejiverden voor een spoorweg Antwerpen-Lier-Turnhout-Tilburg, maar zij moesten voorlopig bakzijl halen. De machtige Belgische concessionaris en grootgrondbezitter Gihoul drukte door dat het Antwerpen-Roosendaal werd, uiteindelijk voltooid in 1854. Dat was de eerste kans ...In 1852 is er nog een keer sprake geweest van een concessie-aanvraag voor Tilburg-Turnhout door een zekere Belgische onderneming Lijsen & Co, die eveneens werd afgewezen. De Hollands-Belgische Spoorwégmij speelde in 1858 met de gedachte aan een spoorlijn Breda-Turnhout, en Bredius, een Hollandse concessionaris uit Dordrecht, dacht aan Tilburg-Herentals, maar het bleef allemaal wat rommelig aan ons Kempisch front. In de officiële geschiedschrijving heet het, dat militaire belangen van de beide Ministeries van Defensie en concurrentie-belangen van Antwerpen-Roosendaal de schuld zijn geweest van vertraging van de verbinding Tilburg-Turnhout. Hoe dan ook, zeker vanaf 1862 werd er harder aan gewerkt. Vanuit Turnhout werd de druk om voortgang ook steeds groter. Immers, al vanaf 1855 kon men van Antwerpen over Lier naar Turnhout stomen, maar

niet verder! Het grootste probleem was het touwtrekken in Nederland tussen de steden Breda en Tilburg, beide aan het spoorwegnet verbonden sinds resp. 1855 en 1863. Uiteindelijk werd de strijd gewonnen door Tilburg, vooral dankzij de steun van de Kamers van Koophandel van Tilburg, 's-Hertogenbosch en Amsterdam, die alle betoogden, dat een verbinding met België over Utrecht, 's-Hertogenbosch en Tilburg veel efficiënter zou zijn, omdat de bruggen over de Maas en over de Rijn daar al gepland waren (de grote Moerdijkbrug naar Rotterdam kwam er pas in 1872).

De beslissing werd in 1863 genomen: het hart van België en dat van Nederland zouden met elkaar verbonden worden middels de spoorlijn Turnhout-Tilburg. In Nederland was men het nog niet eens wie nu de lijn mocht aanleggen. Een concessie-aanvraag van de Bossche aannemer Van de Griendt, eind 1863, blijft in het duister hangen. Vanuit Turnhout schrijft de commissie van handelaren en industriëlen aan de Tilburgse commissie, dat concessie is aangevraagd en bekomen voor een lijn, uitgaande van Turnhout naar de Nederlandse grens richting Tilburg. Turnhout vraagt om spoed... En jawel, in 1864 is het echt zover: op 4 november van dat jaar verleende de Nederlandse Minister van Binnenlandse Zaken vergunning voor de spoorlijn Tilburg-Turnhout aan de Belgische Maatschappij "Société Anonyme des Chemins de Fer de Nord de la Belgique". Het tracé moest nog gepreciseerd en goedgekeurd worden, zowel door de Minister van Binnenlandse Zaken als door die van Oorlog, maar men kon de plannen gaan uitwerken. En dat gebeurde. Precies een jaar later, in november 1865, had de maatschappij die zetelde in Lier de plannen uitgewerkt, en zond ze ter goedkeuring naar 's-Gravenhage, alwaar ze op 28 september 1866 definitief werden goedgekeurd. Intussen hadden ook in alle aanliggende gemeenten de plannen ter inzage gelegen, in Baarle-Nassau bijv. in april-mei 1866. Behalve wat bezwaren van algemene aard

van ene Jac van de Heyning, had vooral de Antwerpse handelaar in tabaksartikelen Hubert de Poorter bezwaren tegen doorsnijding van zijn percelen ter hoogte van Schaluinen, vanwege de mogelijk onvoldoende waterlozing en de ontoegankelijkheid, maar de Burgemeester van Baarle-Nassau vond de waterlozing voldoende door de aanleg van duikers en sloten en vond voor De Poorter de schuif over de weg van Weelde naar Zondereigen voldoende, omdat er tot dan toe over zijn percelen ook geen openbare wegen liepen. Ook in Weelde zullen de plannen wel opschudding hebben verwekt, hoewel in de archieven van Weelde daarover niet veel konkreets is terug te vinden. Maar het ligt voor de hand, dat ook hier dezelfde angsten leefden als in Tielen in 1854: angst om landbouwgrond en wegen kwijt te raken. Maar de vooruitgang was niet te stuiten. In 1866 verkocht de gemeente Weelde "den grond voor den eizerenweg van Turnhout na Tilburg" aan de Société Anonyme. Voor 434 Francs kreeg J.J.Liebrechts namens die maatschappij van de gemeente 1 ha 31 a 76 ca Weeldse grond, zowaar 330 F per ha! De gemeente trachtte nog de voorwaarde te bedingen, dat de maatschappij gehouden zou zijn een schuif te plaatsen tussen de percelen van de gemeente en die van J.B. Verheyen. Gesuggereerd is ook wel eens, dat de gemeente Weelde het gedaan heeft weten te krijgen, dat het station ver van het dorp af kwam te liggen wegens het vermeende zedenbederf dat een spoorlijn met zich zou meebrengen, maar dat lijkt zeker een illusie. De spoorlijnen werden kaarsrecht op de landkaarten geprojecteerd, vlak langs de grootste dorpen dat wel, maar van plaatselijke invloed moet men zich niet veel voorstellen. Zo werd hier de potloodlijn op de landkaart getrokken van Turnhout recht naar boven, om zo kort mogelijk op Belgisch grondgebied te blijven, langs Baarle-Hertog-Nassau dan met een knik naar het noordoosten alweer kaarsrecht langs Alphen en langs Riel naar Tilburg toe. (Wordt vervolgd)

